

Desigualtat i vulnerabilitat social a Barcelona i el seu entorn metropolità

**Desigualtat i vulnerabilitat social
a Barcelona i el seu entorn metropolità**

Aquest document ha estat elaborat pels membres de la **Secció d'Estudis Territorials** de l'Àrea de Desenvolupament de Polítiques Urbanístiques de l'Àrea Metropolitana de Barcelona:

Redacció:

Ernest Ruiz i Almar
Clàudia Marco Garcia
Anna Velasco i Relats

Col·laboració:

Raúl Aparicio Moreno
Montserrat Serrano Martí

Maig 2020

ÍNDEX

PRÒLEG	3
1. INTRODUCCIÓ	5
1.1. La desigualtat social i la seva presència en els entorns urbans	5
1.2. La desigualtat al territori metropolità de Barcelona: factors determinants	8
1.2.1. La degradació laboral i del nivell de renda com a claus de la desigualtat	9
1.2.2. La influència de l'educació en la desigualtat	19
1.2.3. La població migrant	21
1.2.4. L'habitatge com a factor de debilitament social	28
2. INDICADORS PER A LA MESURA DE SITUACIONS DE VULNERABILITAT SOCIAL	32
2.1. L'Índex de Vulnerabilitat Social, IVS	33
2.1.1. Definició i objectius	33
2.1.2. Continguts, fonts d'informació i metodologia	33
2.1.3. Criteris per a la definició de perfils i de zones vulnerables	35
2.1.3.1. Envel·liment	35
2.1.3.2. Condició de migrant	38
2.1.3.3. Rendes	41
2.1.4. Tipologia i intensitat de la vulnerabilitat social	43
3. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA DESIGUALTAT A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA	48
3.1. Els factors determinants: causa i conseqüència de la desigualtat	48
3.2. Desigualtat i atencions socials. El cas de les llars ateses per Càritas al territori metropolità	50
3.3. La desigualtat i la participació electoral de la ciutadania	61
4. CONCLUSIONS	68
5. EPÍLEG	71
6. BIBLIOGRAFIA	75
ÍNDEX DE FIGURES	80

PRÒLEG

La desigualtat i la vulnerabilitat social són dos dels desafiaments més importants a què avui en dia es pot enfrontar una societat que vulgui mantenir, en el seu si, unes relacions equilibrades entre els ciutadans i les ciutadanes que en formen part.

Tot i que sempre han estat presents en les societats contemporànies, actualment tots dos fenòmens s'han accentuat molt intensament com a resultat de les tendències estructurals de llarg recorregut que predominen en l'actual sistema econòmic, polític i social i, també, com a conseqüència de les situacions conjunturals que han pres la forma d'una profunda crisi econòmica, la gran recessió, que ha afectat globalment a totes les societats.

El present treball presenta una anàlisi de les situacions de desigualtat i vulnerabilitat social a l'àrea metropolitana de Barcelona, amb l'objectiu de fer visibles aquestes situacions i situar-les al centre del debat. Així mateix, proposa una metodologia per a l'elaboració d'un Índex de Vulnerabilitat Social (IVS), que permeti conèixer quina és la situació d'aquesta vulnerabilitat en aquest territori de manera objectiva, ordenada, coherent, senzilla i actualitzable. Aquest índex està basat en les feines dutes a terme a l'any 2014 pel geògraf Josep Serra i Batiste, anteriorment cap del Servei d'Estudis Territorials de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, per a la determinació de zones de vulnerabilitat social a l'àrea metropolitana de Barcelona.

L'estudi s'emmarca dins de les feines de la Secció d'Estudis Territorials (SET) de l'Àrea de Desenvolupament de Polítiques Urbanístiques de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. La SET du a terme aquestes tasques des de fa anys en l'àmbit de l'anàlisi espacio-temporal de la desigualtat i la vulnerabilitat social al territori metropolità de Barcelona, amb l'objectiu de proporcionar coneixement sobre aquestes qüestions per a que sigui possible prevenir-los, prestar atenció als ciutadans i corregir les situacions de vulnerabilitat que experimenten.

Les tasques per a l'elaboració d'aquest treball es van iniciar fa mesos i han anat evolucionant fins a prendre la forma definitiva d'aquest document. En el transcurs d'aquest temps, s'ha produït una nova situació inesperada que es preveu que pugui tenir conseqüències molt destacables en les situacions de desigualtat i vulnerabilitat social, concretament quant al seu augment: la pandèmia global del COVID-19.

Tot i que l'estructura i continguts del treball s'han mantingut tal i com van ser concebuts abans de l'esmentat esdeveniment, s'ha cregut oportú i necessari introduir una breu anàlisi sobre aquesta circumstància en l'epíleg del treball, a l'espera de poder analitzar i valorar amb més profunditat els impactes que, a mesura que transcorri el temps i hi hagi més dades disponibles, finalment es puguin produir.

1. INTRODUCCIÓ

1.1. La desigualtat social i la seva presència en els entorns urbans

La desigualtat social o, simplement, desigualtat, és una situació que es produeix quan hi ha una situació d'absència o negació de la igualtat, en què es trenca la norma d'igualtat humana (Therborn, 2015). Es posa de manifest quan una persona té un accés limitat a qualsevol tipus de recurs, servei, dret, oportunitat, bé o riquesa, mitjançant els quals hauria de poder desenvolupar plenament el seu projecte vital en funció de les seves necessitats, és a dir, poder gaudir d'una existència humana materialment possible.

La desigualtat es manifesta de diverses maneres, en diferents situacions de l'activitat humana, però acostuma a estar lligada a qüestions relacionades amb la classe social, el gènere, l'ètnia o la religió i, consegüentment, pot ser entesa com el resultat del tracte diferent o la discriminació d'un individu envers un altre en base a la seva posició social, el seu sexe, les seves creences religioses o qualsevol altra circumstància relativa al seu origen ètnic i, també, a aquelles relacionades amb les seves capacitats (Sen, 1973, 1992; Nussbaum, 2011).

La desigualtat és part intrínseca de l'actual sistema econòmic, polític i social, el sistema capitalista, que es basa en les dinàmiques d'extracció de la plusvàlua, de circulació i d'acumulació del capital privat i en les relacions de desigualtat entre aquest capital i el treball, és a dir, en la distribució desigual dels recursos entre els membres d'una societat (Bihr, 2008). És un dels elements que el defineix i li dona forma, un dels pilars sobre el que es fonamenta i s'aixeca aquest sistema i, com a tal, té una importància de primer ordre en la construcció social actual.

No s'esdevé sense més, ni és quelcom inevitable, natural, cultural o inherent al procés de civilització, sinó que és el resultat de les voluntats de llarg recorregut i la manifestació de les estructures socials subjacents en els àmbits polític i econòmic, "que es cuiden, sobretot, d'afavorir els interessos econòmics de les gran empreses i els més rics" (Fontana, 2019) i imposen la lògica econòmica a la lògica del bé comú, establint lleis i regulacions que beneficinen els interessos de les elits plutocràtiques i actuen en contra de les polítiques de redistribució que busquen escurçar les diferències en favor d'un major benestar social.

Són, per tant, les estructures profundes del capital, "les que generen les desigualtats insostenibles que qüestionen radicalment els valors meritocràtics en què es basen les nostres societats democràtiques" (Picketty, 2014), la qual cosa suposa, per una banda, que poden modificar-se i, per una altra, l'existència de responsabilitats al respecte d'aquestes desigualtats, unes responsabilitats que "van molt més enllà del balanç entre pèrdues i guanys que s'utilitzen per mesurar el rendiment del sistema" (Atkinson 2015).

Aquestes voluntats, que persegueixen la desregulació, la privatització i l'abandonament per part de l'estat de moltes de les àrees de provisió social que gestiona, intenten afavorir els interessos privats, de les empreses, de les multinacionals i del capital financer i promoure l'explotació desregulada dels recursos naturals, han acabat produint el que hom anomena el gir neoliberal de la societat, "un projecte polític i econòmic global orientat cap al restabliment del poder de les elits econòmiques que intenten, a qualsevol preu, recuperar i mantenir el control efectiu de

la societat” (Harvey, 2007). El resultat d’aquest gir és l’accentuació dramàtica de la situació de desigualtat que s’observa avui en dia, “una situació que no només és insostenible sinó difícilment compatible amb els valors democràtics sobre els quals es sustenten les societats occidentals” (Picketty, 2014).

En els darrers anys, a aquests elements estructurals propis del sistema que generen aquestes situacions de desigualtat social, s’hi ha afegit una nova i intensíssima circumstància conjuntural en la forma de crisi econòmica de caràcter global (el que diversos autors anomenen la gran recessió, el gran retrocés, el gran canvi o la contrareforma neoliberal). Això ha fet augmentar les desigualtats a tot arreu, en un procés que ha provocat que el benestar de la majoria de la ciutadania s’estanqui o es degradi fortament mentre que ha afavorit la minoria que formen les classes socials més riques. Aquesta situació ha estat conseqüència, entre d’altres, de la desregulació de les activitats econòmiques, la aquiescència respecte l’existència de paradisos fiscals, la transformació de l’economia productiva en economia financera, la privatització dels béns i serveis públics, el canvi tecnològic, els canvis en les normes de pagament, el retrocés de les polítiques redistributives d’impostos i transferències socials, la reducció de la capacitat de negociació col·lectiva dels treballadors i l’eliminació de les regulacions laborals que provoquen la disminució dels salaris i l’augment de l’atur (Harvey, 2014; Atkinson, 2015).

Probablement, on més perceptibles són les situacions de desigualtat a les quals s’està fent referència, és a la ciutat. La ciutat com a forma d’ocupació territorial per excel·lència i espai de màxima concentració de la població, és el lloc on es més intensament es manifesten els processos urbanitzadors que transformen el medi ambient en força productiva, que estan fortament lligats als processos d’acumulació i de concentració de la riquesa i de generació de plusvàlues habituals del sistema capitalista. És a les ciutats, com a expressions geogràfiques de la centralització del capital i centres neuràlgics de representació de les xarxes de poder global, on s’estableix la relació directe entre els canvis en la forma urbana (la construcció i organització de l’espai que a través de la urbanització genera el capital amb l’objectiu d’obtenir taxes de retorn tan altes i ràpides com sigui possible) i els processos i relacions socials. En aquest context, la ciutat, com a força geogràfica motora de l’acumulació, com a espai on el capitalisme troba totes les facilitats per desenvolupar-se, com a lloc que concentra i absorbeix tot el valor que es genera globalment i desconcentra i rebutja tot allò que no val cap a les perifèries empobrides, acaba esdevenint l’espai on les situacions de desigualtat i vulnerabilitat social, conseqüència d’aquesta relació entre urbanització i processos socials, són més comunes i habituals (Smith, 2007; Castells, 2014; Sassen, 2015; Harvey, 2019).

Aquestes situacions, es plasmen a l’espai urbà en la forma de divisions, de connexions, de patrons edificatoris determinats, de jerarquies en les ubicacions o a través de l’arquitectura quant a la seva gramàtica de poder (Therborn, 2018). Totes elles s’adverteixen quan és possible contemplar a la ciutat profunds fenòmens de diferenciació espacial en què espais privilegiats (perfectament dotats des del punt de vista arquitectònic, de l’habitatge, de l’espai públic, dels serveis, de les infraestructures, del comerç, que són ocupats per les elits i fins i tot poden estar físicament separats de la resta en recintes tancats per voluntat de les persones que els ocupen), s’alternen amb altres mancats dels estàndards urbans que caldria esperar. Aquests són espais extrems, espais grisos, marges urbans, espais de temporalitat permanent que exerceixen la funció simultània de llocs on acumular tot allò molest (les disfuncionalitats del sistema), d’espais per a la concentració de la força de treball destinada a ocupar els llocs de treball de

baixes capacitats, de baix valor afegit i mal retribuïts que necessita la metròpolis privilegiada i d'espais de reserva del capital per futurs processos de transformació urbana.

És majoritàriament en aquests espais, les *zones vermelles* de les ciutats (Ruiz, 2018), on es localitza la població més desafavorida, amb unes condicions generals de vida per sota de les de la resta de la urbs on habiten. Si s'observa el cas de Barcelona i el seu entorn metropolità, aquestes zones acostumen a ser espais que van ser generats amb urgència, per respondre a situacions migratòries de gran intensitat, que patien d'una inexistent, limitada o interessada normativa urbanística que afavoria els processos especulatius. Es situen, generalment, en territoris perifèrics no ocupats o descartats prèviament per a ser ocupats degut a condicionants geogràfics de diversa índole (accessibilitat dificultosa, condicions orogràfiques i ambientals adverses, aïllament per l'existència de grans infraestructures que incrementen l'efecte de frontera). Es caracteritzen per unes tipologies edificatòries d'alta densitat que impliquen una gran acumulació de població en espais limitats (blocs plurifamiliars isolats), de baixa qualitat constructiva que poden comportar en el llarg termini diverses patologies (aluminosi, humitats, problemes derivats de la utilització de fibrociment) i deficiències en les seves instal·lacions (ascensors, balcons). Quan aquests territoris s'ocupen, el seu espai públic sol estar inacabat (carrers sense asfaltar, manca d'enllumenat públic i de xarxes de sanejament d'aigua) o mancat de dotacions, equipaments i serveis (transport públic) i, en el seu origen, s'hi concentra població migrant o provinent de reallotjaments des de zones d'infrahabitatge, amb perfils socioeconòmics dèbils (rendes baixes, atur elevat, baixos nivells d'estudis, poca població amb estudis superiors, etc.), que amb el pas dels anys es substituïda per població migrant amb unes condicions socioeconòmiques similars.

L'objectiu d'aquest treball és analitzar la situació de desigualtat i vulnerabilitat social a Barcelona i el seu entorn metropolità, la que es detecta especialment en aquests territoris. En primer lloc, s'identifiquen els factors que determinen la desigualtat que experimenta la ciutadania que habita a la metròpoli de Barcelona, aquelles condicions socioeconòmiques adverses que els inhabiliten per desenvolupar una vida plena i els exposen a situacions de vulnerabilitat. En segon lloc, es presenta una metodologia per elaborar un Índex de Vulnerabilitat Social que permeti identificar les àrees del territori metropolità on es registren aquestes situacions.

En tots dos casos, es posa un especial èmfasi en els aspectes espacial i temporal de l'anàlisi. Per una banda, de manera que sigui possible identificar amb precisió els espais urbans de l'àrea metropolitana de Barcelona on habita la població que pateix situacions de debilitat. Per una altra, que es pugui observar com evolucionen aquests espais al llarg del temps. Tot plegat, amb l'objectiu que, a través d'aquest coneixement, sigui possible redreçar aquestes situacions mitjançant la prevenció, l'atenció als ciutadans i la correcció de les situacions de vulnerabilitat que experimenten.

El text fa, també, una anàlisi de les conseqüències de la desigualtat i com aquesta afecta a totes les dimensions de la vida de les persones. El document es conclou amb una sèrie de reflexions al respecte de quines són les possibilitats d'actuació davant de les situacions de desigualtat i vulnerabilitat social detectades.

1.2. La desigualtat al territori metropolità de Barcelona: factors determinants

A la ciutat de Barcelona i al seu entorn metropolità, reflexos d'un model de desenvolupament plenament integrat en el sistema descrit, la desigualtat social és un fenomen present i intens. Les fragilitats existents ni són noves, ni són desconegudes, moltes es mantenen des de fa temps i totes elles tenen un marcat caràcter multifactorial i multidimensional. Durant la darrera fase de recessió que es va iniciar als anys 2007-2008, les desigualtats han augmentat molt significativament i han quedat totalment en evidència.

En l'etapa actual, que contràriament al que indiquen alguns indicadors macroeconòmics poca cosa té de fase de recuperació per gran part de la ciutadania, aquesta debilitat social continua produint-se. En un context econòmic incert en què diversos factors (coneguts o inesperats) poden actuar com a acceleradors de la mai finalitzada recessió, és necessari posar la situació de desigualtat social existent al centre del debat per tal d'evitar-ne la naturalització que portaria a la seva acceptació i a la inacció envers ella.

Les anàlisis dels informes *Exclusión estructural e integración social* (Foessa, 2018) i *Exclusión y desarrollo social en España* (Foessa, 2019) apunten que el creixement econòmic que actualment s'està produint a l'estat espanyol és un creixement insà, que no garanteix el benestar, i que el model econòmic dominant presenta grans debilitats que es posen de manifest en els moments de crisi.

Aquest creixement comporta que, durant i després de la crisi, es configuri un model de societat on la desigualtat s'incrementa exponencialment. Un creixement produït en el context d'un "capitalisme extractiu i depredador" (Foessa, 2019) i insostenible des de qualsevol perspectiva tradicional: basat en l'existència permanent de grans monopolis, l'extracció massiva de rendes i l'explotació financera, la creació de treballs de baixa qualitat amb baixes retribucions pensats per mantenir a la ciutadania dins del sistema de crèdit, l'extracció de dades i les grans asimetries de poder i informació entre la població i les grans corporacions (Mason, 2019).

Una societat desvinculada socialment, culturalment i políticament (Guilluy, 2019), que deixa a un nombre de persones cada vegada més gran fora del seu nucli integrador a base de successives crisis econòmiques. Una societat que, en la seva configuració actual, només pot avançar si va deixant enrere persones en permanent desavantatge, sota la cultura del rebuig i de la subordinació al mercat. Una societat que, en el seu procés de progrés, no disposa de mecanismes suficients d'incorporació o reincorporació de les persones excloses, i que substitueix els vincles que enllacen a persones a través de relacions mútues i recíproques, per la connexió a través de les xarxes que fomenten la *sociabilitat del click* i l'individualisme, però que "no garanteixen la construcció de comunitat" (Foessa, 2019).

Existeix, per tant, un deteriorament del benestar, que aboca a la població a experimentar situacions de vulnerabilitat, resultat dels mecanismes asimètrics que s'han emprat per intentar sortir de la fase recessiva. Aquests han estat basats en la rebaixa de les condicions de vida dels més dèbils i un trencament social producte de la configuració del món globalitzat insolidari. Un món creat al marge de la ciutadania que, equipada únicament per resistir localment, se sent atacada en totes les dimensions de la seva vida per aquest procés globalitzador i els actors que

el dirigeixen i el protagonitzen que, per contra, sí que estan preparats per competir globalment (Castells, 2018).

Els informes de FOESSA posen un èmfasi especial en la no existència d'una relació directa entre els canvis de cycle econòmic i els canvis dels principals indicadors de pobresa. És a dir, encara que les esmentades xifres macroeconòmiques mostrin una tendència a la recuperació, aquesta no es tradueix en la millora de la vida de les persones, especialment en aquells casos en què es produeixen situacions de vulnerabilitat social i pobresa severes. Aquesta asimetria és atribuïble a dues qüestions estructurals fonamentals. Per una banda, la debilitat del sistema distributiu existent que és incapaç de compensar les desigualtats generant llocs de treball estables, salaris suficients per a la materialització d'una vida plena i proporcionar xarxes de protecció social suficientment fortes. Per una altra banda, a les polítiques que actuen en contra de la possibilitat d'establir aquests mecanismes de compensació (com seria el cas de les que a Europa s'han articulades durant la crisi econòmica, mutada en crisi del sistema) que prioritzen els mercats financers, la reducció del dèficit públic i el deute, inclús a través de reformes constitucionals exprés, enlloc de compensar i prevenir l'atur, la desigualtat, la vulnerabilitat, la pobresa i l'exclusió social.

1.2.1. La degradació laboral i del nivell de renda com a claus de la desigualtat

Un element clau d'aquesta desigualtat, probablement el més important, és el de l'ocupació i la seva degradació, tant pel que fa a la seva quantitat com a la seva qualitat. El treball i les rendes que aquest genera són els recursos fonamentals que permeten a les persones satisfer les seves necessitats, gaudir del seu benestar i tenir l'estabilitat suficient en el context social del qual formen part. Si el treball i les rendes d'una part de la societat són de baixa qualitat, o no existeixen, l'equilibri social es trenca, la desigualtat s'intensifica i les situacions de vulnerabilitat social apareixen.

A l'àrea metropolitana de Barcelona, tot i que els registres oficials mostren que l'atur disminueix de manera constant des de l'any 2013 (figura 1), la situació subjacent respon a aquesta degradació quantitativa i qualitativa del treball, producte de l'estratègia errònia que va assumir que per respondre a l'elevada desocupació resultat de la precarietat i de la inestabilitat existents en la crisi econòmica, la única via era crear més llocs de treball fràgils utilitzant mecanismes de modificació legislativa com el *reial decret-llei 3/2012, de 10 de febrer, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral*.

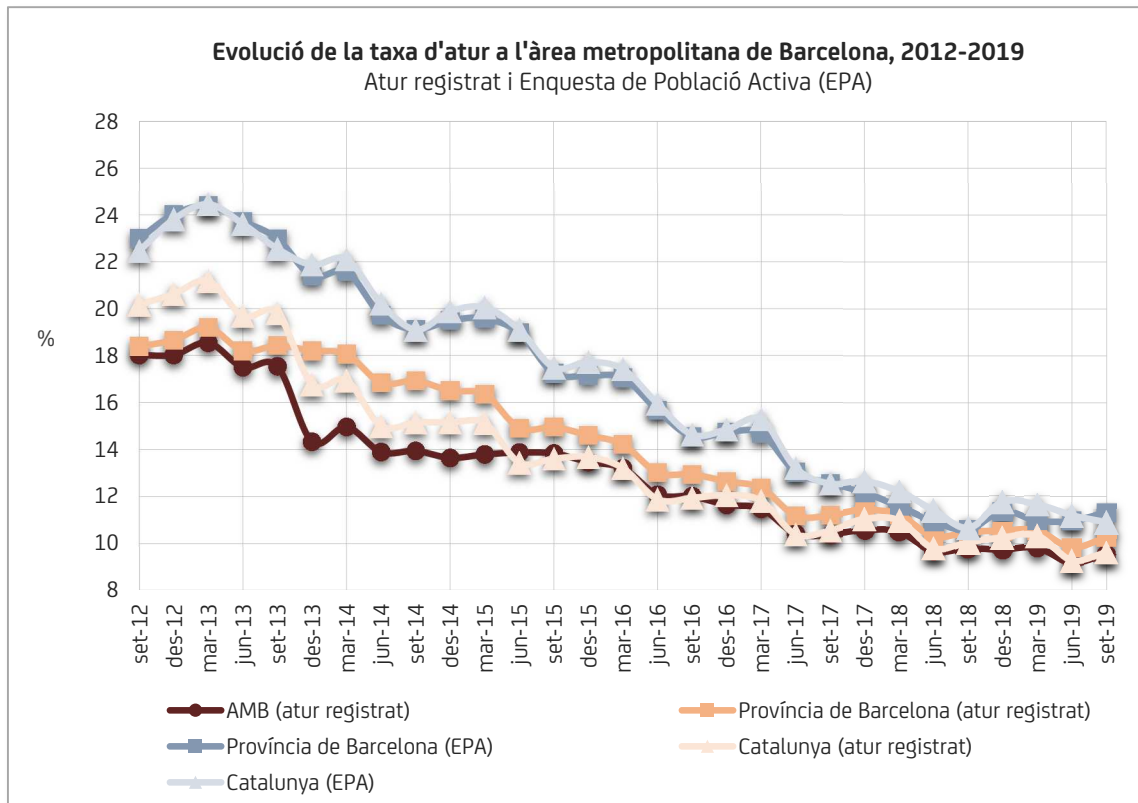

Figura 1. Evolució de la taxa d'atur a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2019. Font: Ruiz et al., 2019a.

Si s'observen les condicions en què es produeixen aquestes incorporacions al mercat de treball mitjançant les estadístiques de contractació, es pot advertir que són precàries i que es caracteritzen per una situació d'altíssima temporalitat (figures 2 i 3), amb una durada limitada (figures 4 i 5) i uns salaris en retrocés o que, si augmenten, ho fan a un ritme inferior al del cost de la vida.

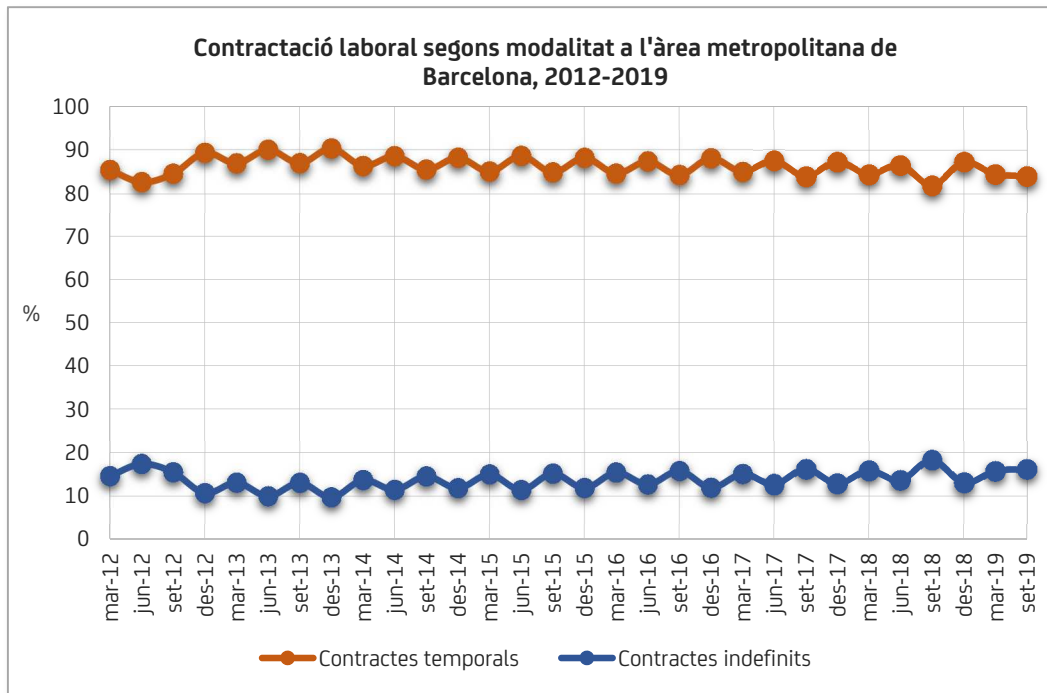

Figura 2. Contractació laboral segons modalitat a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2019. Elaboració pròpia.

Contractes laborals			Tipus de contractes			
Total	Homes	Dones	Indefinits	%	Temporals	%
159.320	76.316	83.004	25.581	16,06	133.739	83,94

Figura 3. Contractació laboral segons sexe i modalitat. Àrea metropolitana de Barcelona, setembre 2019.
Font: Ruiz et al., 2019a.

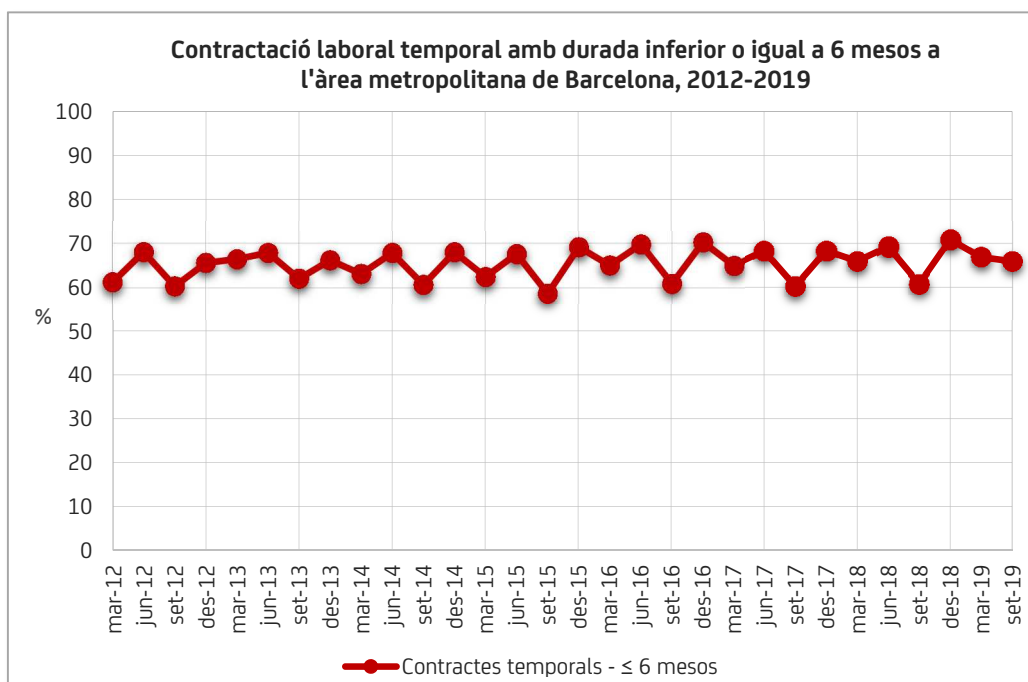

Figura 4. Contractació laboral temporal amb durada inferior o igual a 6 mesos a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2019. Elaboració pròpia.

Contractes temporals			Durada									
Total	Homes	Dones	≤ 3 mesos	%	De 3 a 6 mesos	%	De 6 a 12 mesos	%	Més de 12 mesos	%	Indeterminada	%
133.739	63.451	70.288	74.638	55,81	13.457	10,06	5.849	4,37	1.063	0,79	38.720	28,95

Figura 5. Durada dels contractes temporals. Àrea metropolitana de Barcelona, setembre 2019. Font: Ruiz et al., 2019a.

Els dos primers elements, l'alta temporalitat i la durada limitada de les contractacions, generen un tipus d'itineraris laborals cíclics que comporten a les persones que hi estan immerses la contínua entrada i sortida del mercat de treball i, consegüentment, impossibiliten la reversió de les situacions de desigualtat i les aboquen a situacions de vulnerabilitat intensa i exclusió social (Foessa, 2019).

També és possible observar que les incorporacions al mercat són més dificultoses per determinats col·lectius. Destaquen especialment les dones, els joves, la població estrangera, aquelles persones que només tenen estudis secundaris, que treballen al sector dels serveis o que pertanyen a les categories professionals d'ocupacions elementals. Tots aquests grups mantenen unes taxes d'atur registrat més elevades i es troben més exposats a les oscil·lacions del mercat de treball.

Quant al sexe, mentre la taxa d'atur masculina al setembre de 2019 era de 8,21%, la de les dones era del 10,84%. Pel que fa a les edats, els percentatges d'atur més elevats es registraven en el grup dels joves entre 20 i 34 anys (atur jove) amb un 24,22% del total de l'atur i en els grups de més de 60 anys (15,80%) i de 55 a 59 anys (14,23%). Respecte de l'atur estranger, aquest representava un 17,62% del total. Quant a l'atur de llarga durada, és a dir, aquell que es perllonga més enllà dels dotze mesos, suposava el 37% del total. Segons el nivell d'estudis, un 62,44% del total d'aturats pertanyia al grup de persones que han completat els estudis secundaris i en relació al sector d'activitat, un 76,35% d'aturats ho era dels serveis. Finalment, per categories professionals un 26,96% d'aturats tenien una categoria professional en el grup de les ocupacions elementals (Ruiz et al., 2019a).

Si a més d'analitzar les estadístiques d'atur i contractació es prenen en consideració les d'afiliació a la seguretat social es pot observar que les altes registrades es produeixen majoritàriament als sectors de baix valor, com ho són una part dels serveis. En aquest grup, el nombre més gran d'afiliacions es dona al sector del comerç a l'engròs i al detall amb un 17,04% (figura 6) i, si s'hi afegixen les de l'hostaleria, junts suposen un 24,75% del total.

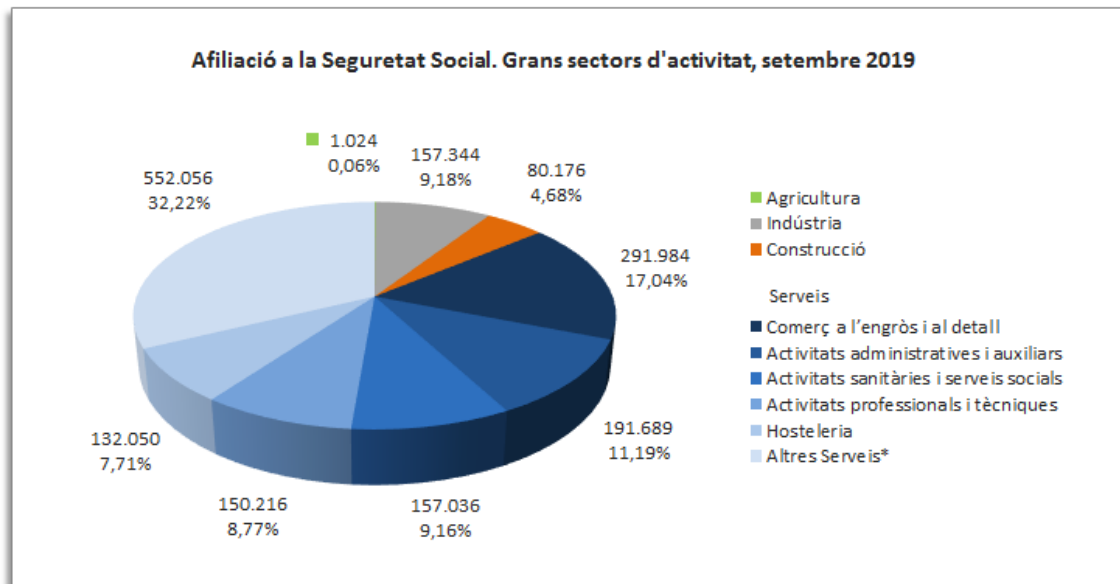

Figura 6. Afiliació a la Seguretat Social. Àrea metropolitana de Barcelona. Grans sectors d'activitat, setembre 2019.
Font: Ruiz et al., 2019a.

*El grup "altres serveis" inclou activitats de l'educació, l'administració pública, el transport, les activitats financeres i immobiliàries, etc. Cap d'aquests grups supera en nombre d'afiliats a la resta de serveis representats al gràfic.

En aquest escenari, en què el treball es desformalitza i deixa de ser un dret per passar a ser considerat un limitat privilegi, es produeix la situació paradoxal en què, fins i tot quan hi ha ocupació plena, les condicions salarials no permeten viure i no hi ha prosperitat.

Així, es configura un nou grup de ciutadans en situació laboral de precarietat, el *precarial* (Standing, 2013), sotmesos a una constant inseguretat. Aquesta es caracteritza, en primer lloc, per la volatilitat del treball sota el paraigua de l'economia de les feines esporàdiques (*gig economy*), en el marc de les plataformes digitals (enganyosament anomenades col·laboratives, quan el fet és que estan dominades pel gran capital global), l'embolcall tecnològic de les quals amaga unes relacions laborals primitives, basades en la servitud i el treball sense final que deixa de ser el camí cap al progrés.

En segon lloc, per la dependència respecte del propietari dels mitjans de producció, resultat de la desregulació del treball com a conseqüència de la reducció del pes de sindicats, la qual cosa transforma als treballadors (entesos com un conjunt organitzat de persones que defensen els seus interessos comuns), en agents econòmics individuals deslligats els uns dels altres que, en la seva solitud, perden la capacitat de defensar els seus drets laborals.

Finalment, per la reducció de les proteccions de l'estat i per unes retribucions decreixents que són incapaces de compensar l'increment del nivell de vida (Fleming, 2018).

El tercer element, els salaris decreixents i insuficients i, per tant, una renda disponible amb les mateixes característiques, són la clau de volta que aboca a les persones a les situacions de desigualtat. La desigualtat a l'àmbit metropolità en quant a la renda per seccions censals, queda

reflectida en les representacions cartogràfiques de les dades de nivell socioeconòmic¹ de 1996 (figura 7) i les de renda mitjana per llar de 2016 (figura 8).

En totes dues, apareixen en tons verds les zones amb un nivell socioeconòmic o una renda més elevada. Aquestes àrees es corresponen amb la part central al voltant de l'eix del Passeig de Gràcia i al districte de Sarrià-Sant Gervasi a Barcelona i amb aquells territoris de caràcter residencial d'alt nivell localitzats al voltant d'aquesta ciutat (Sant Cugat del Vallès, Bellaterra, Sant Just Desvern, Esplugues de Llobregat, zones de Castelldefels i Gavà, ...).

Per altra banda, les zones acolorides amb tons vermells corresponen a les zones amb nivell socioeconòmic o renda més baixa, generalment localitzades a la mateixa Barcelona (Raval, Nou Barris, zones limítrofs al nord de la ciutat i l'eix del riu Besòs) i als municipis de Sant Adrià de Besòs, la zona fronterera entre Santa Coloma de Gramenet i Badalona, zones de Montcada i Reixac, Ripollet i Badia del Vallès, zones de l'Hospitalet de Llobregat, Cornellà de Llobregat i el Prat de Llobregat, àrees dels municipis situats al voltant de la carretera C-245 al Baix Llobregat i altres zones als municipis de l'eix del riu Llobregat.

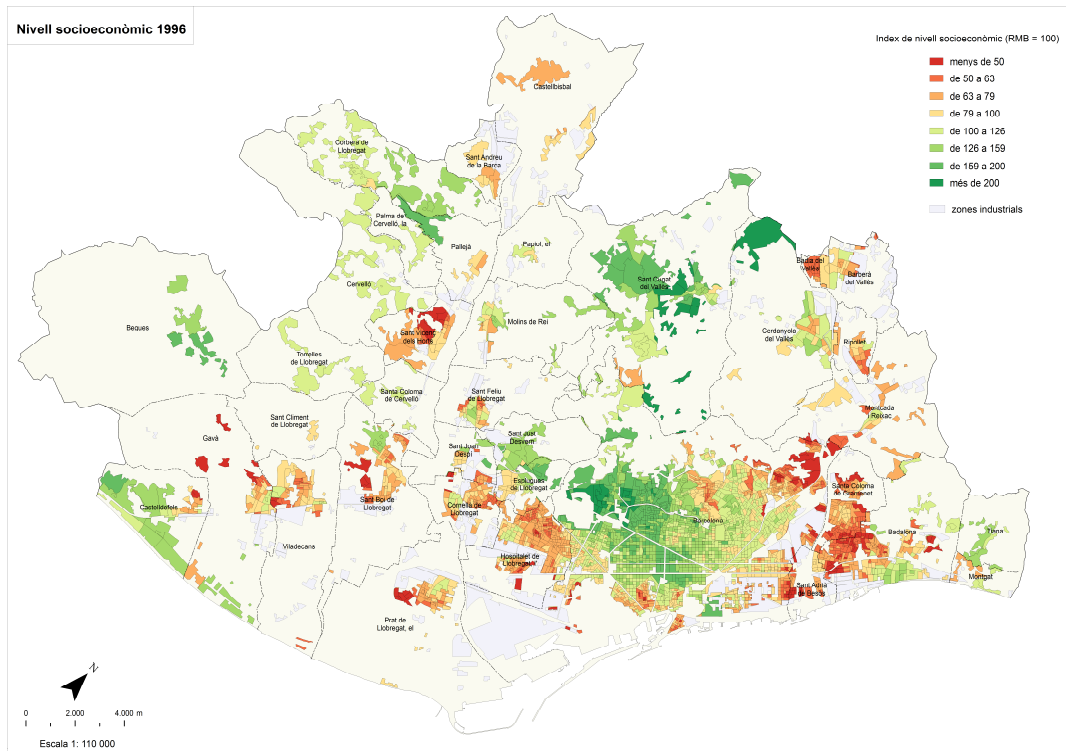

Figura 7. Nivell socioeconòmic 1996. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

¹ L'indicador de nivell socioeconòmic és un índex de referència indirecta construït a partir de les dades d'atur i nivell d'instrucció per seccions censals de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona.

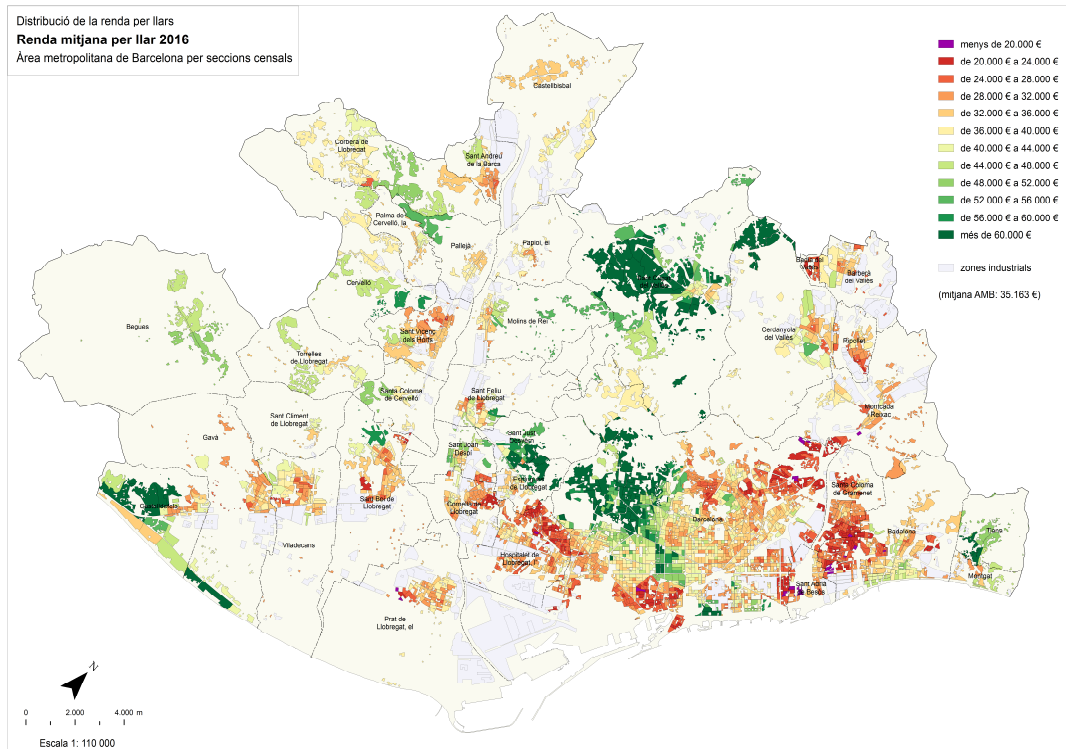

Figura 8. Renda mitjana per llar 2016. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Ruiz et al., 2019b.

A més de permetre identificar els territoris més vulnerables i desiguals en recursos econòmics, el més significatiu d'aquestes imatges, tot i que entre les dues hi ha vint anys de diferència, és que els espais més dèbils continuen sent els mateixos. Això reforça la qüestió ja plantejada: les zones vulnerables on la desigualtat es concentra i manifesta no són noves, ni desconegudes.

Si en relació a la renda se n'observa l'origen quant a la font dels ingressos, la primera qüestió que cal mencionar és que la principal font de les rendes de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona són els salaris que representen el 62% del total. La distribució territorial d'aquesta font és molt homogènia a tot el territori metropolità, sent més baixa a algunes àrees de Castelldefels, Sant Vicenç dels Horts, Cervelló, Esplugues de Llobregat, alguns punts de Cornellà de Llobregat i l'Hospitalet de Llobregat, l'entorn del Passeig de Gràcia i als barris del districte de Sarrià-Sant Gervasi de Barcelona, algunes zones de Sant Cugat del Vallès, de Cerdanyola del Vallès, de Barberà del Vallès i punts de Badalona (Figura 9).

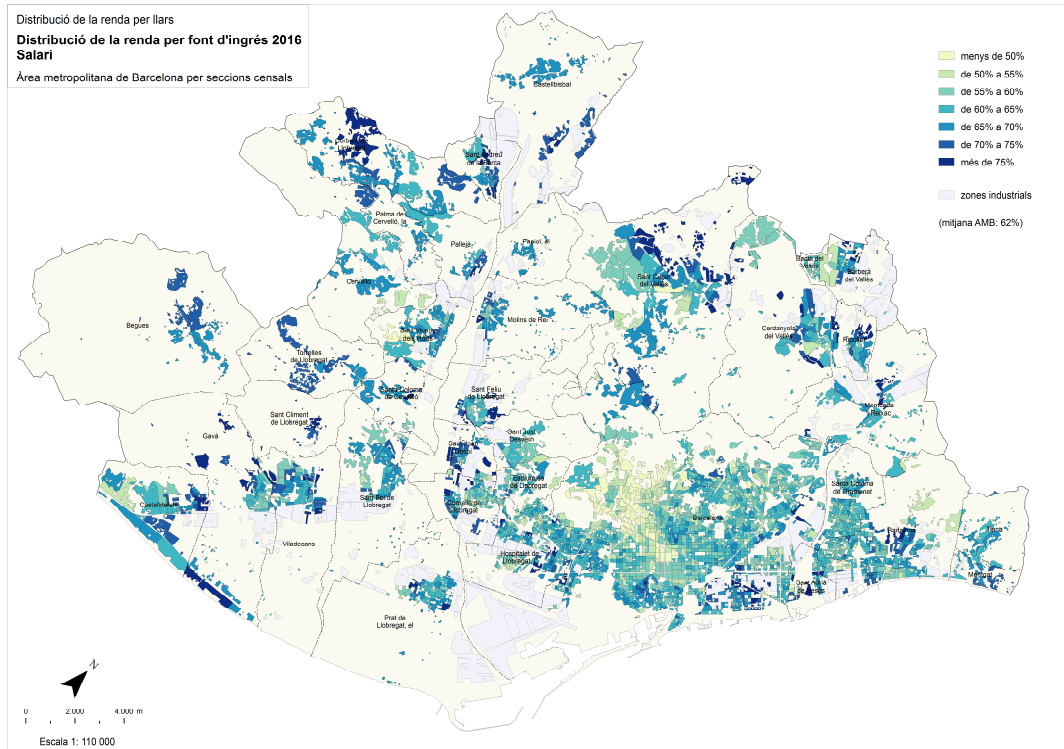

Figura 9. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Salari.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et al., 2019b.

A continuació, les pensions són la segona font principal i suposen un 21%. A la franja central de l'àrea metropolitana (exceptuant la zona central de Barcelona), que discorre paral·lela a la línia de costa des de Gavà fins a Badalona i l'eix del riu Besòs, és on els percentatges d'aquesta font d'ingrés són més alts. Les zones on el percentatge és més baix coincideix amb les zones amb les rendes més altes (Figura 10).

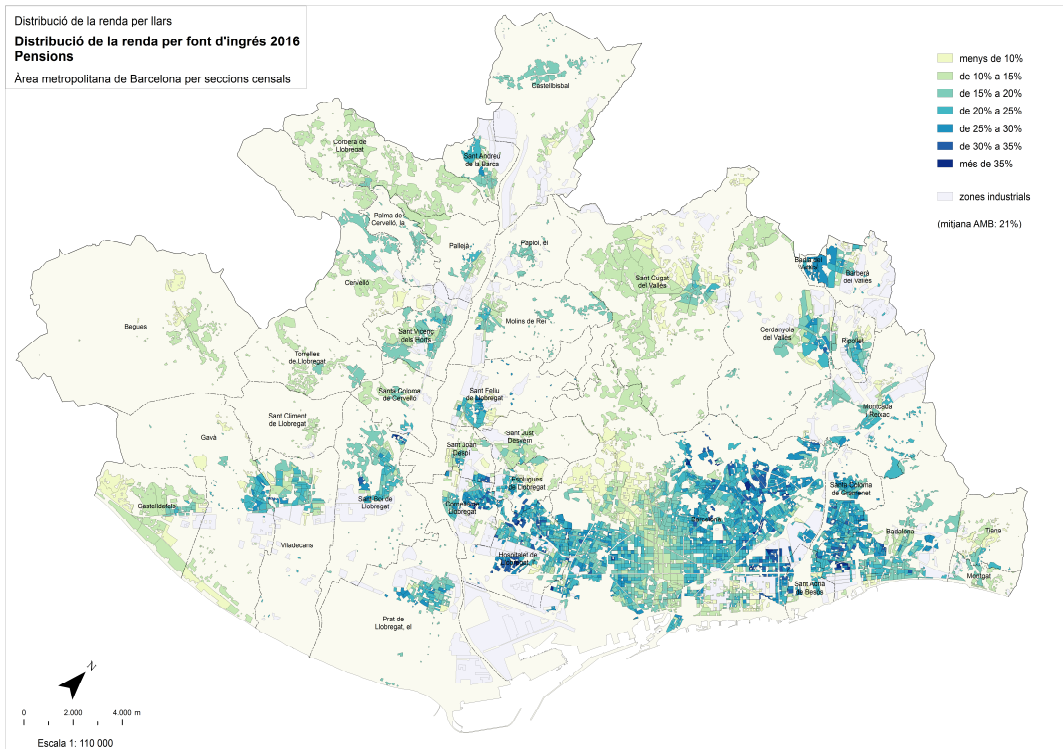

Figura 10. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Pensions.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et alt., 2019b.

Quant a les rendes que provenen dels altres ingressos (rendes del capital mobiliari, rendes per arrendament d'immobles i rendiments per activitats econòmiques), aquestes representen un 11% del total i es localitzen molt clarament a les zones amb les rendes més altes (Figura 11).

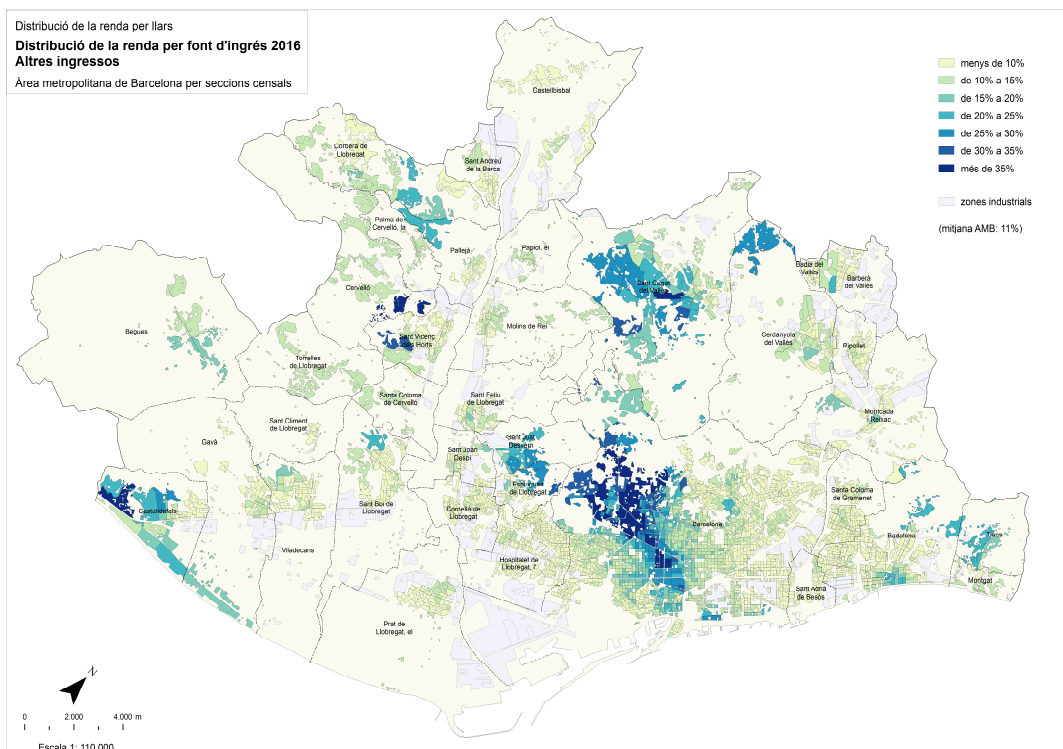

Figura 11. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Altres ingressos (capital mobiliari, immobiliar i rendiments d'activitats econòmiques). Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et alt., 2019b.

Els ingressos provinents de les prestacions (de desocupació i altres de caràcter social) suposen el 6% del total (Figura 12). Tot i que el pes d'aquesta font és relativament baix arreu del territori, destaca la seva presència a les zones amb les rendes més baixes, mentre que el seu pes és irrellevant a les zones amb rendes més altes (Ruiz et al., 2019b).

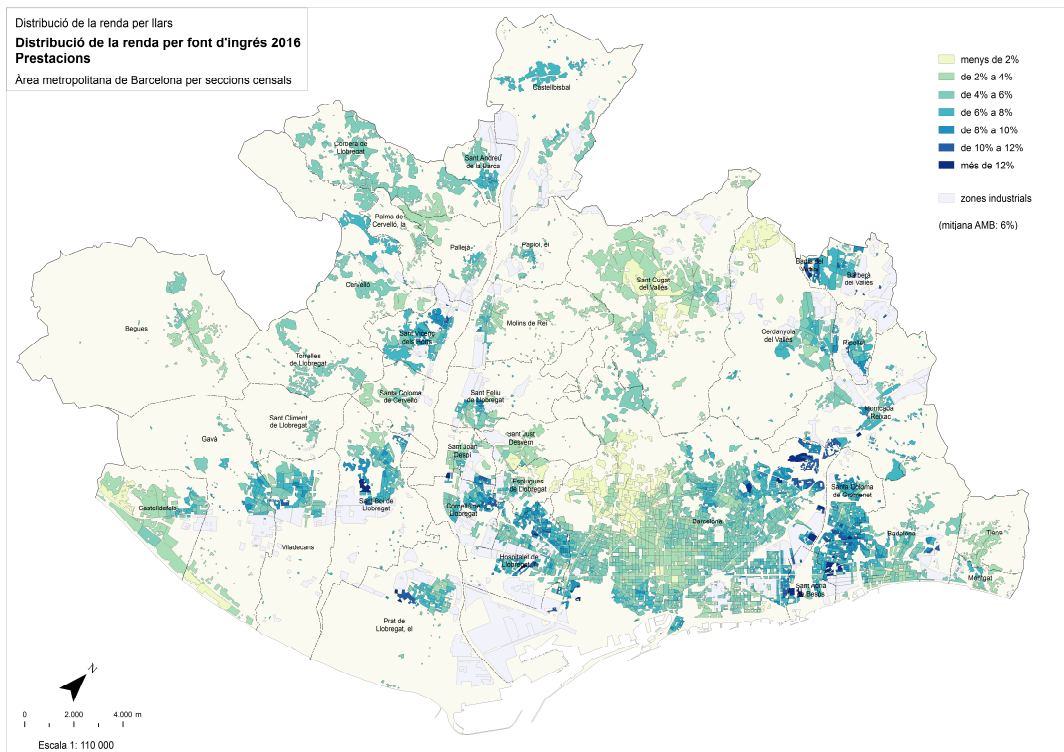

Figura 12. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Prestacions (desocupació i altres de caràcter social).
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et al., 2019b.

Finalment, quan s'observa la distribució territorial de la població per grans grups d'ocupació segons la classificació nacional d'ocupacions de 2011 (figura 13), es pot apreciar que les zones on es concentra la població ocupada en els sectors de baix valor (treballadors dels serveis i ocupacions elementals, principalment) i que, per tant, obtenen a priori unes retribucions salarials més baixes, coincideixen, efectivament, amb les de rendes inferiors.

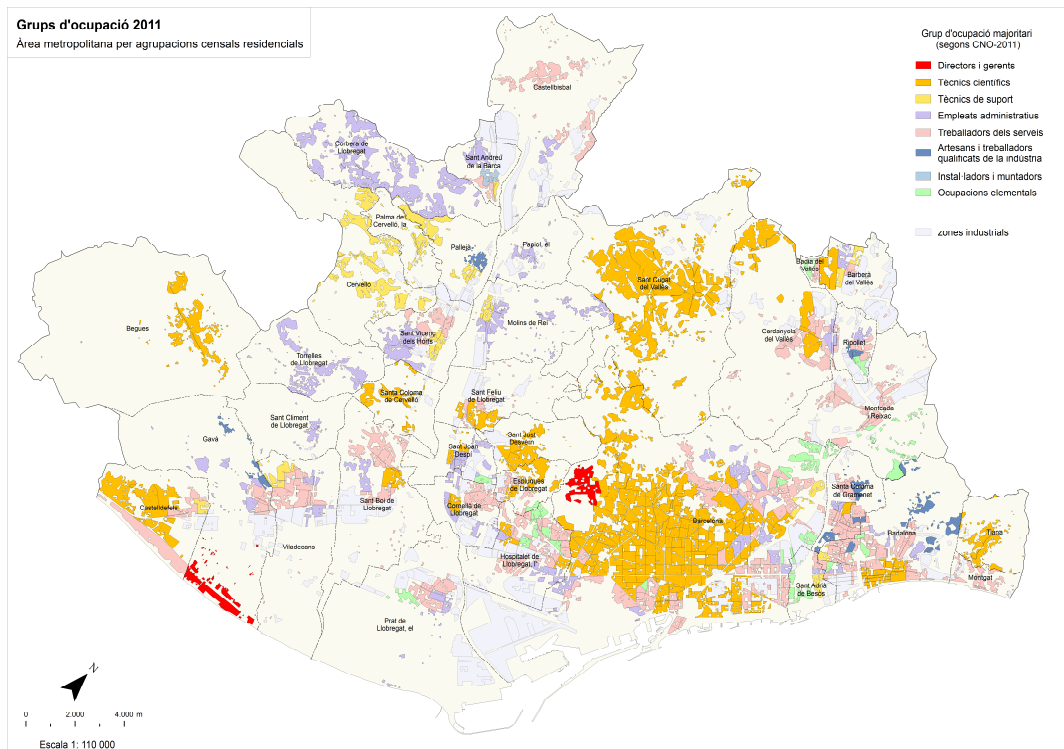

Figura 13. Grups d'ocupació 2011. Àrea metropolitana de Barcelona per agrupacions censals. Elaboració pròpia.

En un possible futur context de desacceleració econòmica, un mercat de treball marcat per llocs de treball de baixa qualitat, alta volatilitat, inestables i precaris com el que s'ha descrit, pot ser la causa d'intensos creixements de l'atur i, consegüentment, de la baixada de les rendes i l'increment de situacions de desigualtat, vulnerabilitat i exclusió social.

1.2.2. La influència de l'educació en la desigualtat

L'educació és un factor fonamental en el progrés de les societats, una de les capacitats centrals que s'haurien d'assegurar a qualsevol individu (Nussbaum, 2011). Des de la perspectiva de la desigualtat és el principal sistema per atenuar-la, un recurs imprescindible per reduir les distàncies entre classes socials i, probablement, l'ascensor social per excel·lència inclús en les etapes recessives de l'economia.

En les societats basades en el coneixement que prevalen en aquest inici de segle XXI, l'educació resulta encara molt més important, perquè augmenta les possibilitats de millorar la posició social, fa minvar les d'empitjorar i redueix el risc d'estar desocupat. Així, com més alt sigui el nivell educatiu d'una persona, més possibilitats existeixen quant a protagonitzar una mobilitat social ascendent i, inversament, menys possibilitats de patir un descens. Quant a la relació entre educació i ocupació, de nou existeix una relació inversa que indica que independentment del sexe, l'edat i la fase del cicle econòmic, com més elevat sigui el nivell educatiu assolit, menys possibilitats hi ha d'estar aturat i viceversa (Requena, 2016).

L'accés a l'educació, però, continua sent desigual, especialment en les etapes superiors conseqüència dels costos econòmics que aquesta suposa. Aquesta desigualtat es reflecteix, per una banda, quan els fills de les persones que formen part dels grups d'ocupació de nivell més baix, continuen obtenint menys títols universitaris que els fills d'aquelles persones que formen

part dels grups d'ocupació de nivell més alt. Per una altra, quan aquests últims individus tenen més possibilitats que els primers de formar part dels grups més alts, inclús si manca l'educació, la qual cosa indica que tot i que la formació és una via fonamental per escapar-se de la desigualtat, la classe social de les persones continua sent un factor determinant. Aquest fet té unes conseqüències importantíssimes perquè pot limitar les oportunitats dels fills, que a través de l'educació intenten millorar, i causar la transmissió intergeneracional de la desigualtat, independentment del nivell d'instrucció assolit (Therborn, 2015).

En relació a l'educació i a la seva vinculació amb la desigualtat, la situació a l'àrea metropolitana de Barcelona queda reflectida en les següents representacions cartogràfiques. Per una banda, el mapa que localitza la població sense estudis, que mostra el percentatge de població sense estudis de 25 anys i més (figura 14), on apareixen en vermell les zones amb un percentatge més elevat de persones que no tenen cap formació.

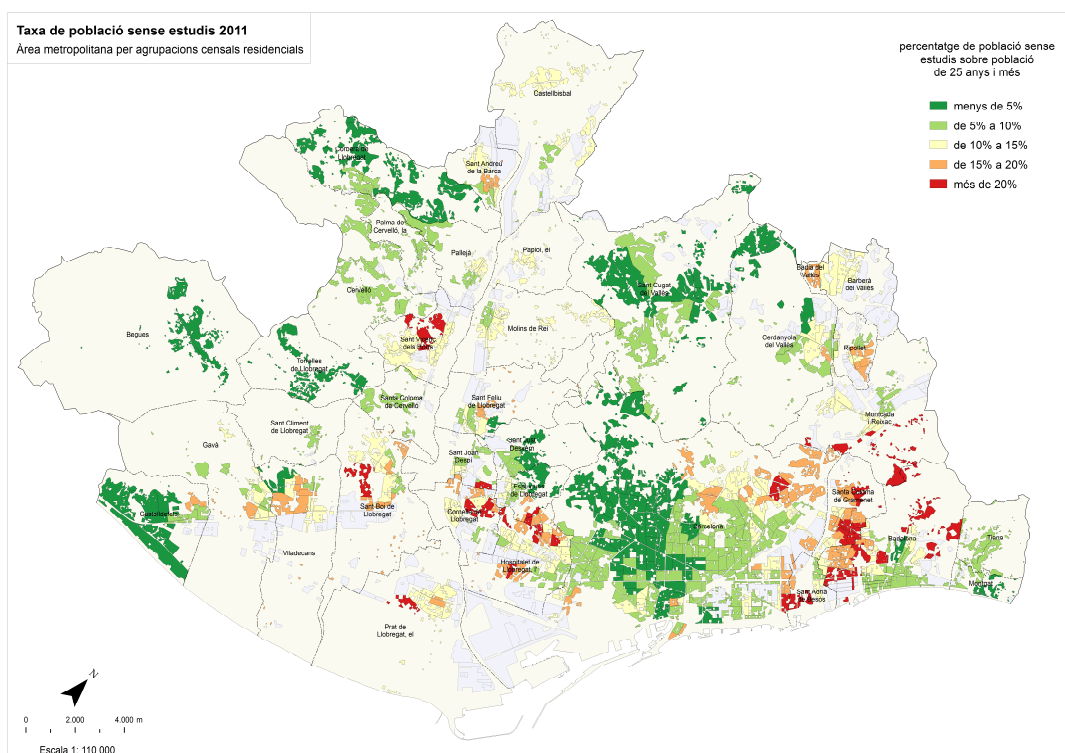

Figura 14. Taxa de població sense estudis 2011. Àrea metropolitana de Barcelona per agrupacions censals. Elaboració pròpia.

Per altra banda, el mapa de la taxa d'universitaris (figura 15) que mostra el percentatge de persones amb formació universitària respecte de la població de 25 anys i més, en el qual apareixen també acolorides en vermell les zones amb menys població amb aquests tipus de titulacions.

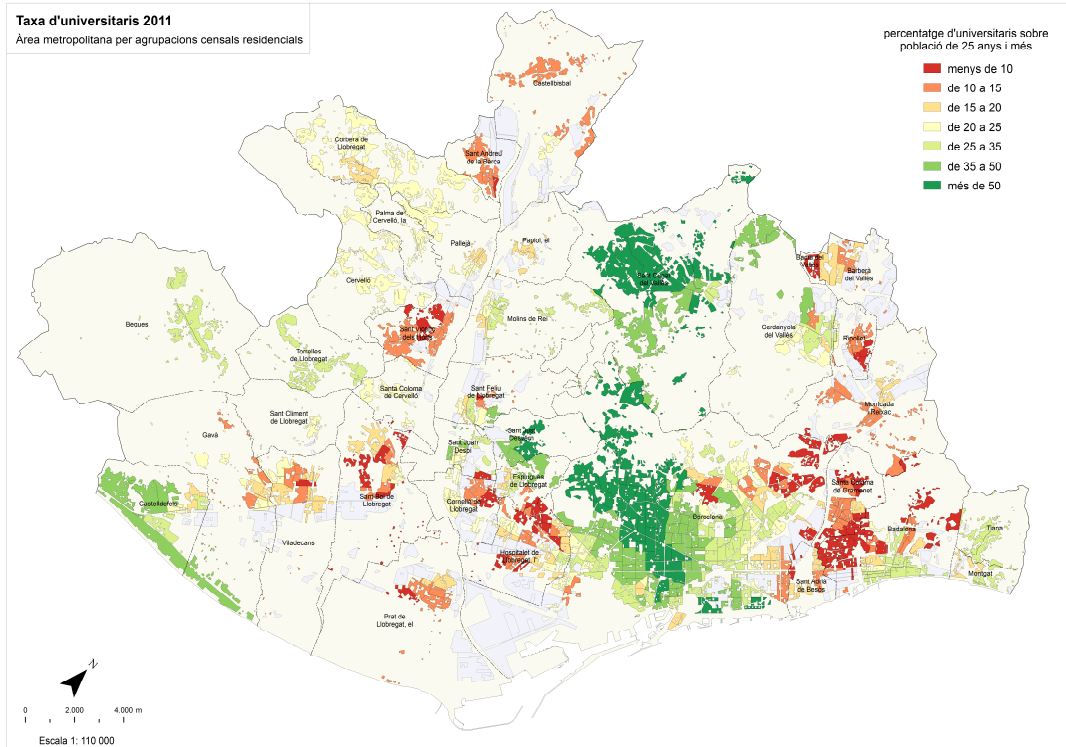

Figura 15. Taxa d'universitaris 2011. Àrea metropolitana de Barcelona per agrupacions censals. Elaboració pròpia.

En ambdós casos, un gran nombre de localitzacions comparteixen la circumstància de tenir al mateix temps taxes elevades de població sense estudis i taxes baixes de població amb estudis universitaris. Aquestes zones solen coincidir, a més, amb les zones de nivell socioeconòmic i renda baixa i grups d'ocupació de nivell baix, la qual cosa indica que els factors determinants de la desigualtat s'acumulen en certes localitzacions al territori metropolità.

1.2.3. La població migrant

Les migracions són un fenomen inherent a l'espècie humana. Són qualsevol cosa menys noves i en cada època de la història han estat diferents segons les causes que les han motivat, el tipus de migració i de migrants que les han protagonitzat, les conseqüències que han comportat i la significació que se'ls ha atribuït, quant a les emocions que han suscitat i les narracions col·lectives que han produït (Arango, 2007).

Tothom en algun moment ha estat migrant, independentment de l'abast geogràfic de la migració en què hagi participat (intermunicipal, intraestatal o internacional) o de si n'ha estat protagonista directe o indirecte per herència dels seus avantpassats.

Si a finals del segle XIX i principis del XX, les principals migracions es produïen des d'Europa cap als "nous móns" (EUA, Canadà, Austràlia, Brasil i Argentina), a partir de finals del segle XX les migracions s'han mundialitzat. El fenomen de la globalització ha esdevingut un element clau per les migracions perquè les millores en els transports, les comunicacions i la informació han generat moviments a nivell global amb fluxos d'origen i destí múltiples, diversos i variats. En aquest context, ha aparegut una nova categoria de països en relació a les migracions, els països de trànsit, que han trencat la dualitat històrica de països emissors i països receptors.

En aquestes migracions més recents, les societats receptores (que són, principalment, l'europea –els antics emigrants-, Amèrica del Nord i l'Orient Mitjà) han tingut reaccions contradictòries respecte a les noves arribades. Per una banda, es troben amb la necessitat d'importar població jove que pugui compensar l'envelliment i la baixa natalitat i, també, que pugui entrar al mercat laboral per, entre altres coses, dur a terme les feines que rebutja la població autòctona. Per una altra banda, apareixen reticències i prejudicis envers les arribades, sota arguments sovint poc o gens justificables, que apel·len al debilitament de la cohesió social, al trencament de la identitat cultural, a la pèrdua de possibilitats laborals, a la inseguretat, etc.

Una de les conseqüències d'aquestes contradiccions ha estat la reacció política dels països receptors que han imposat limitacions legislatives i tot tipus de barreres (fins i tot físiques) a les migracions provinents de certes zones del planeta. En el cas espanyol (Domingo, 2007), la immigració (especialment, la irregular) ha estat objecte d'un intens debat polític i ha comportat reformes legislatives per dificultar la migració i reduir-ne les xifres, amb resultats, però, contraris als esperats ja que van produir l'augment de la població estrangera en situació irregular (al veure impedida, per exemple, la possibilitat d'efectuar migracions laborals temporals que implicaven anades i vingudes des de i cap als països d'origen sense modificar la residència habitual). Totes aquestes modificacions legislatives i les polítiques de control que les acompanyen, encaminades a dificultar les migracions, han generat considerables costos logístics, personals i grans tragèdies humanes, juntament amb l'aparició de les màfies de migració clandestina (Arango, 2007).

Tanmateix, l'estranger no és percebut sempre de la mateixa manera, sinó que existeix un component de classe social que està clarament lligat amb la concepció que es té sobre les migracions. Mentre per una banda, el turisme és promogut amb campanyes publicitàries, els esportistes d'elit (vinguin d'on vinguin) són admirats i respectats o s'ofereixen permisos de residència a canvi de l'adquisició d'habitatges d'alt nivell, per l'altra, quan les persones estrangeres que entren en territori espanyol són refugiats i immigrants en situació de pobresa, que es veuen abocats a una mobilitat forçosa, la visió canvia radicalment (Frutos, 2019).

D'això es dedueix que l'aversion a les migracions no és només respecte del fet de ser estranger, sinó envers aquells que han quedat exclòs de l'àmbit de visió, d'interès i de consciència de la societat cap a la que migren, ja sigui pel seu gènere, la seva cultura, la seva edat o, especialment, la seva classe social. Aquest darrer element, que actua transversalment sobre tots els altres, és el que permet no només parlar de xenofòbia, sinó també d'aporofòbia, per fer referència al rebuig que pateixen els pobres i al foment d'idees que estenen la sospita i l'aversion a tot el col·lectiu de refugiats i d'immigrants que arriben als països de destí en condicions infrahumanes (Cortina, 2017).

Per tant, aquesta qüestió de classe lligada a l'origen geogràfic dels migrants que provenen de països en situacions econòmiques, polítiques o socials adverses que els forcen a marxar per buscar un futur millor en un altre lloc, és el que acaba per constituir-se com un factor de desigualtat i vulnerabilitat als llocs de destí. A aquests llocs, els processos d'assentament són costosos i llargs com a conseqüència d'impediments legals (dret a l'empadronament, obtenció de permisos de residència, de permisos de treball, de nacionalitat, escolarització dels infants, accés als serveis socials i de salut, a l'habitatge, dret a la participació política a través del vot, etc.) i les dificultats per aconseguir la plena integració es multipliquen, en una situació de xoc

cultural i al no existir una xarxa de relacions socials com les que es tenen en origen que permeten crear comunitat.

És important destacar que quan es parla de població migrant, existeix una diferència notable entre els conceptes de lloc de naixement i de nacionalitat i les dades referides a aquests dos termes. El país de naixement correspon al lloc on es registra el naixement d'una persona, independentment de la seva nacionalitat. Per nacionalitat s'entén la ciutadania legal de cada persona, independentment del lloc on hagi nascut. A Espanya, la nacionalitat està basada en el principi de *ius sanguinis*, és a dir, de la transmissió per sang. Això implica que les persones nascudes a Espanya amb pares de nacionalitat estrangera hereten la nacionalitat dels pares i no esdevenen ciutadans espanyols de manera immediata. La obtenció de la nacionalitat és complexa i llarga i, a més a més, varia segons el país de procedència. De manera general, una persona amb nacionalitat estrangera necessita acreditar 10 anys de residència legal i continuada (no compta el temps que va des de l'arribada "sense papers" fins a la obtenció de la documentació, és a dir, el Número d'Identificació d'Estranger o NIE) per obtenir la nacionalitat espanyola. Aquest temps es veu reduït a 5 anys de residència en el cas dels refugiats, 2 anys per les persones provinents dels països iberoamericans, Andorra, Filipines, Guinea Equatorial, Portugal o els d'origen sefardita i un any en casos més concrets com per vincle matrimonial amb un ciutadà espanyol (Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación, 2018). A més a més, Espanya només permet la doble nacionalitat amb alguns països concrets, cosa que implica que obtenir la nacionalitat espanyola pot provocar haver de renunciar a la que es tenia en origen.

La dificultat per la obtenció del NIE, en primer lloc, i de la nacionalitat, en segona instància, comporta que les persones de nacionalitat estrangera tinguin menys drets que les espanyoles, tot i que poden ser persones nascudes a l'estat espanyol. Aquests drets van des de la dificultat d'accedir a l'educació i la sanitat públiques si no es pot obtenir el padró municipal, fins a l'impediment del dret a vot en les eleccions si no es disposa de la nacionalitat espanyola. Per tant, dins de les situacions que viuen les persones migrades, es generen diferències que comporten que, segons l'origen, es tinguin més facilitats per obtenir la nacionalitat, i per tant, els plens drets com a ciutadà espanyol.

Pel que fa a la població estrangera metropolitana (figures 16 i 17), es pot observar un augment d'aquest grup de forma intensa i continuada, que es produeix, de manera més destacable entre els anys 2001 i 2010. Fins l'any 2015 es va produir una certa estabilització del volum de població d'aquest grup, però en els darrers anys torna a mostrar una tendència a l'alça. És important tenir en compte dos aspectes a valorar quan s'analitzen les dades de població nascuda a l'estranger i nacionalitat estrangera. Per una banda, les persones que fa més anys que van arribar i les que pertanyen a col·lectius que tenen menys anys de requeriment per obtenir la nacionalitat, poden constar com a nascudes a l'estranger però tenir nacionalitat espanyola. Per l'altra, els fills de persones amb nacionalitat estrangera però nascuts a l'estat, pot ser que mantinguin la nacionalitat estrangera dels seus pares tot i que el seu lloc de naixement sigui Espanya.

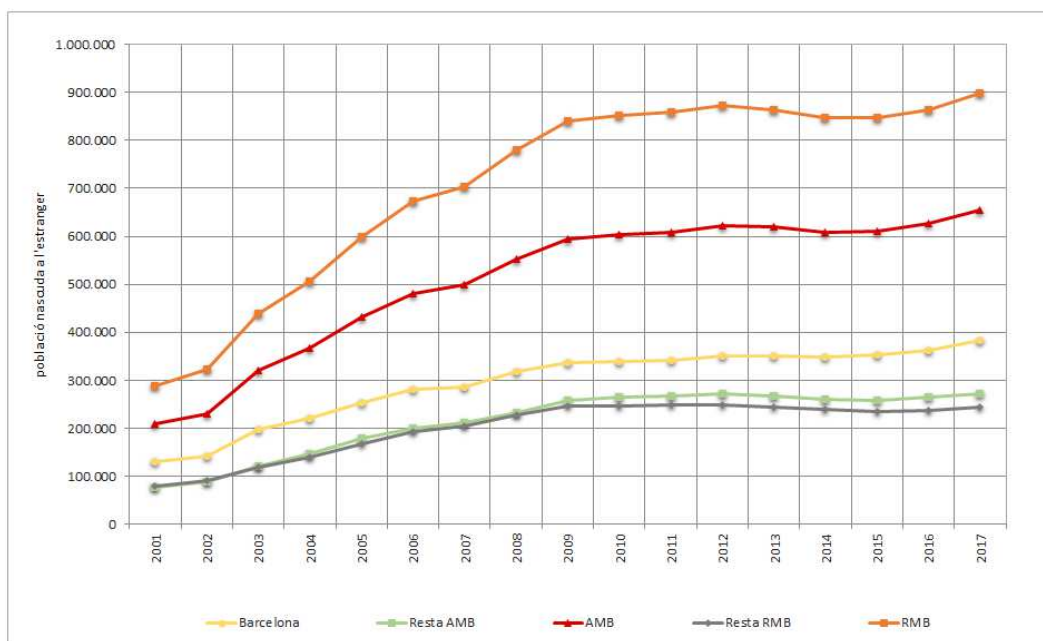

Figura 16. Evolució de la població nascuda a l'estranger 2001-2017. Elaboració pròpia.

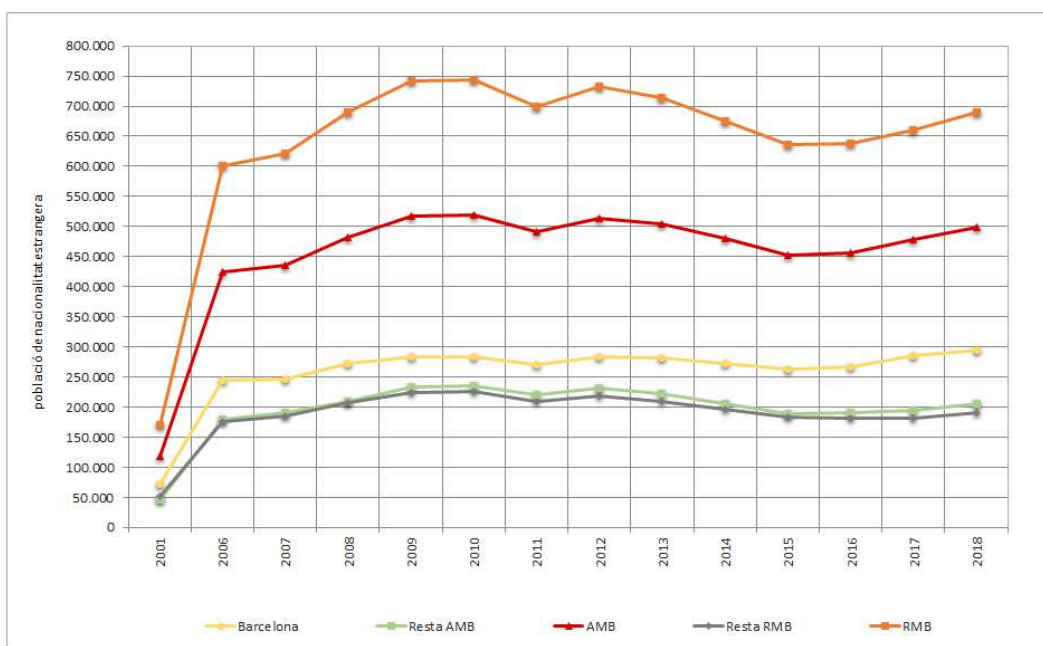

Figura 17. Evolució de la població de nacionalitat estrangera 2001-2018. Elaboració pròpia.

La població de nacionalitat estrangera a l'àrea metropolitana de Barcelona era a l'any 2001 de 152.813 persones, que en xifres relatives representava el 5,2% de la població d'aquest àmbit. A l'any 2010 es va registrar el màxim amb 518.700 persones, un 16,1%, del total de la població metropolitana i el 2018 la xifra era de 499.282 persones, el 15,3% del total d'habitants. A la regió metropolitana de Barcelona, al 2001 hi havia 214.028 persones de nacionalitat estrangera, un 4,9% de la població, que va passar a ser de 744.514 persones (14,9%) el 2010, i de 689.2809 persones el 2018, un 13,5%. En el cas de la ciutat de Barcelona, al 2001 hi havia 95.356 habitants amb nacionalitat estrangera, és a dir un 6,3% de la població de la ciutat, es va produir un primer màxim l'any 2009 amb 284.385 habitants (17,54%), que després d'un breu període

de descens ha arribat al nou màxim a l'any 2018 amb 293.787 habitants, un 18,13% (Ruiz et al., 2017 i 2019c).

Un element que cal destacar són les diferències existents entre els àmbits de Barcelona, l'àrea metropolitana i la regió metropolitana en la composició de la població de nacionalitat estrangera a l'any 2018. A Barcelona els tres grups més nombrosos són, en primer lloc, el de les persones procedents del continent Americà amb 94.772 habitants i un 32,2% sobre el total de població de nacionalitat estrangera (un 22% d'Amèrica del Sud i un 10,3% del Nord i Central), seguits pels de la Unió Europea amb 89.002 habitants i un 30,3% i les persones d'Àsia amb 67.876 habitants i un 23,1%

Si s'observa la resta de l'àrea metropolitana i s'exclouen els estrangers que viuen a la ciutat de Barcelona, el grup més gran torna a ser el de les persones d'Amèrica amb 70.298 habitants, un 34,2% (un 24,1% d'Amèrica del Sud i un 10,1% d'Amèrica del Nord i Central), seguit pels asiàtics amb 46.701 habitants i un 22,7% i els africans amb 39.500 persones i un 19,2%.

A la resta de la regió metropolitana, excloent-hi les dades del conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona, el grup més nombrós és el de la població amb nacionalitats africanes amb 74.578 persones, un 39,2% de la població estrangera, seguida per les d'Amèrica amb 48.491 habitants i un 25,5% (Amèrica del Sud 19,2% i Amèrica del Nord i Central 6,3%) i els de la Unió Europea 40.259 persones i un 21,2%.

Pel que fa a la distribució territorial de la població de nacionalitat estrangera i nascuda a l'estranger a l'àrea metropolitana (figures 18 i 19), es pot veure que aquests grups tenen una presència important en tot el territori metropolità. Destaquen zones de característiques molt diferents amb percentatges superiors al 30%. Per una banda hi ha zones d'altres rendes i zones benestants (Castelldefels, Esplugues de Llobregat, algunes seccions al voltant de Pedralbes, zones de l'eixample barceloní properes a Passeig de Gràcia, etc.), mentre que per una altra banda, s'hi troben les zones observades anteriorment que concentren població de baixes rendes i que són més vulnerables (la frontera de Santa Coloma de Gramenet i Badalona, alguns barris de Cornellà de Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, Montcada i Reixac, Ripollet i Cerdanyola del Vallès, i, a Barcelona els barris de Nou Barris, el límit amb Sant Adrià de Besòs i la zona del Raval, Ciutat Vella, la Barceloneta i el Poble Sec).

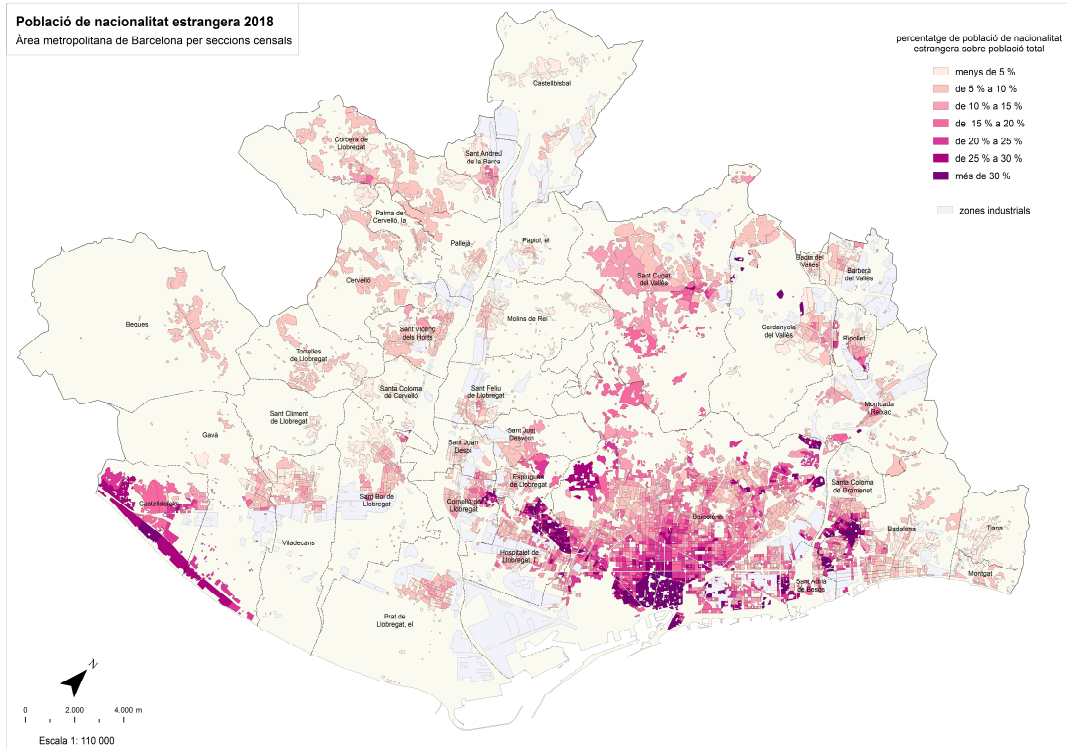

Figura 18. Població de nacionalitat estrangera 2018. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

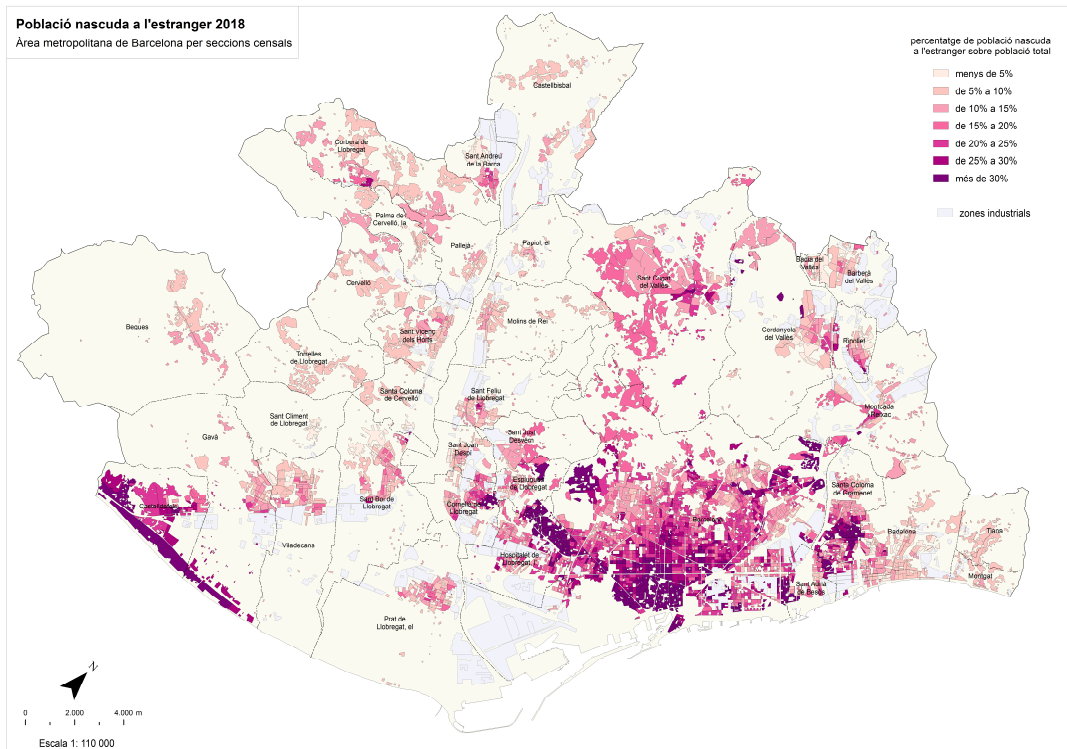
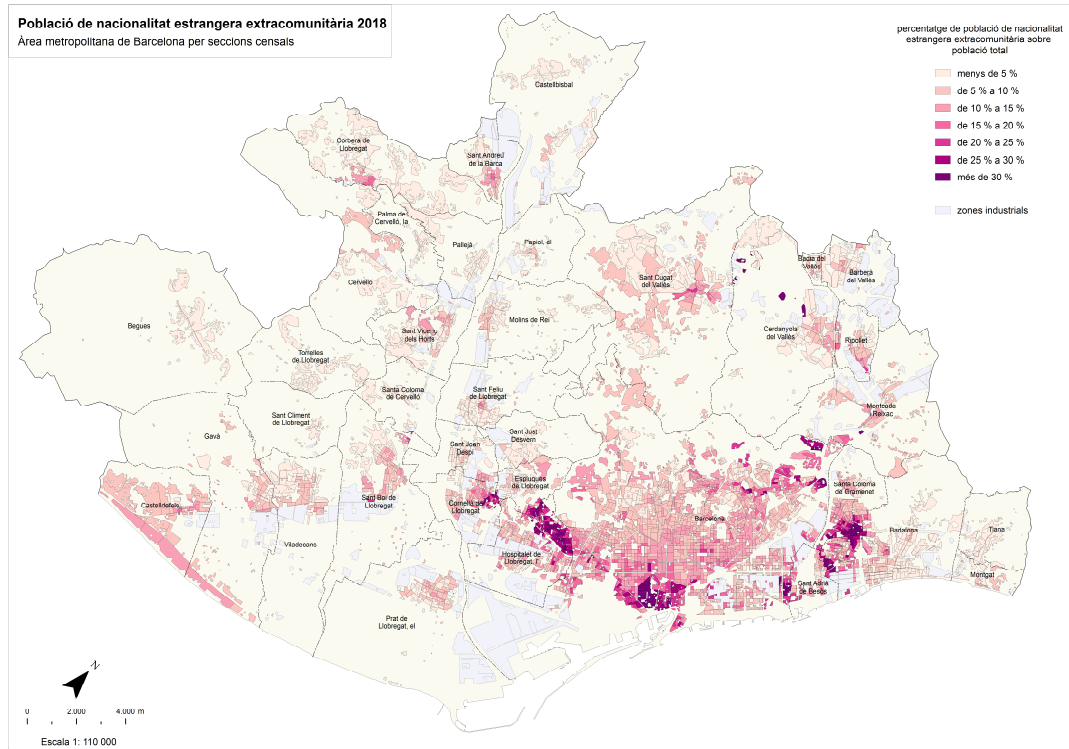

Figura 19. Població nascuda a l'estranger 2018. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

Si s'observa tan sols el grup de la població estrangera extracomunitària² (figures 20 i 21), la visió és molt diferent. Les zones que apareixen en aquests mapes de manera més destacada coincideixen amb les zones més vulnerables citades en apartats anteriors i en el darrer paràgraf.

² Aquest grup inclou els països europeus no comunitaris, els africans, els americans, els asiàtics, els d'Oceania i les persones apàtrides.

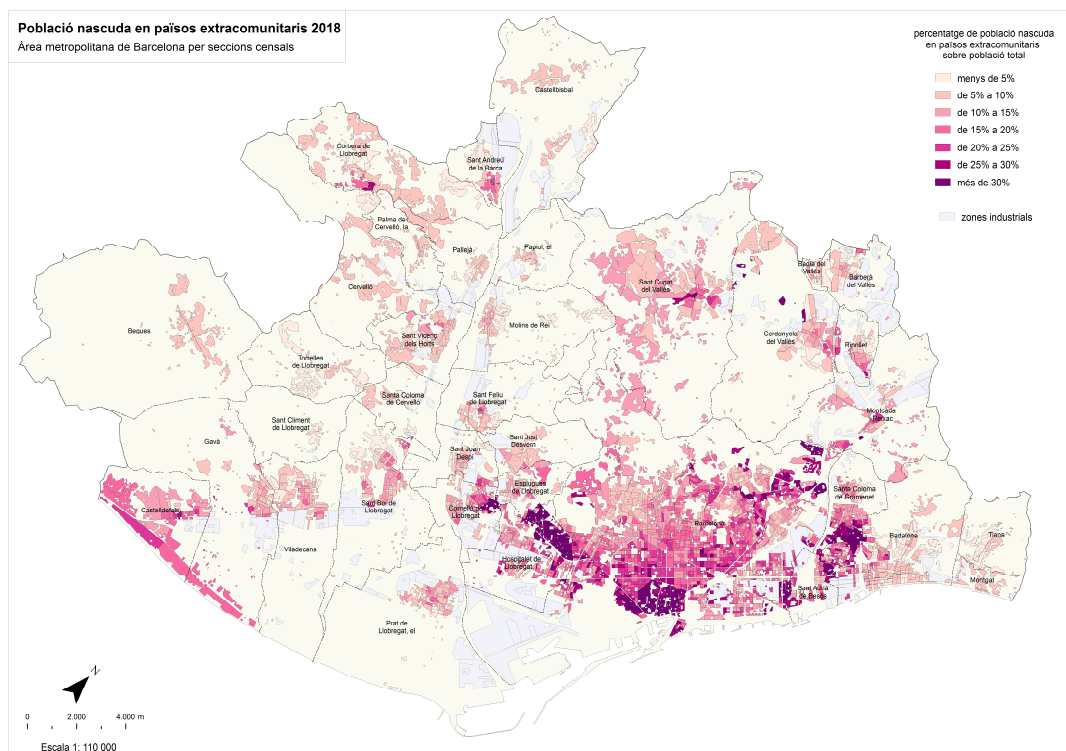

Figura 21. Població nascuda en països extracomunitaris 2018. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

Aquesta circumstància indica, per una banda, que el lloc d'origen de la població pot ser un factor de debilitat si la situació de la qual es prové també és més vulnerable i, per una altra banda, que sembla existir una tendència que les persones nouvingudes de fora la Unió Europea se situïn en determinades àrees al territori metropolità, que són coincidents amb les zones on s'acumulen els altres factors determinants de les desigualtats i la vulnerabilitat relatius a la renda i el nivell educatiu.

1.2.4. L'habitatge com a factor de debilitament social

La darrera dimensió decisiva considerada en aquest treball, en relació a aquesta tendència al debilitament social, té a veure amb l'habitatge i l'accés que es té a aquest dret. En la situació actual, l'habitatge es constitueix com a motor elemental de la desigualtat i un factor clau en les dinàmiques de vulnerabilitat i d'exclusió social (Foessa, 2019).

Per una banda, en els darrers anys s'ha esdevingut un increment accelerat de preus en el mercat immobiliari, tant a la ciutat de Barcelona com als municipis més propers al nucli metropolità, en un procés que segueix un model de dispersió centrífuga des del centre cap a la perifèria i que afecta indistintament tant als habitatges en règim de tinença de propietat com als de lloguer.

L'increment acumulat del preu mitjà del m² dels habitatges de nova construcció a Barcelona entre l'any 2015 i 2018 ha estat d'un 33,2%, mentre que a l'àrea metropolitana ha estat del 23,6% (figura 22).

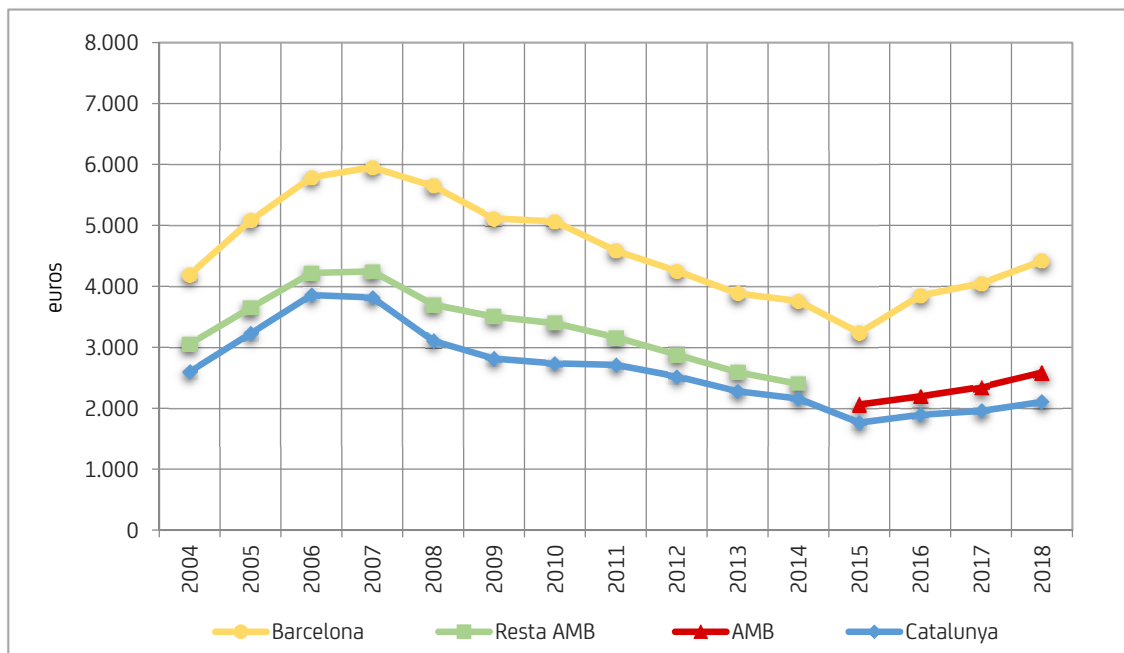

Figura 22. Preu mitjà dels habitatges de nova construcció (€/m²). Elaboració pròpia.

Quant al lloguer, el preu mitjà d'un habitatge en aquest règim de tinença ha augmentat a Barcelona entre 2013 i 2018 un 32,3% i a la regió metropolitana de Barcelona un 29,3% entre 2014 i 2018 (figura 23).

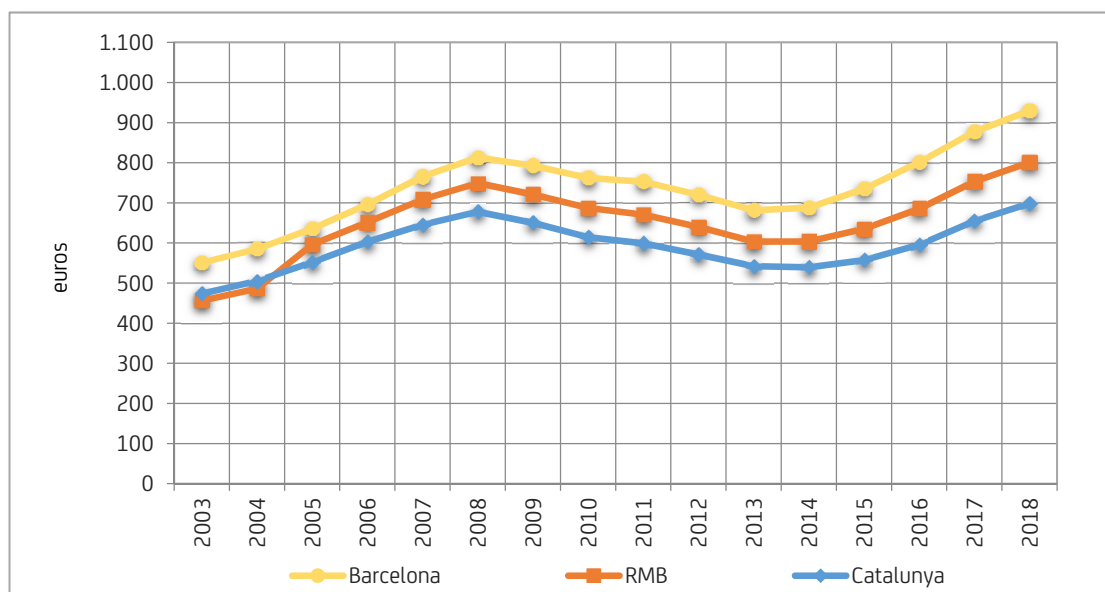

Figura 23. Preu mitjà habitatges lloguer (€/mes). Elaboració pròpia.

Aquests augments són conseqüència de diversos factors, però fonamentalment d'un de principal: la desalineació de l'oferta i la demanda en un mercat altament tensat. Primer, per l'aparició de nous actors operant al mercat immobiliari (grans inversors, habitatges turístics). La irrupció d'aquests agents provoca l'increment dels preus dels habitatges com a conseqüència del seus objectius respecte dels béns immobiliaris, que no són altres que l'obtenció de beneficis extraordinaris immediats (*rent gap*, Smith 1979; García-López et al., 2019)

Segon, per la inexistència d'habitatges assequibles (especialment públics en règim de lloguer, com a conseqüència de l'absència de polítiques adequades en aquest sentit) que permetin compensar la tensió generada pels nous operadors i que s'ajustin a les possibilitats econòmiques d'una població, que té dret a un habitatge digne, però que pateix una situació econòmica desfavorable, sotmesa a les anades i vingudes d'un mercat de treball altament hostil.

En aquest context es produeix la contradicció, impossible de resoldre, en què l'habitatge és vist al mateix temps com un lloc on viure i un actiu econòmic, una mercaderia i no un dret, un vehicle perquè alguns propietaris extreguin valor o acumulin una riquesa encara no guanyada. El resultat d'aquestes situacions provoca els coneguts processos de gentrificació, ara convertits en una estratègia global del capital a les ciutats (Smith, 2007), que veu els espais urbans globalitzats com a caixes fortes on preservar la seva riquesa.

Per una altra banda, la inadequació dels habitatges degut a deficiències constructives, a mancances en el subministrament de serveis, etc., provoquen la manca de confort i dificultats en les condicions per a residir-hi. A l'àrea metropolitana de Barcelona, tot i que el nombre d'edificis que es troben en mal estat no és gaire elevat, sí que es pot observar que els que tenen deficiències es tornen a situar en zones ja identificades anteriorment que acumulen diversos factors debilitants (figura 24).

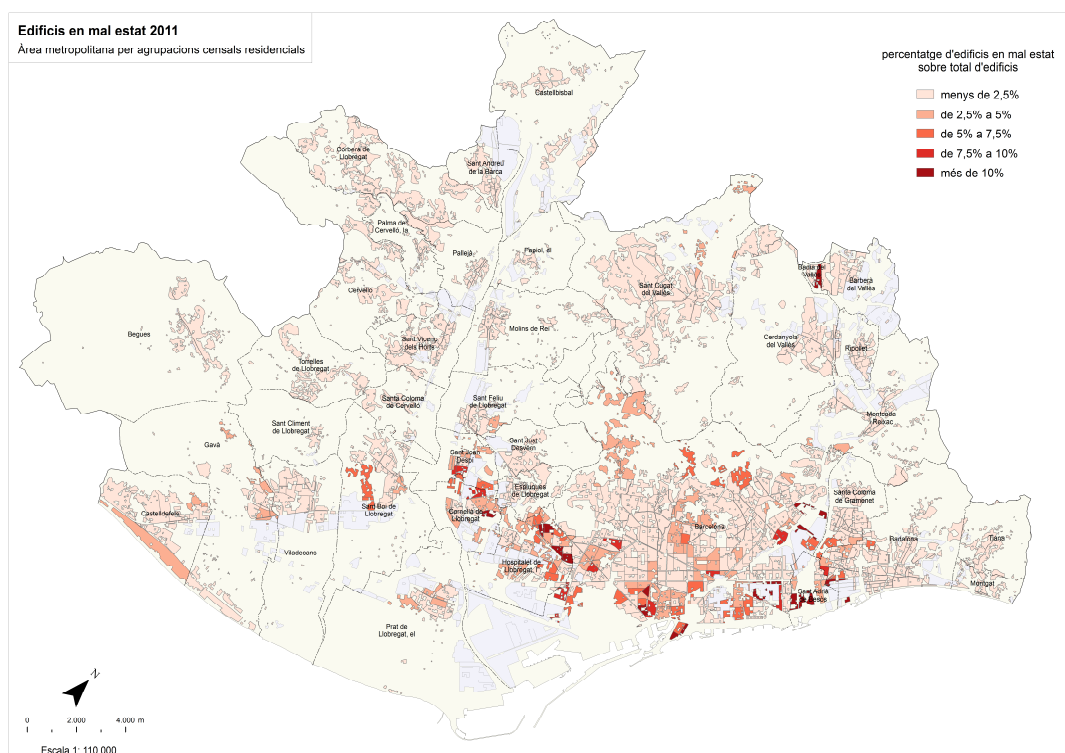

Figura 24. Edificis en mal estat 2011. Àrea metropolitana de Barcelona per agrupacions censals. Elaboració pròpia.

Tot plegat provoca que la possibilitat d'accés a l'habitatge deixi de ser el dret que tothom reconeix i es constitueixi en un privilegi inaccessible, sotmès al mercat global i als processos especulatiu del sistema. Un dret pendent, element d'inseguretat, desigualtat, segregació i exclusió, tant des del punt de vista de la localització com respecte al tipus de tinença. En relació a la localització, les situacions descrites quant a l'increment de preus dificulten la lliure elecció

de les persones al respecte del lloc on viure, o les obliguen a ocupar habitatges en condicions deficientes, localitzats en zones vulnerables, que puguin tenir un cost inferior o estiguin allunyats dels centres. Pel que fa a la tinença, queda limitat l'accés a la propietat (de nou degut a tots els costos associats a l'adquisició) i al lloguer, quan aquest es situa a preus per damunt de les disponibilitats econòmiques d'una gran part de la ciutadania.

2. INDICADORS PER A LA MESURA DE SITUACIONS DE VULNERABILITAT SOCIAL

D'entre tots els enfocaments i tècniques disponibles orientats cap a l'anàlisi de la vulnerabilitat social, es considera que els sistemes d'indicadors socials són un dels mètodes més adequats per estudiar aquest fenomen. L'interès per avaluar les situacions de vulnerabilitat social que resulten de les de desigualtat, ha conduït a la construcció de multitud d'indicadors. La seva utilització respon a la necessitat de mesurar i quantificar aquestes debilitats complexes (socials i econòmiques, principalment) i poder sintetitzar-les en un sol número o índex general (Navarro, 2006), amb l'objectiu de conèixer com evolucionen al llarg del temps i, també, com un mecanisme per a ajudar en la planificació, execució, i avaluació de polítiques de caràcter social.

Els indicadors socials es caracteritzen, per tant, per mesurar quantitativament conceptes o fenòmens observables (per exemple, la vulnerabilitat o la pobresa), dels quals se n'ha fet una anàlisi prèvia detallada. Són construccions ordenades i coherents i no són concebuts aïlladament, sinó que formen part d'un conjunt interdependent de dades. Per a construir un indicador social cal descompondre el fenomen observat en diversos temes i, a continuació, cercar per a cada un d'ells la mesura que permeti indicar quin és el seu estat. És molt important que l'indicador sigui objectivable, senzill, específic i sensible als canvis que es puguin esdevenir.

Al llarg dels anys, diversos organismes han desenvolupat sistemes d'indicadors i estadístiques socials amb l'objectiu de mesurar el benestar de la ciutadania. Des de l'àmbit internacional, la Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE, *Society at a Glance*) o l'Organització de les Nacions Unides (ONU, *Índex de Desenvolupament Humà*); Eurostat en l'àmbit europeu (*Social Scoreboard Indicators, European Union Statistics on Income and Living Conditions EU-SILC*); l'Institut Nacional d'Estadística (INE, *Encuesta de Condiciones de Vida*) a l'estat espanyol; l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT, *Enquesta de Condicions de Vida-ECV*) a Catalunya.

Per a l'àmbit metropolità de Barcelona aquest tipus d'estadístiques tenen una llarga tradició amb l'*Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població* (ECVHP) i, des de fa uns anys, amb l'*Estadística Metropolitana sobre Condicions de Vida* (EMCV) que forma part de les tasques del Pla Estadístic de Catalunya 2017-2020 per a l'Estimació Territorial de l'Enquesta de Condicions de Vida.

La Secció d'Estudis Territorials de l'Àrea de Desenvolupament de Polítiques Urbanístiques de l'Àrea Metropolitana de Barcelona porta elaborant, des de fa anys, diversos anàlisis per a la selecció de les variables més significatives que permetin elaborar indicadors per enfrontar l'estudi de la desigualtat i la vulnerabilitat social al territori sobre el qual té competències l'administració metropolitàna. A partir d'aquesta feina s'han pogut elaborar diversos estudis, tant de caràcter intern com públic, que han permès caracteritzar, espacialment i temporalment, el territori metropolità quant a les situacions de desigualtat social que en ell es detecten (per exemple, els treballs sobre els indicadors per a la determinació d'àrees urbanes d'atenció especial elaborats als anys 2011 i 2015).

Tenint en compte el context de desigualtat social existent al territori metropolità de Barcelona que s'ha descrit al capítol anterior, i en el marc de la necessitat de disposar d'eines analítiques quantitatives objectivables, ordenades, coherents i senzilles que permetin obtenir el

coneixement necessari sobre la realitat d'aquesta desigualtat i vulnerabilitat, es proposa la construcció i la utilització de l'Índex de Vulnerabilitat Social (IVS) amb l'objectiu de proveir d'una eina que faciliti el coneixement d'aquestes situacions en aquesta metròpoli però, també, en altres àrees urbanes o municipis on pugui ser necessària la seva utilització.

2.1. L'Índex de Vulnerabilitat Social, IVS

2.1.1. Definició i objectius

A l'àmbit metropolità de Barcelona existeixen un conjunt de territoris que experimenten, des de fa temps, unes condicions socioeconòmiques adverses que provoquen l'aparició de problemàtiques socials, individuals i/o col·lectives, i els fan especialment vulnerables. Amb la finalitat d'identificar i tenir coneixement de les característiques d'aquestes zones amb vulnerabilitat social, en aquest treball es planteja l'elaboració d'un **Índex de Vulnerabilitat Social (IVS)**, que permeti la localització i delimitació d'aquestes àrees amb el màxim detall territorial, de manera que sigui possible conèixer els aspectes que les caracteritzen, quins són els trets que fan que aquestes zones siguin vulnerables i de quina manera evolucionen al llarg del temps.

L'IVS ha d'esdevenir una eina d'utilitat per al desplegament d'accions des de l'àmbit públic, que estiguin focalitzades en la millora del benestar de la ciutadania i el seu ple desenvolupament, especialment aquelles que s'orienten cap a la cohesió social i cap a l'atenció de les persones en situació de vulnerabilitat (i també, les d'aquelles que se centren en altres àmbits com són l'urbanisme, el medi ambient, el transport o l'habitatge), de manera que es puguin fer front als efectes negatius d'aquestes debilitats i evitar el seu enquistament en determinades zones urbanes.

2.1.2. Continguts, fonts d'informació i metodologia

Per a l'elaboració de IVS s'ha pres la decisió d'utilitzar un conjunt de dades que permetessin mesurar aquesta vulnerabilitat amb les següents premisses:

- 1- Que les dades siguin de caràcter general i homogènies per a tots els municipis, de manera que sigui possible establir comparacions.
- 2- Que les dades estiguin disponibles periòdicament, per poder analitzar l'evolució temporal de la vulnerabilitat.
- 3- Que les dades tinguin el millor detall territorial possible, per reflectir acuradament les diferències internes de cada un dels municipis.

S'han analitzat diverses fonts estadístiques que facilitessin l'assoliment d'aquests objectius i l'obtenció d'un índex suficientment senzill i robust que, per una banda, pugui mostrar objectivament i coherentment les vulnerabilitats socials existents al territori metropolità de Barcelona i, per una altra, pugui ser utilitzat com a punt de partida per a elaborar altres índexs que, a més de considerar estrictament aquesta vulnerabilitat social, vulguin observar altres situacions que puguin afectar negativament a la vida de les persones, per exemple, aquelles relatives a l'habitatge (tipologia, antiguitat, estat, preu, etc.) o a qüestions ambientals.

Després d'aquest procés, s'ha considerat que les dades que millor s'ajusten a tots aquests criteris són, per una banda, les que provenen de les revisions anuals dels Padrons Municipals d'Habitants. Aquests recomptes recullen anualment informació sobre l'estructura per sexe, edat, nacionalitat i lloc de naixement de la població per seccions censals. Per altra banda, les que provenen de la nova estadística experimental del Instituto Nacional de Estadística (INE), concretament de l'*Atlas de la Distribución de Renta de los Hogares* (ADRH), que informa, també anualment i per seccions censals, sobre la distribució de la renda de les persones i les llars i sobre l'origen dels seus ingressos.

A partir de l'anàlisi de les situacions de desigualtat i dels seus factors determinants, que s'ha dut a terme a l'apartat 1 d'aquest treball, i de les dades disponibles que es recullen a les fonts estadístiques mencionades en el paràgraf previ, s'han definit tres elements de vulnerabilitat per a l'elaboració de l'IVS.

Respecte de les dades dels Padrons Municipals d'Habitants, s'han establert com a variables significatives, l'envelliment de la població (a partir de l'estructura d'edats de la població) i la condició de migrant (a partir de les dades sobre lloc de naixement). Sobre el primer paràmetre s'ha distingit entre població jove, població adulta i població vella i les seves combinacions. Sobre el segon paràmetre, s'ha distingit entre població nascuda a Catalunya, població nascuda a la resta d'Espanya i població nascuda a l'estranger. S'ha assimilat la població nascuda a la resta d'Espanya amb el concepte d'immigració antiga, que, amb caràcter general, es correspondria amb la població vinguda a Catalunya durant els anys 1960 i 1970. Igualment, la població nascuda a l'estranger s'ha assimilat al concepte d'immigració nova, aquella vinguda a Catalunya a partir dels anys 2000. Aquest darrer grup s'ha ajustat tenint en compte el pes de la població extracomunitària sobre el total de població estrangera, perquè la condició de migrant extracomunitari té una influència addicional sobre la desigualtat i la vulnerabilitat, com ja s'ha pogut veure a l'apartat 1.4.

Respecte de les dades de renda, s'han escollit les rendes baixes com a element determinant, enteses com aquelles que es troben per sota del llindar que s'estableix a partir del càlcul de la mediana de la renda de la llar de l'àrea metropolitana de Barcelona, seguint els criteris que estableix l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) quant a la definició de les classes socials segons criteris socioeconòmics (OCDE, 2019). Així s'ha distingit com a població amb rendes baixes, aquella que té una renda de la llar per sota del 100% de la mediana i que es corresponen amb els grups de classe mitjana baixa (75%-100%), classe baixa (60%-75%), pobresa relativa (40%-60%) i pobresa severa (<40%).

Cadascuna d'aquestes tres variables (envelliment, immigració i renda), s'analitzen en tres passos que contemplen, en primer lloc, la identificació del que s'ha anomenat "perfils", és a dir, la classificació de les unitats territorials (seccions censals) a partir dels valors que representa l'indicador seleccionat per l'anàlisi del factor de vulnerabilitat. En segon lloc, l'elaboració d'un mapa de distribució territorial d'aquests perfils. En tercer lloc, l'elaboració d'un mapa de zones vulnerables, a partir de la selecció dels perfils que es consideren més desfavorables per a cadascun dels factors i, per tant, permeten destacar les zones on hi ha més situacions de vulnerabilitat.

Una vegada obtinguts els mapes de les zones vulnerables segons l'envelliment de la població, la condició de migrant i les rendes baixes, es combinen tots tres i s'elaboren dues representacions cartogràfiques addicionals, igualment per seccions censals, que sintetitzen la situació de vulnerabilitat: un mapa que mostra la tipologia d'aquesta vulnerabilitat social i un altre que mostra l'IVS mesurat segons la intensitat ponderada d'aquesta vulnerabilitat.

2.1.3. Criteris per a la definició de perfils i de zones vulnerables

Per elaborar l'IVS, es comença per obtenir les dades de les tres variables mencionades, sobre les quals existeix informació amb el màxim detall territorial (seccions censals) i actualitzacions anuals.

Les dades provinents del Padró Municipal d'Habitants estan referides a 1 de gener de 2019 i les de renda són de l'any 2017, el darrer publicat. Tot i que entre aquestes dues fonts de dades hi ha lleugeres diferències en el nombre de seccions i la seva delimitació territorial, ha estat possible homogeneïtzar tota la informació disponible i referir-la a la classificació de seccions de l'any 2019, que compta amb 2.136 unitats censals,

Les variables relatives a envelliment i immigració s'han analitzat a partir de la seva subdivisió en tres categories, establertes amb criteris metodològics i de simplicitat. Quant a les dades de renda, aquestes s'han classificat en nou categories atenent igualment a qüestions metodològiques, en aquest cas establertes a partir de la informació que proveeix l'OCDE, adaptada a les característiques del territori metropolità, per a aquelles classes socioeconòmiques amb rendes superiors a la mediana d'aquest àmbit.

2.1.3.1. Envelliment

A partir de les dades d'estructura d'edats de la població, per grups quinquennals i seccions censals de l'àrea metropolitana de Barcelona, s'estableixen tres grups d'edats, tots ells per sobre dels 14 anys: població jove (de 15 anys a 34 anys), població adulta (de 35 anys a 64 anys) i població vella (més de 65 anys). No es pren en consideració la població amb una edat inferior o igual als 14 anys, perquè no té una participació activa en les qüestions socials considerades. En canvi, es distingeix entre els grups de persones adultes i persones velles, perquè aquestes sí tenen unes circumstàncies socials ben diferenciades.

El primer pas del procés consisteix en classificar les seccions censals on viu la població, en diferents perfils segons els tres grups anteriors. Així s'obtenen set categories segons l'estructura d'edats que són els que es mostren a la següent taula:

Perfils	Descripció
Jove	Proporció molt alta de Joves i baixa d'Adults i de Vells
Adult	Proporció molt alta d'Adults i baixa de Joves i de Vells
Vell	Proporció molt alta de Vells i baixa de Joves i d'Adults
Jove+Adult	Proporció alta de Joves i d'Adults i molt baixa de Vells
Adult+Vell	Proporció alta d'Adults i de Vells i molt baixa de Joves
Vell+Jove	Proporció alta de Vells i de Joves i molt baixa d'Adults
Perfil Mitjà	Proporcions similars a la mitjana metropolitana en les 3 categories

Per assignar cada secció censal a un perfil en base a la seva proporció alta o baixa de població de cada grup d'edat, en primer lloc es calculen els quartils de les sèries de dades:

	% població >14 anys		
	Joves (15-34)	Adults (35-64)	Vells (>64)
1r quartil	23,54	47,33	19,82
2n quartil (mediana)	25,64	49,86	23,78
3r quartil	28,15	52,56	27,24

A continuació, s'estableixen les assignacions segons els següents criteris:

- proporció mol alta: superior al valor del 3r quartil
- proporció alta: entre els valors de la mediana i del 3r quartil
- proporció baixa: entre els valors de la mediana i del 1r quartil
- proporció molt baixa: inferior al valor del 1r quartil

D'acord a aquests valors i criteris, els perfils queden definits per les següents combinacions:

Perfils	% població >14 anys			Nombre de seccions censals
	Joves (15-34)	Adults (35-64)	Vells (>64)	
Jove	>28,15	<49,86	<23,78	231
Adult	<25,64	>52,56	<23,78	257
Vell	<25,64	<49,86	>27,24	440
Jove+Adult	>25,64	>49,86	<19,82	335
Adult+Vell	<23,54	>49,86	>23,78	147
Vell+Jove	>25,64	<47,33	>23,78	167
Perfil Mitjà	23,54 - 28,15	47,33 - 52,56	19,82 - 27,24	559
total				2.136

D'entre tots ells es consideren més vulnerables quant a l'envelliment, aquelles seccions censals amb els perfils Vell i Adult+Vell, que es s'identifiquen respectivament com a Zones Envellides i Zones en Envelliment.

Els mapes que resulten de la identificació de les seccions en perfils i de considerar com a vulnerables les que compleixen els criteris anteriors es mostren a continuació (figures 25 i 26).

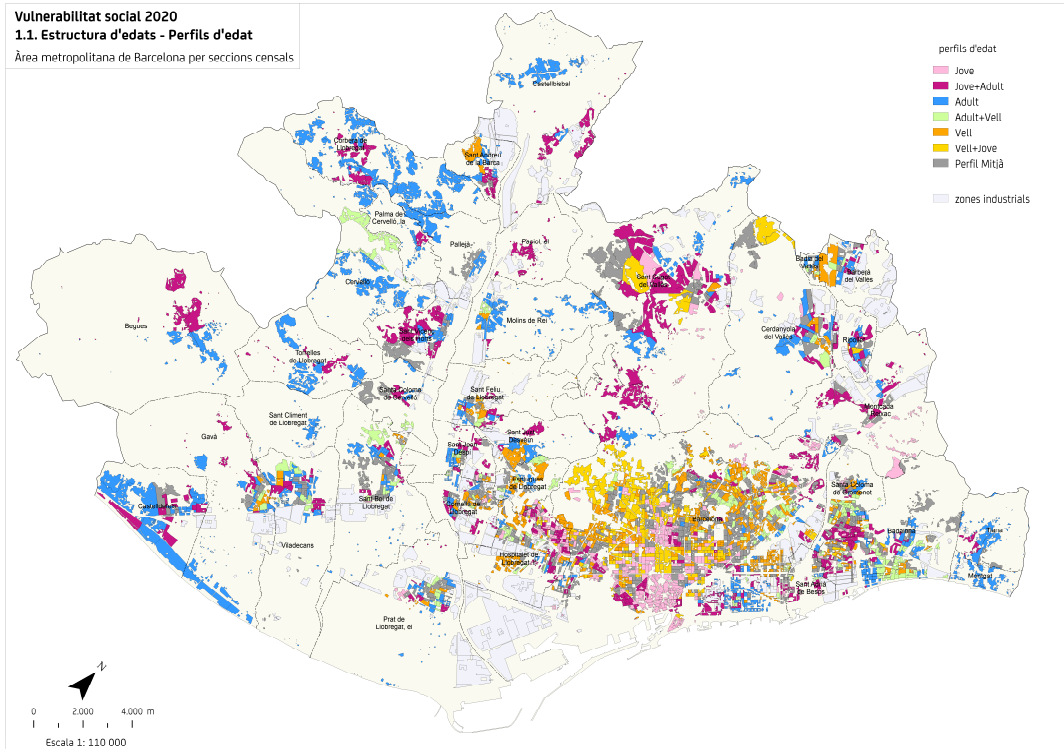

Figura 25. Vulnerabilitat social 2020. Estructura d'edats. Perfils d'edats. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

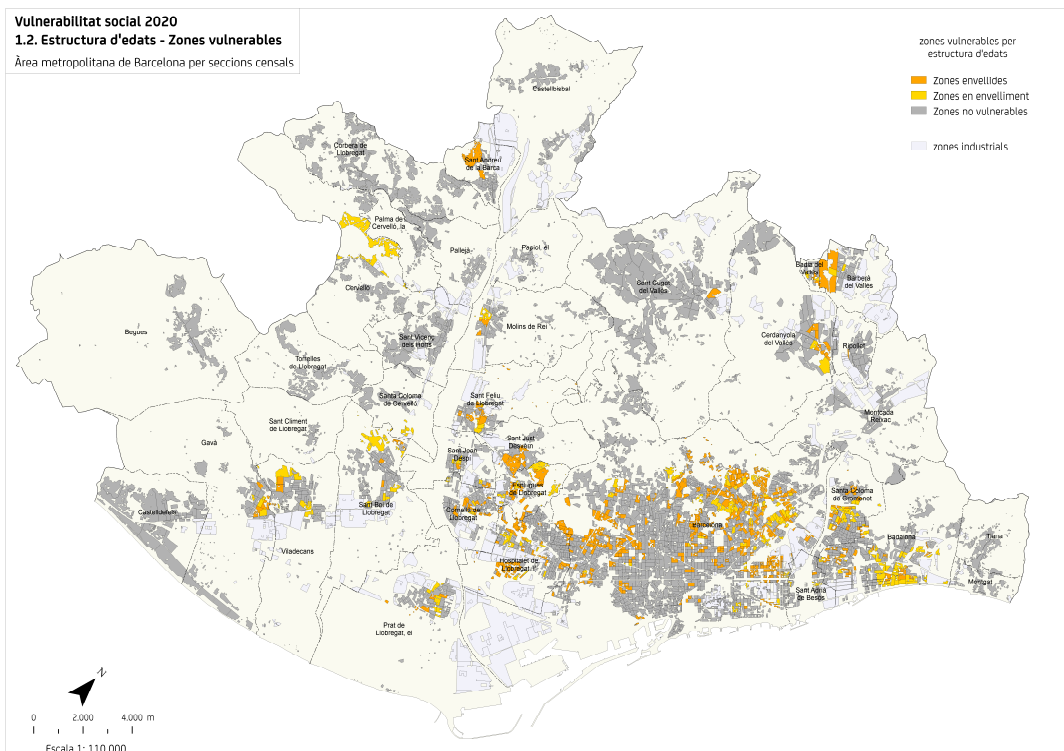

Figura 26. Vulnerabilitat social 2020. Estructura d'edats. Zones vulnerables. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

2.1.3.2. Condió de migrant

Amb les dades de lloc de naixement, s'estableixen també tres grups: població nascuda a Catalunya, població nascuda a la resta d'Espanya i població nascuda a l'estranger. Aquesta classificació permet fer una aproximació a la consideració de població immigrada antiga (equiparada a la població nascuda a la resta d'Espanya) i població immigrada nova (equiparada a la població nascuda a l'estranger).

De nou, el primer pas del procés és el de classificar les seccions censals on viu la població, en diferents perfils segons els tres grups anteriors. Així s'obtenen set categories atenent al lloc de naixement que es mostren a la següent taula:

Perfils	Descripció
Catalunya	Proporció molt alta de nascuts a Catalunya i baixa de nascuts a la resta d'Espanya i a l'Estranger
resta d'Espanya	Proporció molt alta de nascuts a la resta d'Espanya i baixa de nascuts a Catalunya i a l'Estranger
Estranger	Proporció molt alta de nascuts a l'Estranger i baixa de nascuts a Catalunya i a la resta d'Espanya
Catalunya + resta d'Espanya	Proporció alta de nascuts a Catalunya i a la resta d'Espanya i molt baixa de nascuts a l'Estranger
resta d'Espanya + Estranger	Proporció alta de nascuts a la resta d'Espanya i a l'Estranger i molt baixa de nascuts a Catalunya
Estranger + Catalunya	Proporció alta de nascuts a l'Estranger i a Catalunya i molt baixa de nascuts a la resta d'Espanya
Perfil Mitjà	Proporcions similars a la mitjana metropolitana en les 3 categories

Per assignar cada secció censal a un perfil en base a la seva proporció alta o baixa de població segons lloc de naixement, es calculen els quartils d'aquestes sèries de dades:

	% població total		
	Catalunya	R. Espanya	Estranger
1r quartil	52,64	14,08	13,41
2n quartil (mediana)	59,76	18,15	19,48
3r quartil	67,32	23,54	27,28

A continuació, s'estableixen les assignacions segons els següents criteris:

- proporció molt alta: superior al valor del 3r quartil
- proporció alta: entre els valors de la mediana i del 3r quartil
- proporció baixa: entre els valors de la mediana i del 1r quartil
- proporció molt baixa: inferior al valor del 1r quartil

D'acord a aquests valors i criteris, els perfils queden definits per les següents combinacions:

Perfils	% població total			Nombre de seccions censals
	Catalunya	Resta d'Espanya	Estranger	
Catalunya	>67,32	<18,15	<19,48	372
resta d'Espanya	<59,76	>23,54	<19,48	243
Estranger	<59,76	<18,15	>27,28	368
Catalunya + resta d'Espanya	>59,76	>18,15	<13,41	281
resta d'Espanya + Estranger	<52,64	>18,15	>19,48	250
Estranger + Catalunya	>59,76	<14,08	>19,48	121
Perfil Mitjà	52,64 - 67,32	14,08 - 23,54	13,41 - 27,28	501
total				2.136

De tots els perfils identificats, aquells que es consideren més vulnerables són els conformats per Estrangers i per població d'Espanya+Estrangers, que s'assimilen als conceptes d'Immigració nova i Immigració Vella i Nova, respectivament.

Per a totes les seccions censals incloses en aquests dos perfils, s'ha tingut en compte el percentatge que representa la població estrangera extracomunitària sobre el total de població estrangera en cada una d'elles, amb l'objectiu de considerar aquesta circumstància com un element que pot fer augmentar la vulnerabilitat quan se supera el llindar del 60%. Quan això succeeix, s'identifica cada secció per a la seva consideració en l'elaboració del mapa d'IVS o de d'intensitat ponderada de la vulnerabilitat.

Els mapes que resulten de la identificació de les seccions en perfils segons lloc de naixement i de considerar com a vulnerables les que compleixen els criteris anteriors, es mostren a continuació (figures 27 i 28).

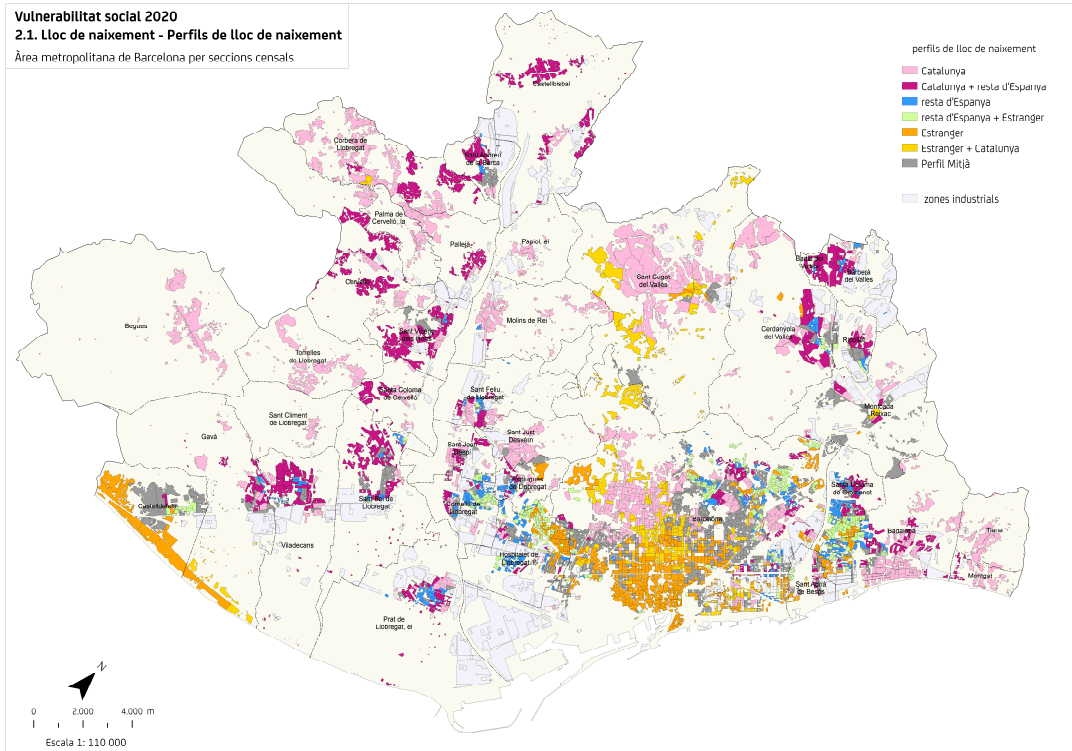

Figura 27. Vulnerabilitat social 2020. Lloc de naixement. Perfils de lloc de naixement.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

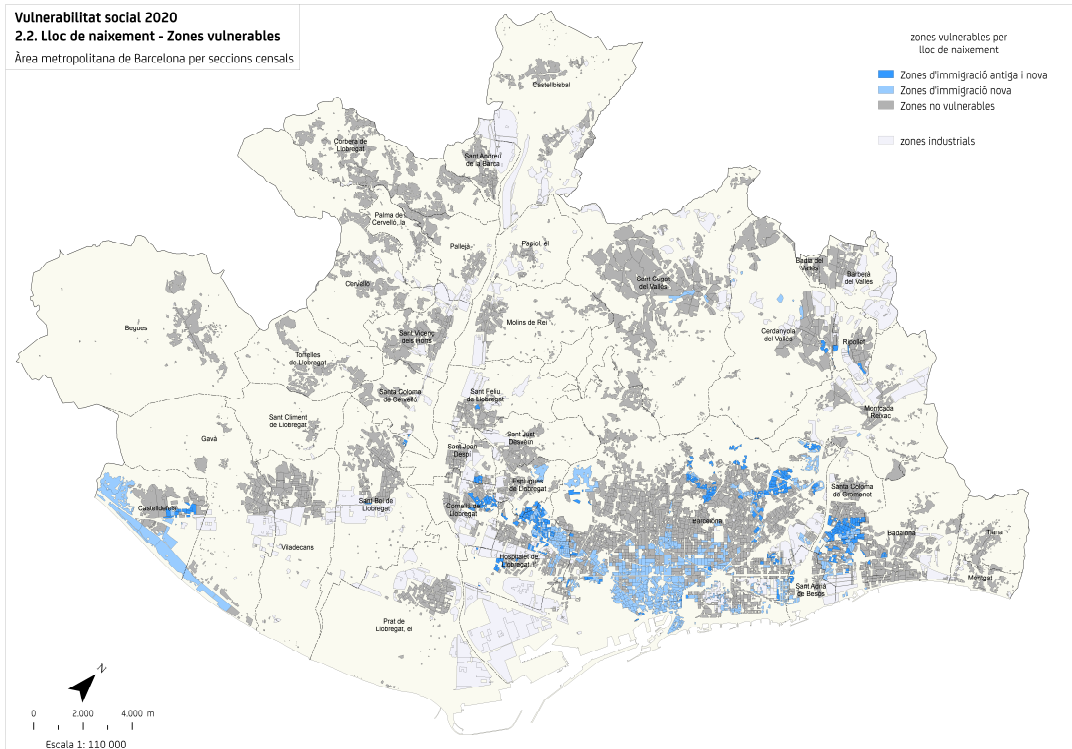

Figura 28. Vulnerabilitat social 2020. Lloc de naixement. Zones vulnerables.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

2.1.3.3. Rendes

Les dades de renda, provinents de l'estadística experimental de l'*Atlas de la Distribución de Renta de los Hogares* que elabora l'INE, es classifiquen seguint els criteris que estableix l'OCDE quan a la definició de classes socioeconòmiques en funció de la renda, en aquest cas, la renda de la llar. Seguint aquesta definició és possible identificar nou categories socioeconòmiques per a l'àmbit metropolità, de les quals quatre es consideren vulnerables per situar-se per sota de la mediana de renda de la llar d'aquest territori.

El primer pas per a la classificació de les seccions en base a la seva renda consisteix en calcular la mediana de totes les rendes. Una vegada establerta aquesta magnitud, es classifiquen totes les seccions segons els intervals relatius a la mediana que es mostren en la següent taula:

Perfils	Descripció	Nombre de seccions censals
pobresa severa	menys de 40% de la mediana	0
pobresa relativa	entre el 40% i el 60% de la mediana	14
classe baixa	entre el 60% i el 75% de la mediana	226
mitjana baixa	entre el 75% i el 100% de la mediana	827
mitjana-mitjana baixa	entre el 100% i el 125% de la mediana	650
mitjana-mitjana alta	entre el 125% i el 150% de la mediana	223
mitjana alta	entre el 150% i el 175% de la mediana	85
alta	entre el 175% i el 200% de la mediana	36
molt alta	més de 200% de la mediana	75
total		2.136

Una vegada efectuada la classificació en aquests grups, se seleccionen com a vulnerables aquells quatre que es troben per sota de la mediana de les rendes, és a dir, les que tenen rendes inferiors al 100%. Els grups escollits són:

Perfils	Descripció	Nombre de seccions censals
pobresa severa	menys de 40% de la mediana	0
pobresa relativa	entre el 40% i el 60% de la mediana	14
classe baixa	entre el 60% i el 75% de la mediana	226
mitjana baixa	entre el 75% i el 100% de la mediana	827
total		1.067

Els mapes que resulten de la classificació de les seccions en perfils segons la renda de la llar i de considerar com a vulnerables aquelles que s'ajusten als perfils vulnerables mencionats, es mostren a continuació (figures 29 i 30).

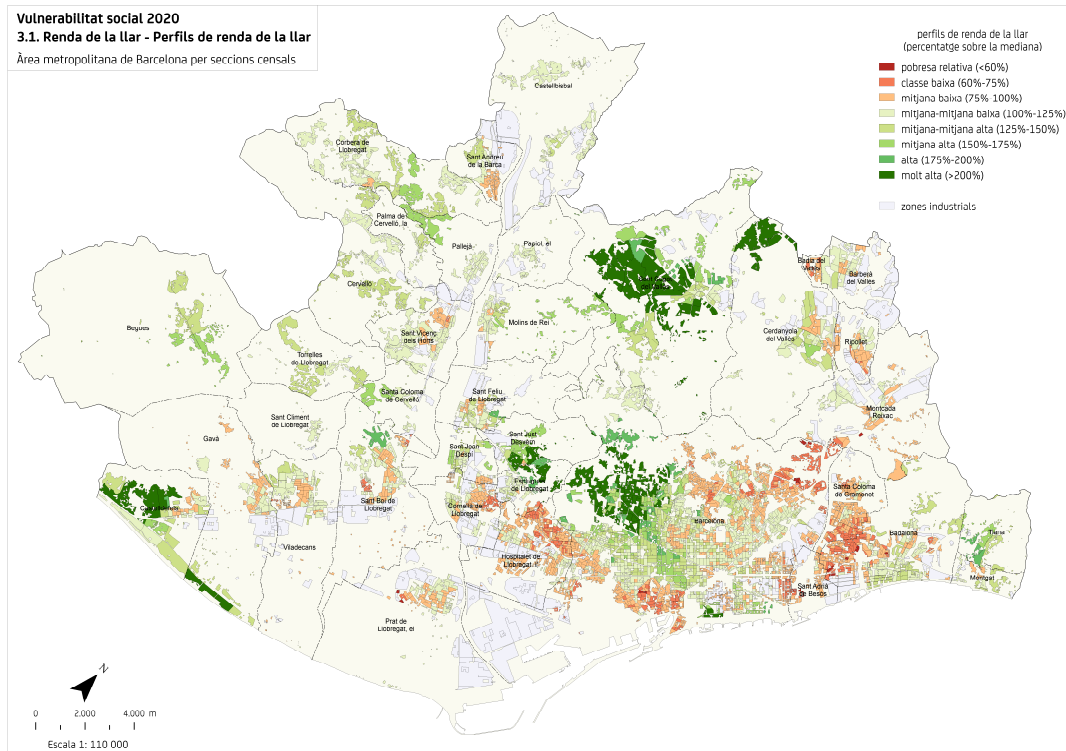

Figura 29. Vulnerabilitat social 2020. Renda de la llar. Perfils de renda de la llar.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

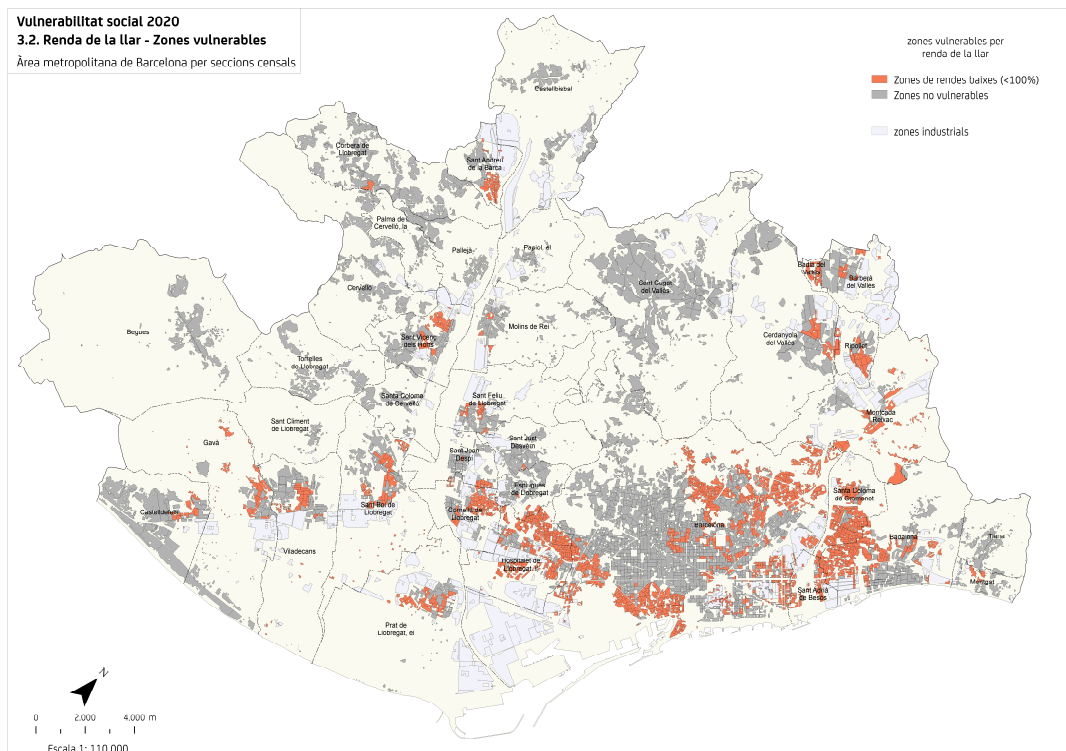

Figura 30. Vulnerabilitat social 2020. Renda de la llar. Zones vulnerables.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

2.1.4. Tipologia i intensitat de la vulnerabilitat social

Una vegada identificades les seccions censals, atenent als criteris per a la definició de perfils i de zones vulnerables establerts en funció de l'estructura d'edats (envelliment), el lloc de naixement (immigració) i les rendes (rendes baixes), aquestes unitats territorials es poden classificar tenint en compte la presència de cada un dels diferents factors de vulnerabilitat. Les combinacions que s'obtenen poden ser de cap, un, dos o tres factors segons es mostra a la següent taula:

Factors de vulnerabilitat		Nombre de seccions censals
Envelliment	ENV	300
Immigració nova	IN	110
Immigració antiga i nova	IAN	0
Rendes baixes	RB	355
Envelliment + Immigració nova	ENV+IN	3
Envelliment + Immigració antiga i nova	ENV+IAN	5
Envelliment + Rendes baixes	ENV+RB	215
Immigració nova + Rendes baixes	IN+RB	253
Immigració antiga i nova + Rendes baixes	IAN+RB	183
Envelliment + Immigració nova + Rendes baixes	ENV+IN+RB	2
Envelliment + Immigració antiga i nova + Rendes baixes	ENV+IAN+RB	62
Seccions censals amb vulnerabilitats		1.488
Seccions censals sense vulnerabilitats	SV	648
Total Seccions Censals		2.136

El mapa que resulta d'aquesta classificació tipològica de les vulnerabilitats mostra les onze categories obtingudes per la combinació de factors (figura 31).

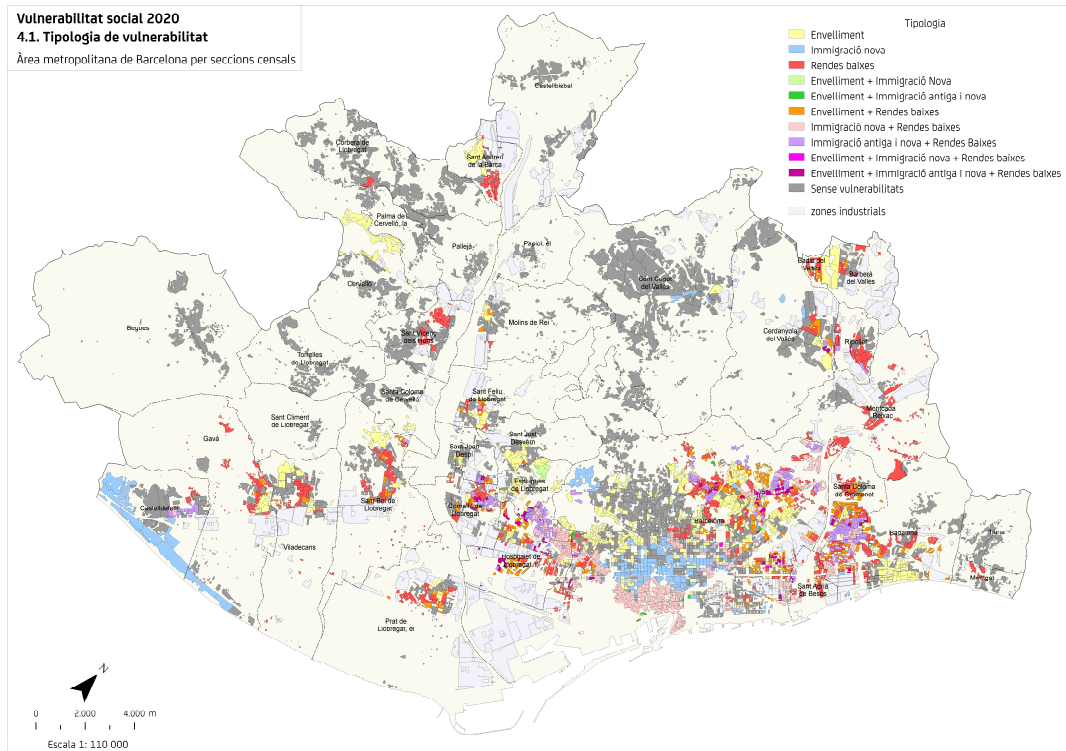

Figura 31. Vulnerabilitat social 2020. Tipologia de la vulnerabilitat. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

Els factors de vulnerabilitat, individualment i quan es combinen, tenen diferents impactes socials. L'Indicador de Vulnerabilitat Social (IVS) mostra la intensitat de la vulnerabilitat tenint en compte el nombre de factors presents en cada unitat territorial, prèviament ponderats d'acord amb els criteris següents:

		ponderació població extracomunitària sobre població estrangera				
		perfil vulnerable	ponderació	60%-75%	75%-90%	>90%
Envelliment	zones en envelliment		0,5			
	zones envellides		1			
Immigració	immigració antiga i nova		1	0,25	0,50	1
	immigració nova		2	0,25	0,50	1
Rendes	classe mitjana-baixa		3			
	classe baixa		4			
	pobresa relativa		5			
	pobresa severa		6			

Com es pot apreciar en aquesta taula, el pes de la renda en l'elaboració de l'IVS és sensiblement superior a la dels altres dos factors. Com ja s'ha exposat anteriorment a l'apartat 1.2.1. del

capítol primer d'aquest treball, la renda és el factor que condiciona més significativament les situacions de desigualtat i vulnerabilitat social, perquè és el recurs fonamental del que disposen les persones per satisfer les seves necessitats vitals. Si les rendes són baixes o inexistent, les situacions de debilitat s'intensifiquen extraordinàriament. Juntament amb les rendes, un altre element clau de la vulnerabilitat social és la condició de migrant, especialment si aquesta va lligada amb un origen de països extracomunitaris, situació que fa incrementar sensiblement el risc de vulnerabilitat tal com ja s'ha exposat a l'apartat 1.2.3. Finalment, l'envelliment és el darrer element considerat, amb un pes inferior al dels altres dos factors. Com és evident, quan es dona la combinació de les tres circumstàncies debilitants, la vulnerabilitat social pren un significat veritablement rellevant.

El mapa de l'IVS (figura 32), mostra la graduació d'intensitats resultants, compresa entre 0 i 10 i reflecteix la localització de les vulnerabilitats, així com la concentració de les més elevades en determinades zones del territori metropolità.

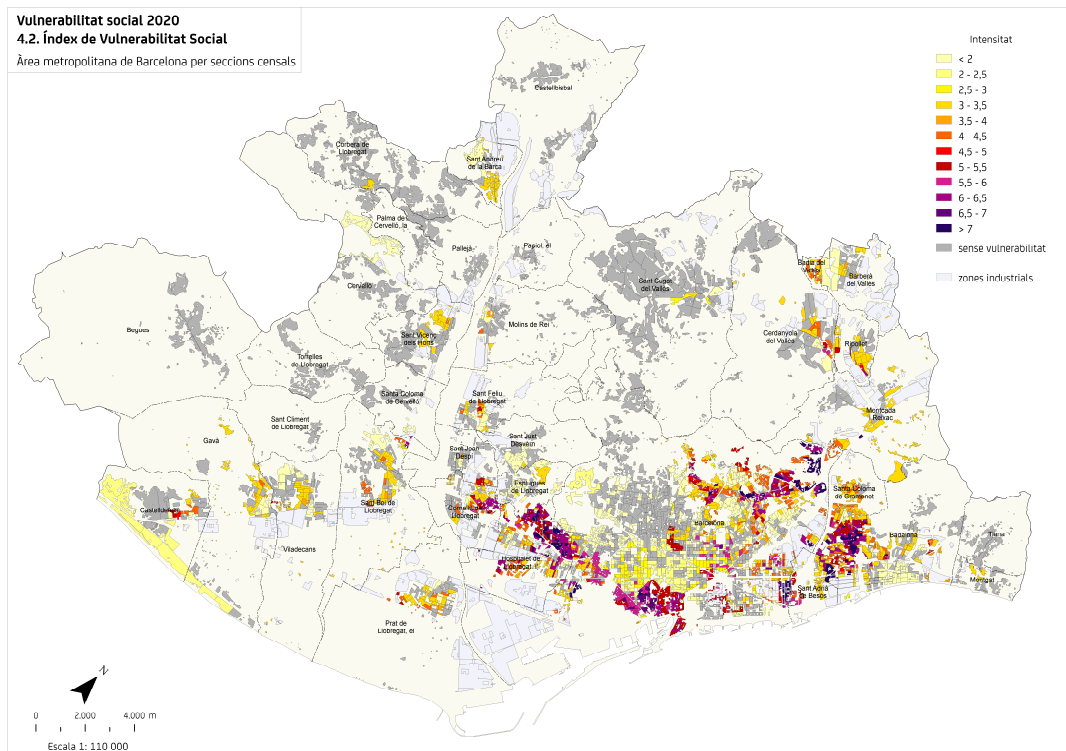

Figura 32. Vulnerabilitat social 2020. Índex de Vulnerabilitat Social.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

A partir del mapa general de l'IVS, és possible efectuar una selecció d'aquelles seccions censals amb una intensitat de l'IVS més alta i que, per tant, experimenten situacions de vulnerabilitat més intenses. Es considera que aquestes seccions són les que tenen un IVS amb valors iguals o superiors a 4 i es mostren en el següent mapa (figura 33).

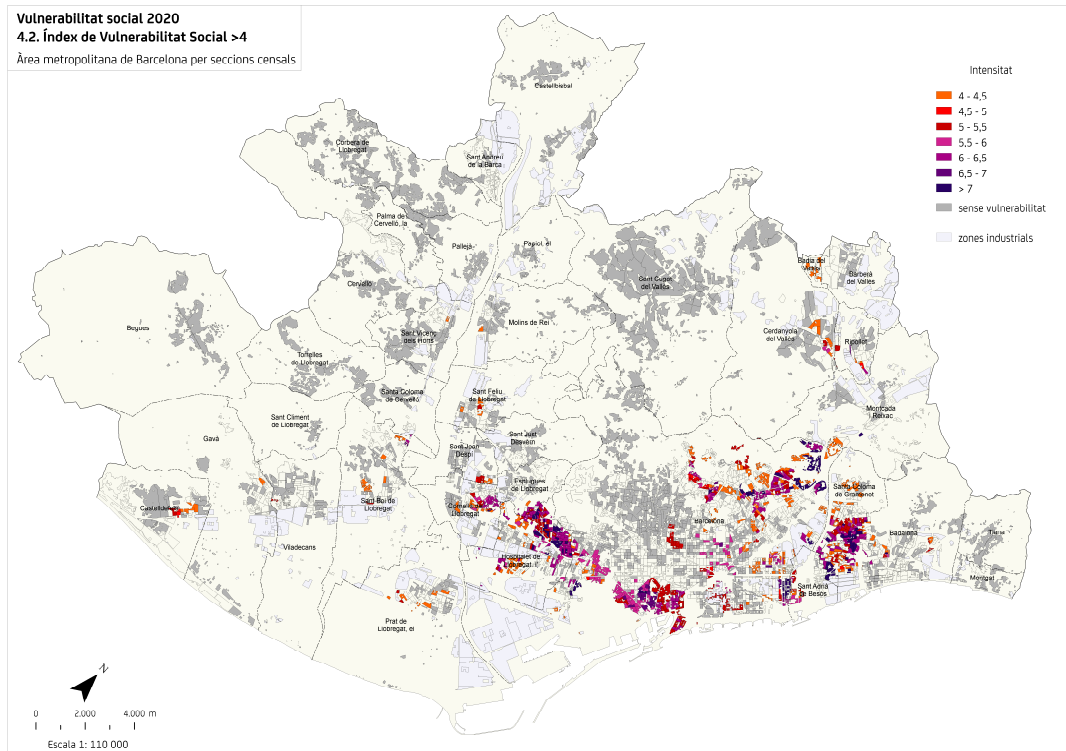

Figura 33. Vulnerabilitat social 2020. Índex de Vulnerabilitat Social >4.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

Com s'ha exposat reiteradament al llarg d'aquest treball, les zones on la vulnerabilitat social a l'àrea metropolitana de Barcelona és més elevada, són espais ben coneguts, que mantenen les situacions de debilitat d'una manera pràcticament constant amb el transcurs dels anys. Aquesta circumstància es perfectament constatable si s'observen els mapes de l'IVS de l'any 2010 (figures 34 i 35) que, fins i tot considerant les diferències que es detecten, confirmen l'existència de la permanència dels espais vulnerables en les mateixes zones que mostren els mapes de l'any 2020. Aquest és un fet veritablement destacable que caracteritza el territori metropolità de Barcelona i sobre el qual cal fer una reflexió en profunditat encaminada a plantejar les accions que siguin convenientes per revertir aquesta situació.

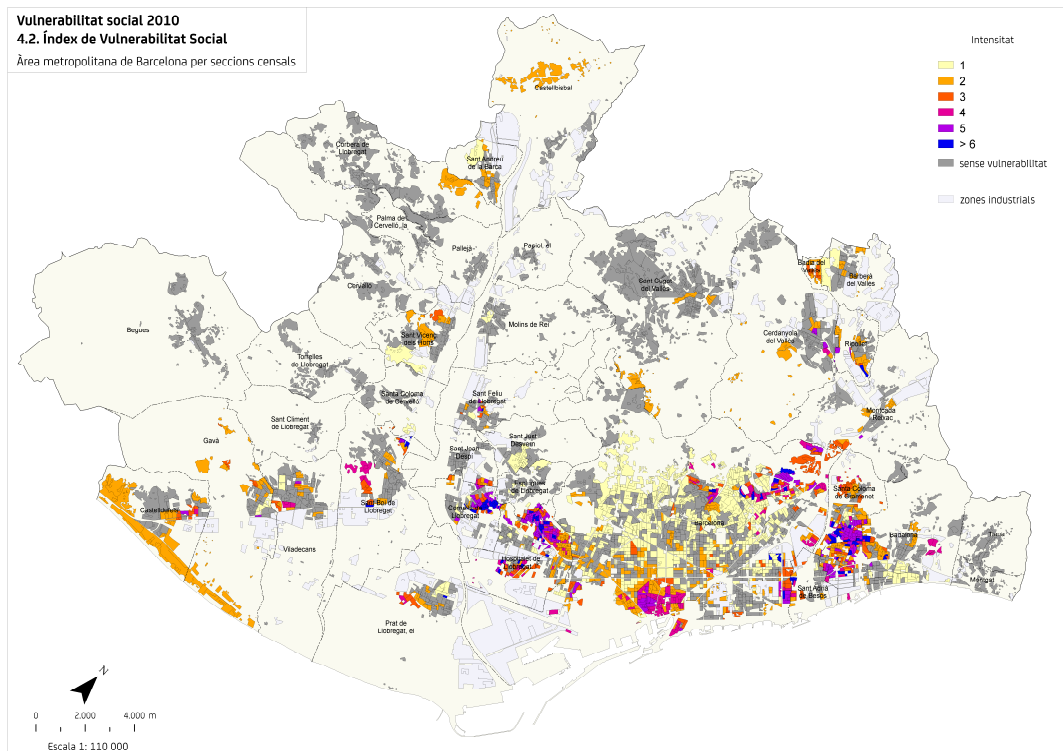

Figura 34. Vulnerabilitat social 2010. Índex de Vulnerabilitat Social.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

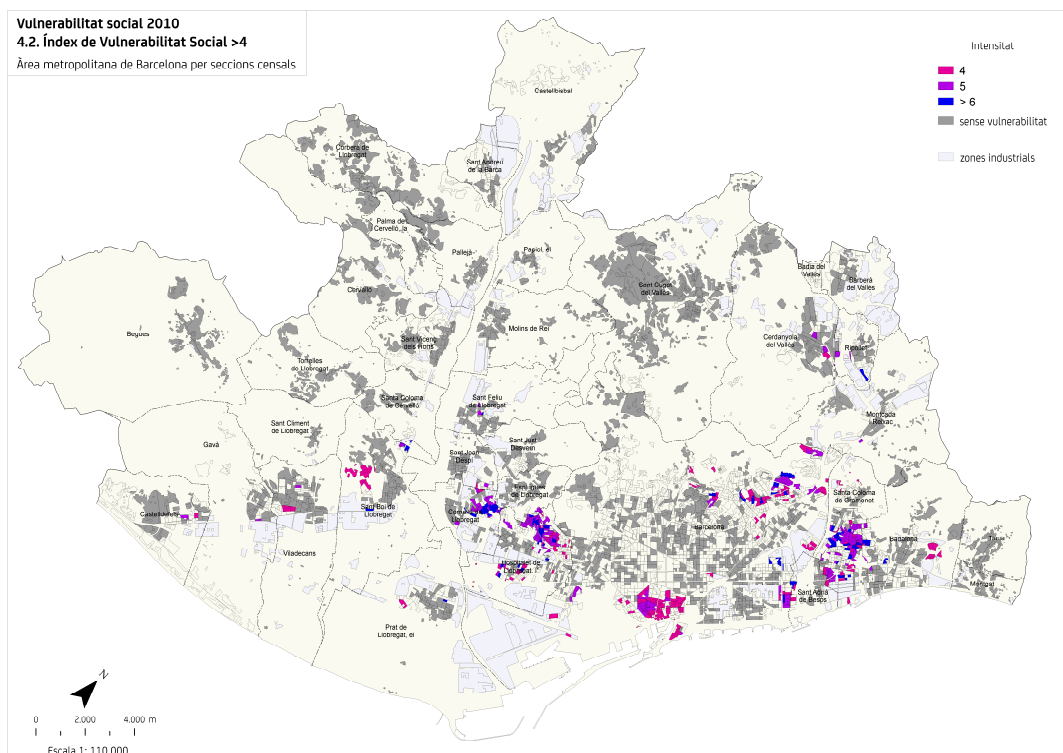

Figura 35. Vulnerabilitat social 2010. Índex de Vulnerabilitat Social >4.
Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.

3. LES CONSEQÜENCIES DE LA DESIGUALTAT A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA

3.1. Els factors determinants: causa i conseqüència de la desigualtat

La desigualtat social es caracteritza per la seva multidimensionalitat, una acumulació de factors que determinen les condicions de vida de la ciutadania que els pateix: el binomi treball-renda, les condicions laborals al mercat de treball, l'atur, el nivell d'instrucció de la població, la condició de migrant en relació a la classe social, el lloc de procedència i la situació legal, el preu i les condicions de l'habitatge, el gènere i l'edat, el lloc on es viu, la debilitat i insuficiència del sistema redistributiu, les polítiques que actuen contra els mecanismes de compensació social o les que abandonen les àrees de provisió social que gestiona l'estat o la crisi econòmica resolta a base de degradar el benestar de la majoria.

La forta interrelació que existeix entre tots ells comporta que aquests factors no només siguin la causa de la desigualtat que es detecta al territori metropolità de Barcelona sinó que, alhora, esdevenen les conseqüències d'aquesta, de tal manera que es crea un cercle viciós, complicat de superar per la població que pateix situacions de debilitat, com a conseqüència de la diversitat d'àmbits i de dimensions vitals que abasta (social, econòmica, personal, laboral, territorial): si el treball no existeix o és temporal i, consegüentment, no hi ha renda o aquesta és escassa o intermitent, com és possible accedir a una educació superior on les taxes s'incrementen més enllà de les possibilitats econòmiques de la població? I si no es pot accedir a l'educació superior, com és possible accedir als treballs que requereixen una millor qualificació i tenen unes millors retribucions? I si no es pot accedir a aquests treballs més ben remunerats, com és possible accedir a l'educació superior amb uns costos tan elevats? O com és possible llogar o comprar un habitatge en condicions?

Com indica l'informe FOESSA de 2019, la conseqüència més important des de la perspectiva social d'aquestes situacions de desigualtat, és la configuració d'una societat construïda sobre unes bases dèbils on determinats grups de persones, especialment les dones (que experimenten les conseqüències afegides d'una societat patriarcal injusta amb elles quan les seves retribucions són inferiors a les dels homes per efectuar les mateixes feines, quan han d'assumir en solitari les tasques relacionades amb les cures, etc.), els infants, els joves, els migrants i la població més envellida pateixen més intensament i s'enfronten a situacions de privació severa.

Una societat que tendeix a la divergència i la dualització en les seves dimensions econòmiques i institucionals, amb efectes directes sobre la ciutadania. Quant a les econòmiques, per una banda amb sectors tecnològics capdavanters amb grans inversions, enfocats cap al mercat global, amb assalariats estables i salaris elevats, forta protecció legal i condicions laborals dignes. Per una altra, amb petites i mitjanes empreses amb activitats menys rendibles o actuant com a subcontractes del grup anterior, amb baixes inversions, dirigides als mercats locals, amb assalariats precaris i salaris baixos, baixa protecció legal i condicions laborals inadequades i, també, tot el conjunt del sector més "informal" caracteritzat per la feina ocasional vinculada a les plataformes digitals que comporta unes, ja mencionades, relacions laborals primitives i d'*acumulació per despossessió* (Harvey, 2004).

Quant a les dimensions institucionals, per la remodelació del paper dels estats respecte de la societat civil. En primer lloc, amb "menys estat" pel capital, mitjançant el relaxament de les

funcions de l'aparell estatal respecte d'aquest capital, que es tradueix en privatitzacions d'empreses, béns i serveis públics, reducció dels sistemes de protecció social i dels beneficis associats, desregulació econòmica i dels mercats, llibertat per operar globalment, etc. En segon lloc, amb "més estat" pels treballadors, habilitant mecanismes repressius, de vigilància i de control social aprofitant les capacitats avançades que ofereix actualment la tecnologia i les xarxes de telecomunicació (intel·ligència artificial, big data, geolocalització i altres tecnologies de la informació geogràfica, etc.) que permetin reprimir possibles protestes en resposta a la dualització (*Llei orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana*). En tercer lloc, limitant l'accés a les millors condicions de vida a un petit grup, mentre es deixa de banda a una majoria que pateix precarietat i exclusió, mitjançant una redistribució desigual de les rendes, el foment de l'individualisme i de la ideologia de la seguretat (Bihar, 1997).

En referència a la dimensió econòmica (la més influent de totes), de les rendes i de l'ocupació, el context es troba marcat pel treball temporal o parcial, amb salaris baixos, en què es generen itineraris laborals cíclics que no garanteixen el progrés social. La inestabilitat i la precarietat de les rendes del treball augmenten les dificultats per accedir a l'educació superior, a l'habitatge digne i, fins i tot, com s'apunta des dels informes de FOESSA, afecta negativament a la salut de les persones que es troben en aquest tipus de situacions.

En el cas de l'educació superior, l'augment de taxes i preus complica l'accessibilitat a aquests ensenyaments, i per a les persones en situació més precària només és possible arribar-hi en cas de disposar de beques o ajudes econòmiques. A aquest fet, a més a més, s'hi suma la sensació estesa entre la ciutadania que disposar d'una educació superior no garanteix una menor precarietat en el treball.

En relació a l'habitatge, les conseqüències de la desigualtat tenen a veure amb la impossibilitat d'accedir a un habitatge digne i en condicions i, si aquest accés és possible, a no poder complir amb les obligacions econòmiques relatives als costos associats a la seva compra, el seu lloguer i el seu manteniment i, consegüentment, a l'adquisició de deutes. Quan totes aquestes càrregues no poden ser assumides, les persones que les acumulen poden acabar perdent l'habitatge. Els desnonaments que s'esdevenen quan això succeeix, com a conseqüència de les situacions de debilitat, només reblen el clau de la desigualtat i actuen com un element afegit de desestabilització social. Com a resultat d'aquestes situacions d'emergència habitacional apareixen casos de sobreocupació, noves formes de convivència (pisos compartits, habitatges col·lectius...) i nous tipus de tinences (relloguer, ocupació, acolliment...) que fan difícils els projectes vitals de les persones que les experimenten.

En escenaris com els descrits, es produeixen situacions de desigualtat intergeneracional quan les generacions més joves, en condicions laborals i habitacionals precàries, viuen en pitjors condicions que la població més gran que gaudeix de treballs estables, té capacitat per accedir a l'habitatge o rep pensions per jubilació que els assegurin uns mínims vitals. Així, s'esdevé un context que frustra projectes vitals independents i que, a mitjà i llarg termini, pot suposar que els descendents d'aquestes generacions dèbils heretin la precarietat dels seus progenitors davant la impossibilitat d'ascendir socialment en un entorn d'immobilitat social que els hi és advers, la qual cosa suposaria la perpetuació de les condicions de vida descrites.

Des del punt de vista territorial, les conseqüències de la desigualtat es manifesten quan és possible percebre situacions de segregació social i diferenciació espacial ben accentuades, generades per la voluntat del capital de desenvolupar espais desiguals que li permetin continuar amb els seus processos de circulació i acumulació. Aquestes situacions, que resulten de la suma i la combinació dinàmica de diversos factors de desavantatge (vinculats a diferents aspectes de la vida personal, social, cultural i política dels individus) es detecten més intensament en uns indrets ben determinats que concentren un gran nombre de població vivint en condicions adverses.

La ciutat és l'escenari principal on això passa: l'espai urbà, expressió geogràfica del capitalisme, es constitueix com el territori per excel·lència d'aquestes situacions, especialment aquells territoris situats més enllà d'uns centres globalitzats, que actuen com a receptors dels més desafavorits. En aquest escenari, la ciutat central "es torna medieval, l'espai on les classes altes s'atrinxeren, i esdevé la forma geogràfica del procés de secessió d'aquestes classes" i la perifèria (tot allò que no és ciutat globalitzada) és la que acull a les "noves classes populars" caracteritzades per aquest estancament o el descens del nivell de vida (Guilluy, 2019).

3.2. Desigualtat i atencions socials. El cas de les llars ateses per Càritas al territori metropolità

Les situacions de desigualtat social que es produeixen al territori metropolità de Barcelona, reflecteixen una situació de permanència de la pobresa que sovint té com a conseqüència que les persones que experimenten aquestes condicions extremes, hagin de recórrer als mecanismes d'ajuda que proporcionen els serveis i les entitats socials que treballen en l'àmbit de la inclusió i la cohesió social amb l'objectiu d'articular accions i donar respostes, sobretot des de la proximitat, als col·lectius més vulnerables de la societat.

A Catalunya, l'acció social s'articula en tres nivells que inclouen el sistema públic (primer sector), el sistema privat (segon sector) i el conjunt d'entitats privades de caràcter social (tercer sector). Cadascun d'aquests sectors actua des del seu àmbit per tal de millorar el benestar social de la ciutadania mitjançant la prestació d'informació, atenció i suport a les persones, famílies i col·lectius vulnerables.

Les actuacions de Càritas Diocesana formen part de les que duen a terme les entitats del tercer sector, que s'agrupen en la Taula del Tercer Sector de la qual aquesta entitat en forma part. Les seves accions s'emmarquen en l'àmbit de les necessitats bàsiques i aquesta entitat és una referència en l'acció i la intervenció social, per la seva llarga trajectòria, la seva important implantació territorial i els àmbits on actua. Aquestes característiques fan de gran interès l'anàlisi de les dades sobre les llars i les persones que atén l'organització, tant pel seu detall, com pel seu abast territorial i temporal.

En l'informe "Les llars ateses per Càritas Diocesana a l'àrea metropolitana de Barcelona i el seu entorn metropolità" (Ruiz et al., 2020)¹, es fa un anàlisi espacial i temporal de les atencions socials que du a terme aquesta entitat. Concretament, s'estudien les dades de les llars ateses per Càritas en el període 2007-2018 al territori metropolità², així com el seu perfil i el de les persones que en formen part i han estat ateses durant el darrer any del període esmentat.

Aquestes dades, tot i que representen només una part del total d'atencions socials que es produeixen a l'entorn metropolità de Barcelona, permeten obtenir una visió detallada de la situació de la desigualtat i la vulnerabilitat social en aquest territori, la identificació dels espais on se situen les persones que atén aquesta organització i la caracterització d'aquesta població.

Quan s'observen les dades es pot apreciar, en primer lloc, que tot i la suposada recuperació econòmica, teòricament esdevinguda amb posterioritat al període més intens de la crisi econòmica (2008-2015), el volum de llars ateses per Càritas **augmenta** al llarg dels anys, encara que el relat que ha predominat darrerament tendia a indicar que la crisi ja havia quedat superada.

En segon lloc, pel que fa a les localitzacions, es pot observar clarament que els llocs on es localitzen les llars ateses es mantenen al llarg dels anys estudiats, especialment les zones on les densitats d'aquestes atencions són més elevades, que sempre destaquen com les zones amb més llars ateses en cada un dels mapes (figures 36-41). D'això es deriva, com ja s'ha mencionat anteriorment en aquest treball, l'existència d'una **permanència** en la localització geogràfica dels espais de residència de les persones que necessiten sol·licitar ajuda a l'entitat i, consegüentment, dels espais on la vulnerabilitat i la desigualtat social són més intenses (figura 42).

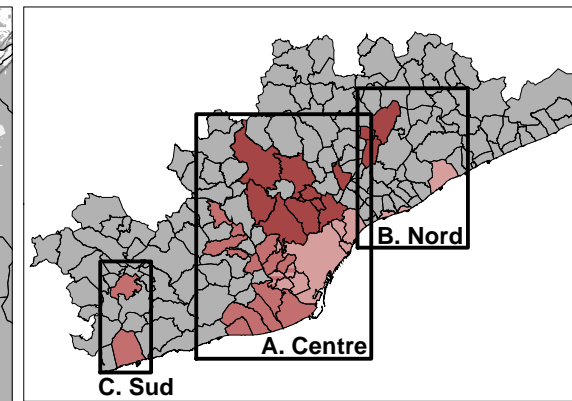
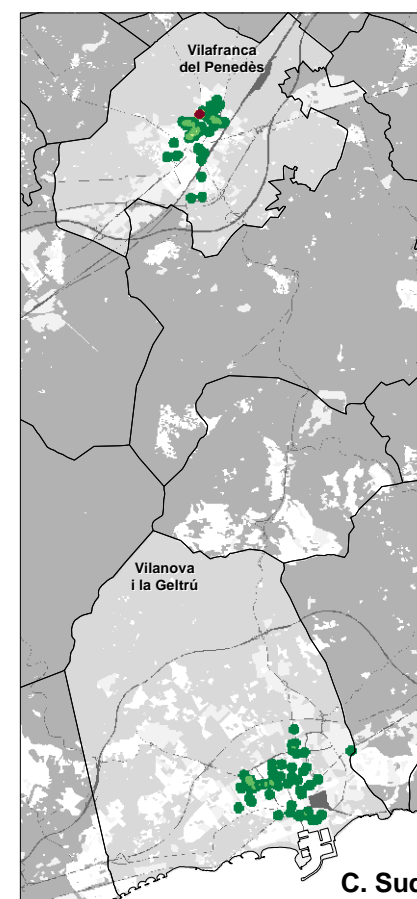
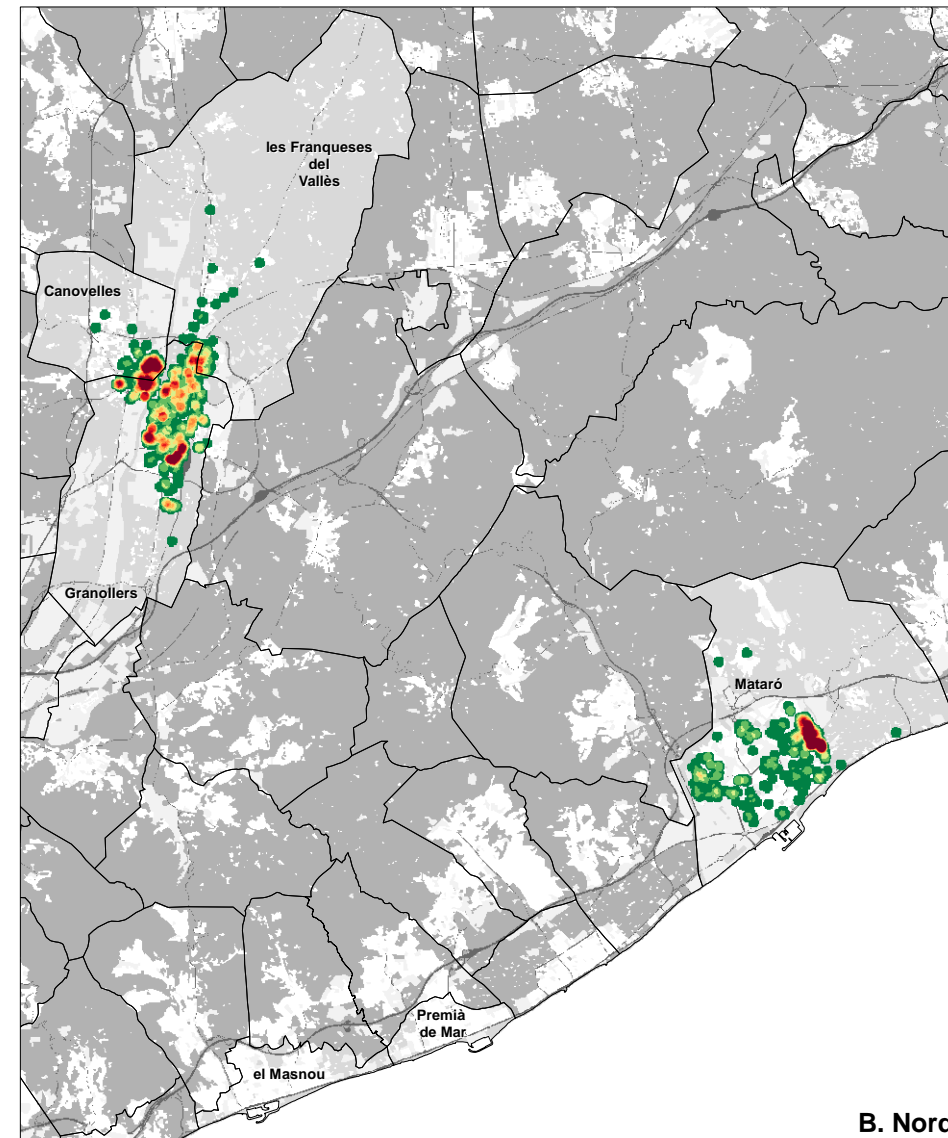
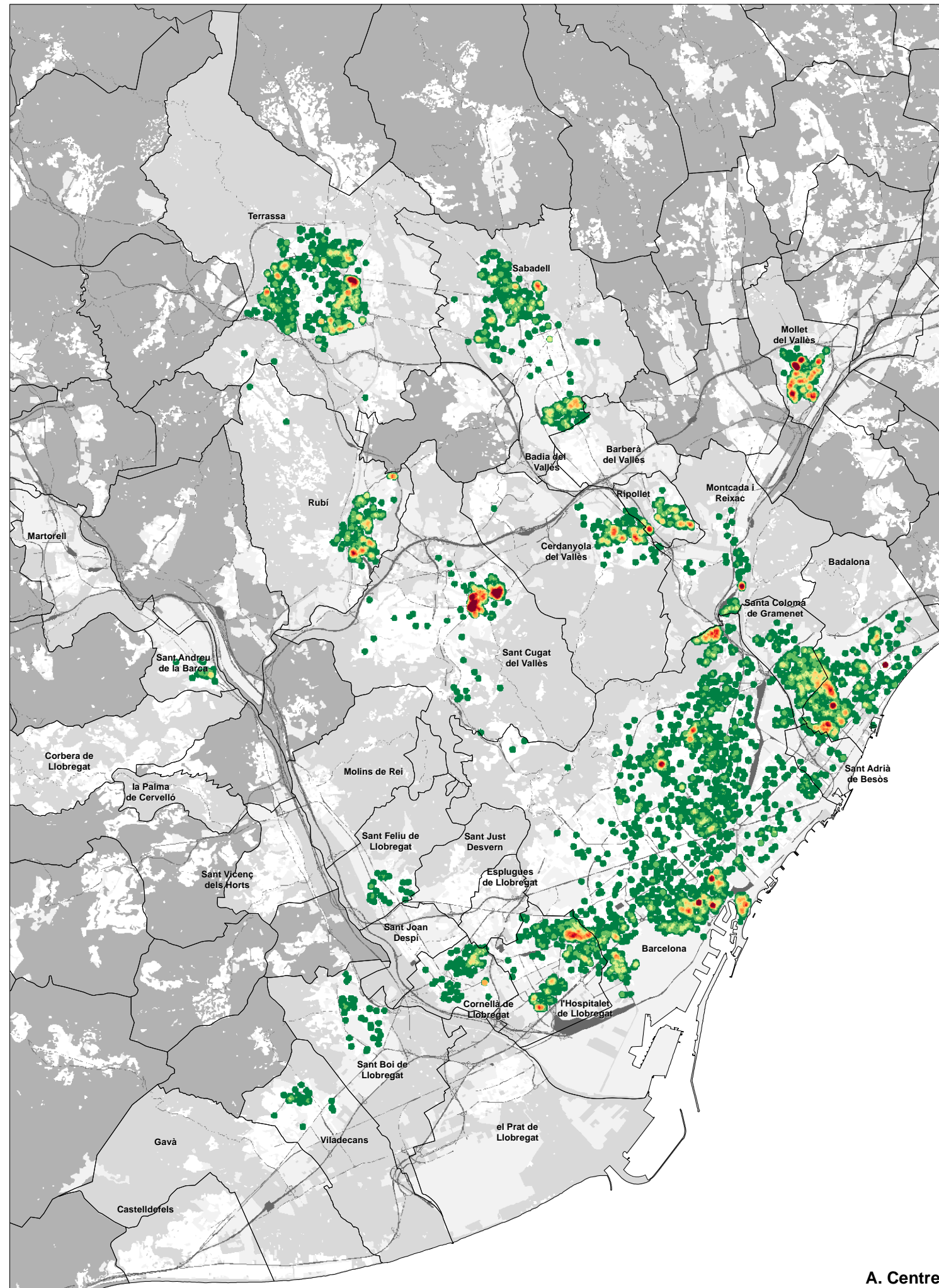
Tots aquests territoris on es concentren més intensament les persones ateses per Càritas no són, ni de bon tros, espais desconeguts del territori metropolità en relació als fenòmens de desigualtat i vulnerabilitat. Ans el contrari, són zones conegudes per ser espais on és possible identificar factors diversos (elevades taxes d'atur, baixes rendes, baix nivell educatiu, etc.), que fan que esdevinguin espais d'intensa fragilitat, on es concentra la població més dèbil en el marc de la desigualtat existent en el territori metropolità.

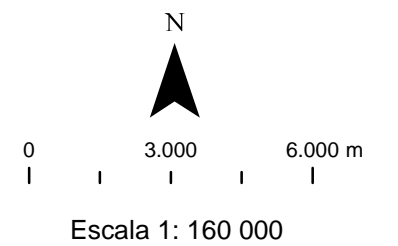
¹ Aquest informe és el treball resultant dels convenis de col·laboració interinstitucionals establerts entre la Secció d'Estudis Territorials de l'Àrea de Desenvolupament de Polítiques Urbanístiques de l'AMB i les tres Càritas que treballen en l'entorn metropolità: Càritas Diocesana de Barcelona, Càritas Diocesana de Sant Feliu de Llobregat i Càritas Diocesana de Terrassa.

² Concretament, als municipis de Badalona, Badia del Vallès, Barberà del Vallès, Barcelona, Canovelles, Castelldefels, Cerdanyola del Vallès, Corbera de Llobregat, Cornellà de Llobregat, el Masnou, el Prat de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Gavà, Granollers, la Palma de Cervelló, les Franqueses del Vallès, l'Hospitalet de Llobregat, Martorell, Mataró, Molins de Rei, Mollet del Vallès, Montcada i Reixac, Montgat, Premià de Mar, Ripollet, Rubí, Sabadell, Sant Adrià de Besòs, Sant Andreu de la Barca, Sant Boi de Llobregat, Sant Cugat del Vallès, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern, Sant Vicenç del Horts, Santa Coloma de Gramenet, Terrassa, Tiana, Viladecans, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú.

Densitat de llars ateses, 2007

- Càritas Diocesana de Barcelona
- Càritas Diocesana de Sant Feliu
- Càritas Diocesana de Terrassa

Nombre de llars ateses per hectàrea

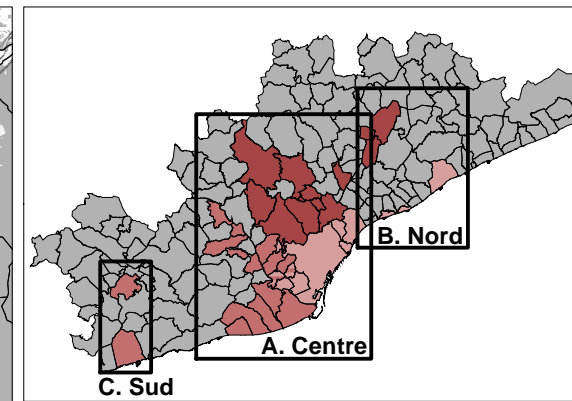
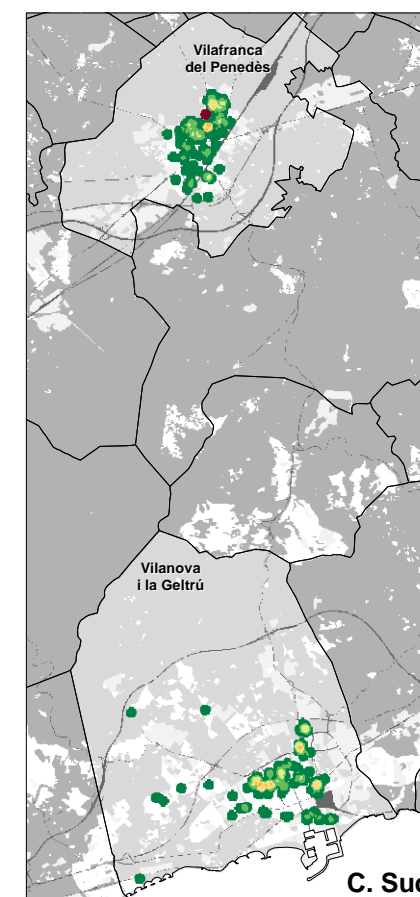
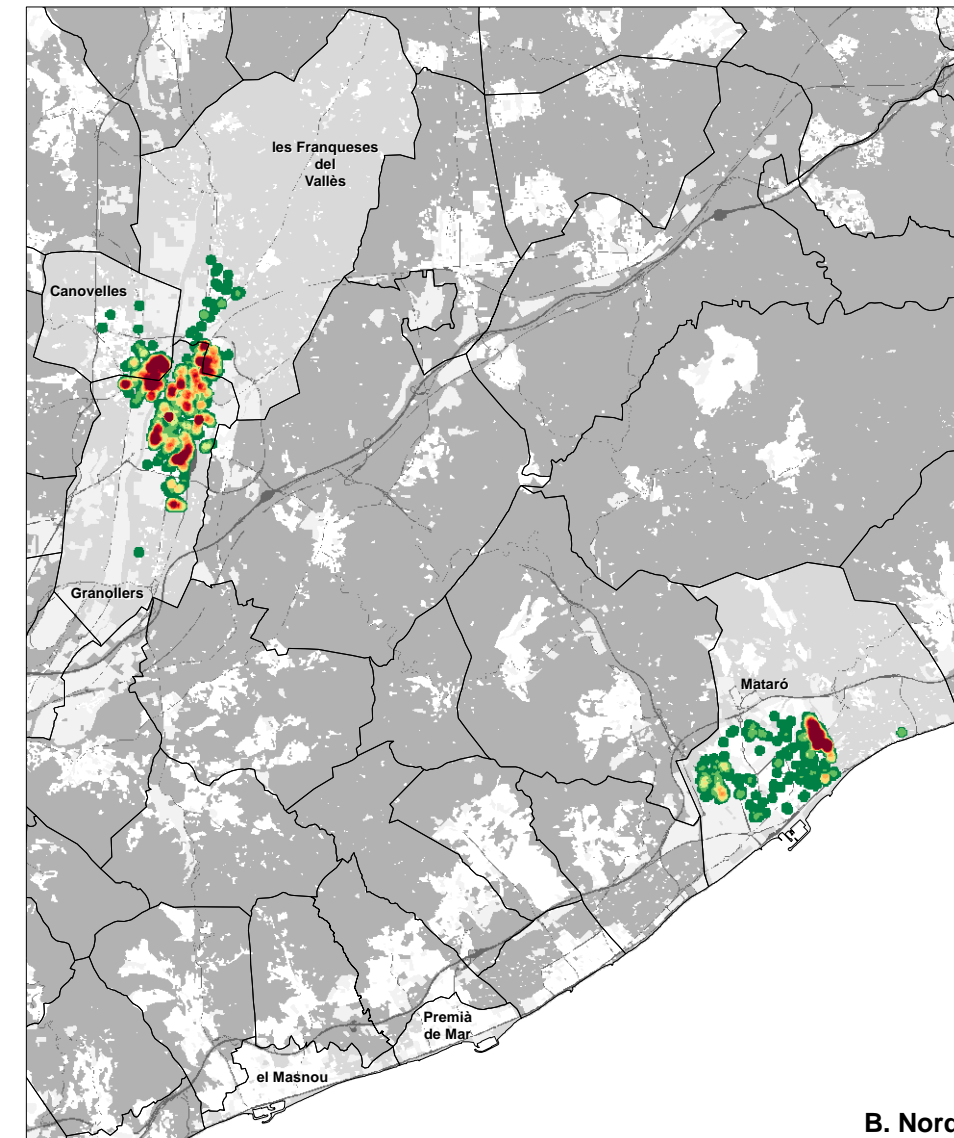
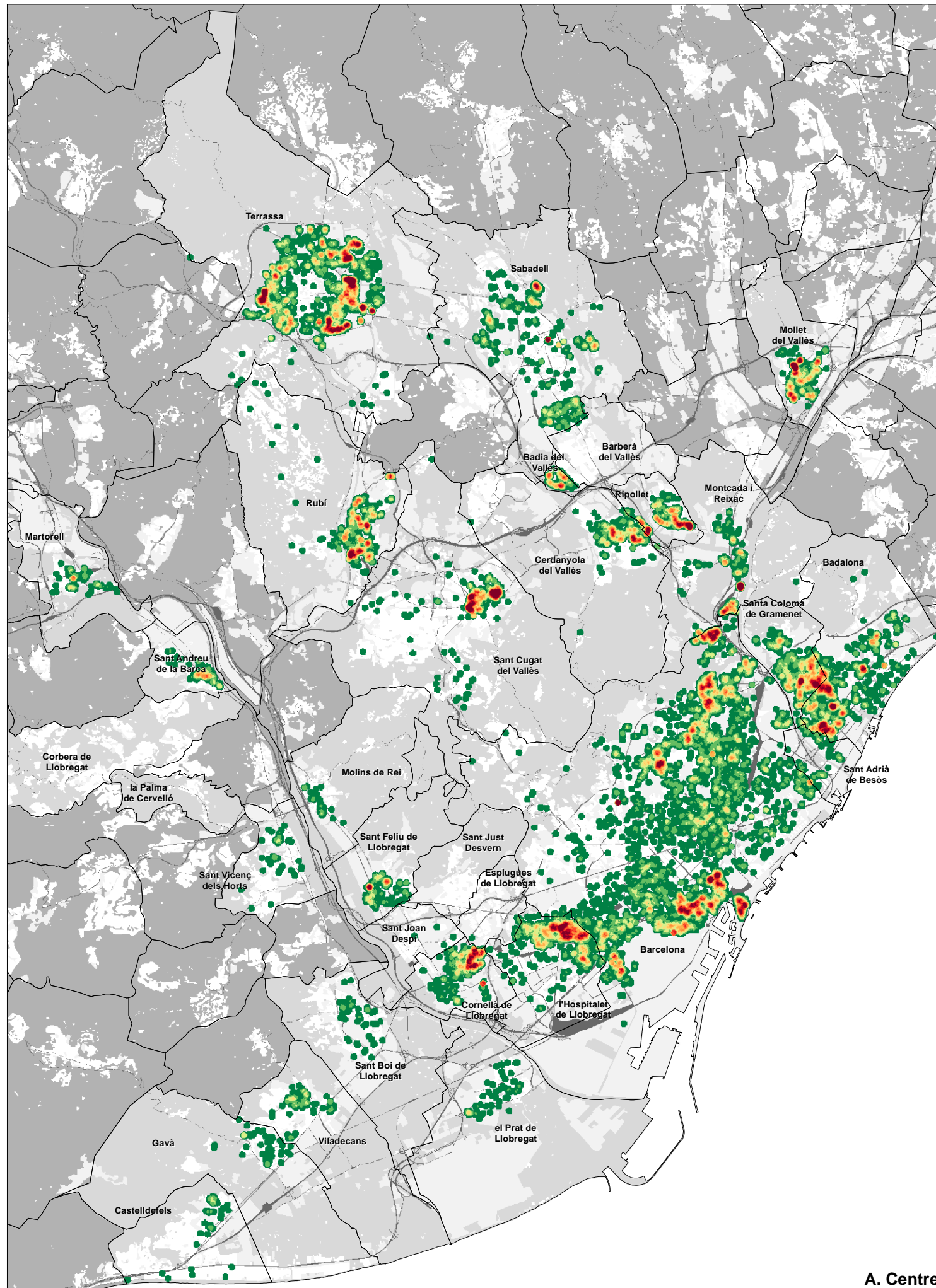
- menys de 1
- de 1 a 2
- de 2 a 3
- de 3 a 4
- de 4 a 5
- de 5 a 6
- de 6 a 7
- de 7 a 8
- de 8 a 9
- més de 9

Municipis sense dades per l'any 2007:

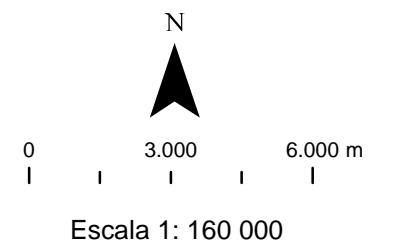
- CDB:
  - Esplugues de Llobregat
  - Sant Joan Despí
  - el Masnou
  - Premià de Mar
- CDSF:
  - Castelldefels
  - Corbera de Llobregat
  - Gavà
  - Martorell
  - Molins de Rei
  - la Palma de Cervelló
  - el Prat de Llobregat
  - Sant Just Desvern
  - Sant Vicenç dels Horts
- CDT:
  - Badia del Vallès
  - Barberà del Vallès

Figura 36. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2007. Font: Ruiz et alt. 2020b.

Densitat de llars ateses, 2010

- Càritas Diocesana de Barcelona
- Càritas Diocesana de Sant Feliu
- Càritas Diocesana de Terrassa

Nombre de llars ateses per hectàrea

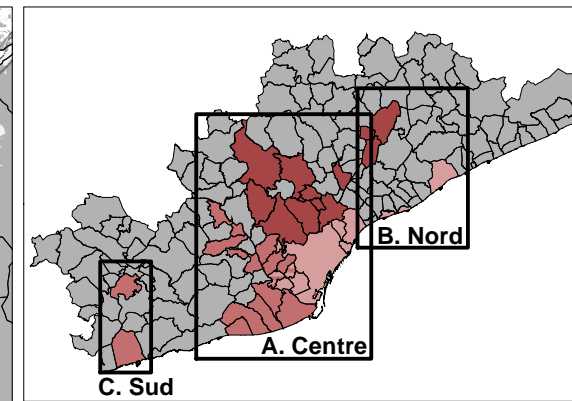
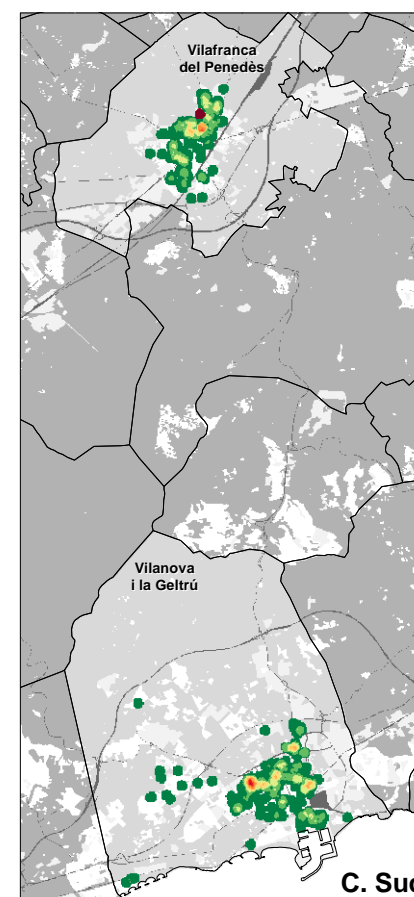
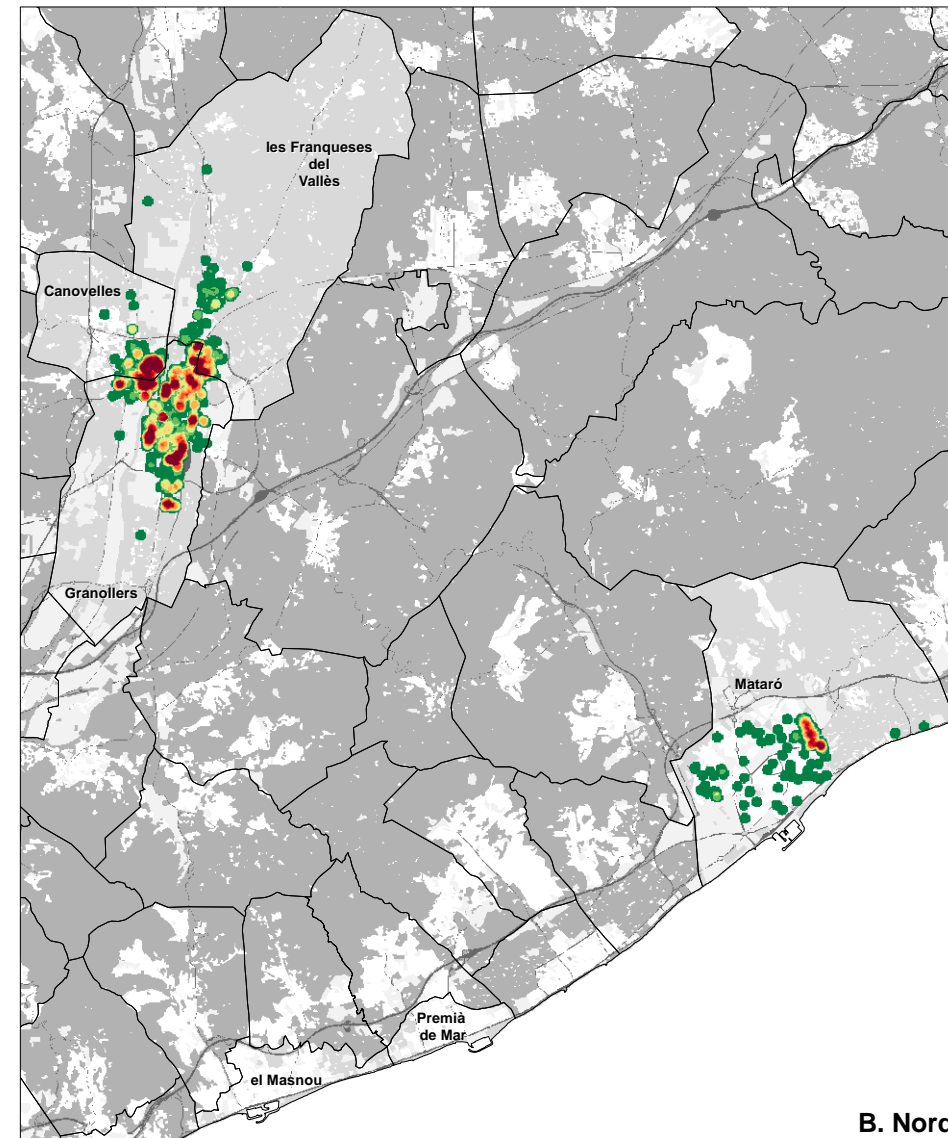
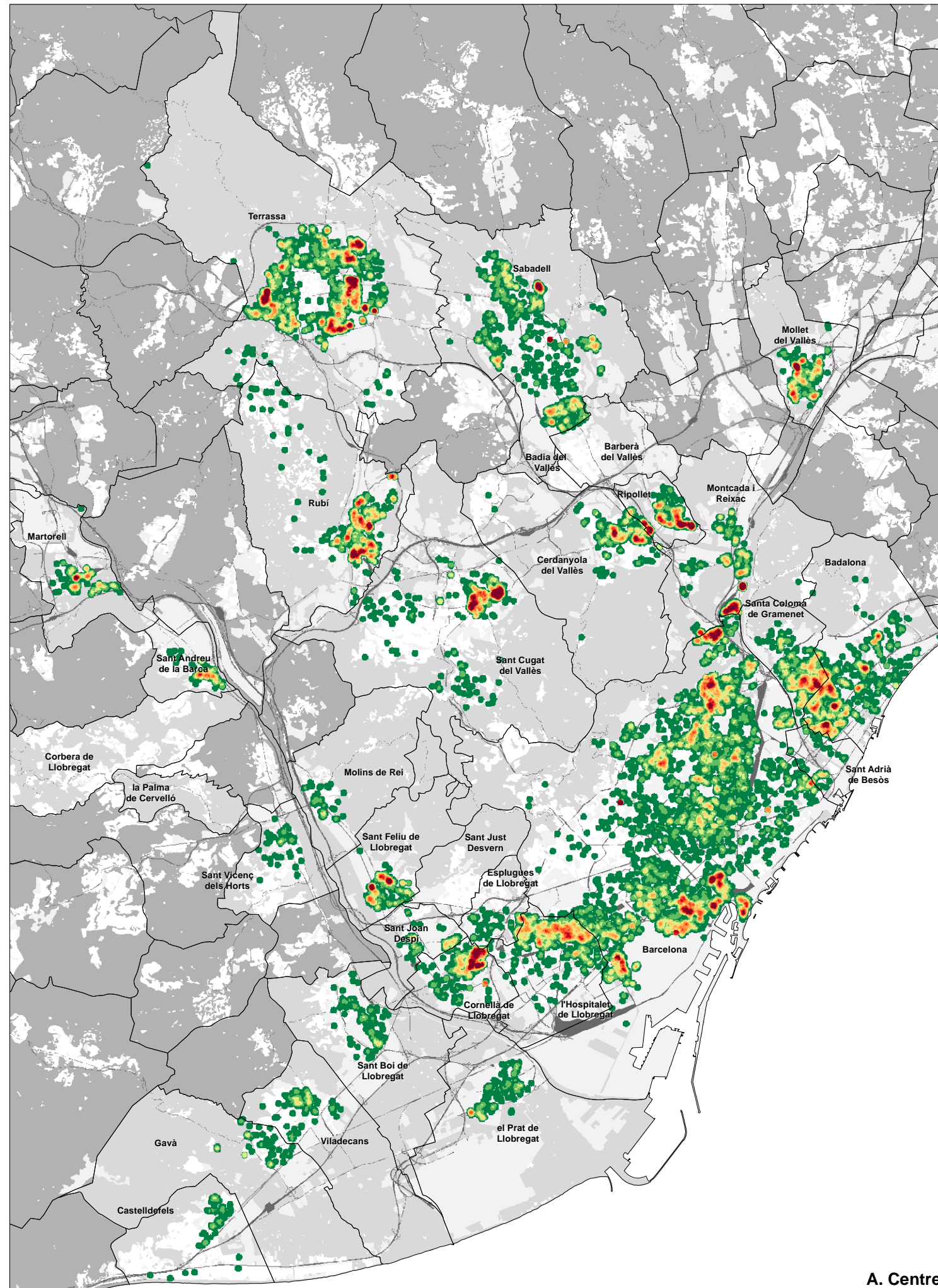
- menys de 1
- de 1 a 2
- de 2 a 3
- de 3 a 4
- de 4 a 5
- de 5 a 6
- de 6 a 7
- de 7 a 8
- de 8 a 9
- més de 9

Municipis sense dades per l'any 2010:

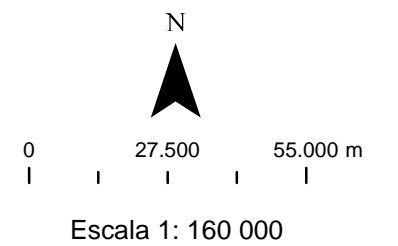
- CDB:
  - el Masnou
  - Premià de Mar
- CDSF:
  - Corbera de Llobregat
  - la Palma de Cervelló
  - Sant Just Desvern
- CDT:
  - Barberà del Vallès

Figura 37. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2010. Font: Ruiz et alt. 2020b.

Densitat de llars ateses, 2013*

- Càritas Diocesana de Barcelona
- Càritas Diocesana de Sant Feliu
- Càritas Diocesana de Terrassa

Nombre de llars ateses per hectàrea

- menys de 1
- de 1 a 2
- de 2 a 3
- de 3 a 4
- de 4 a 5
- de 5 a 6
- de 6 a 7
- de 7 a 8
- de 8 a 9
- més de 9

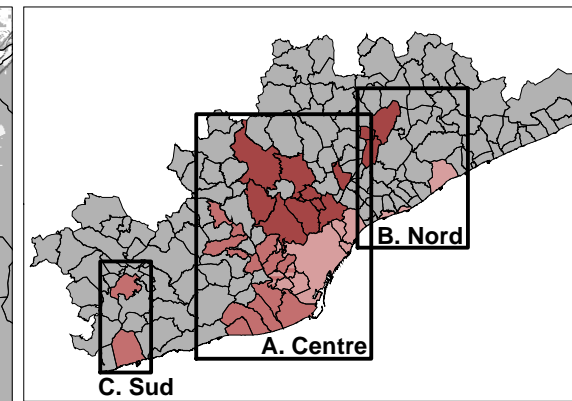
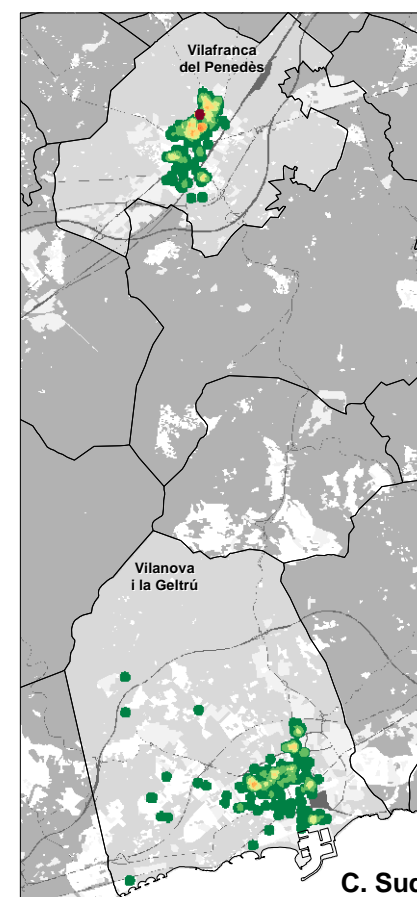
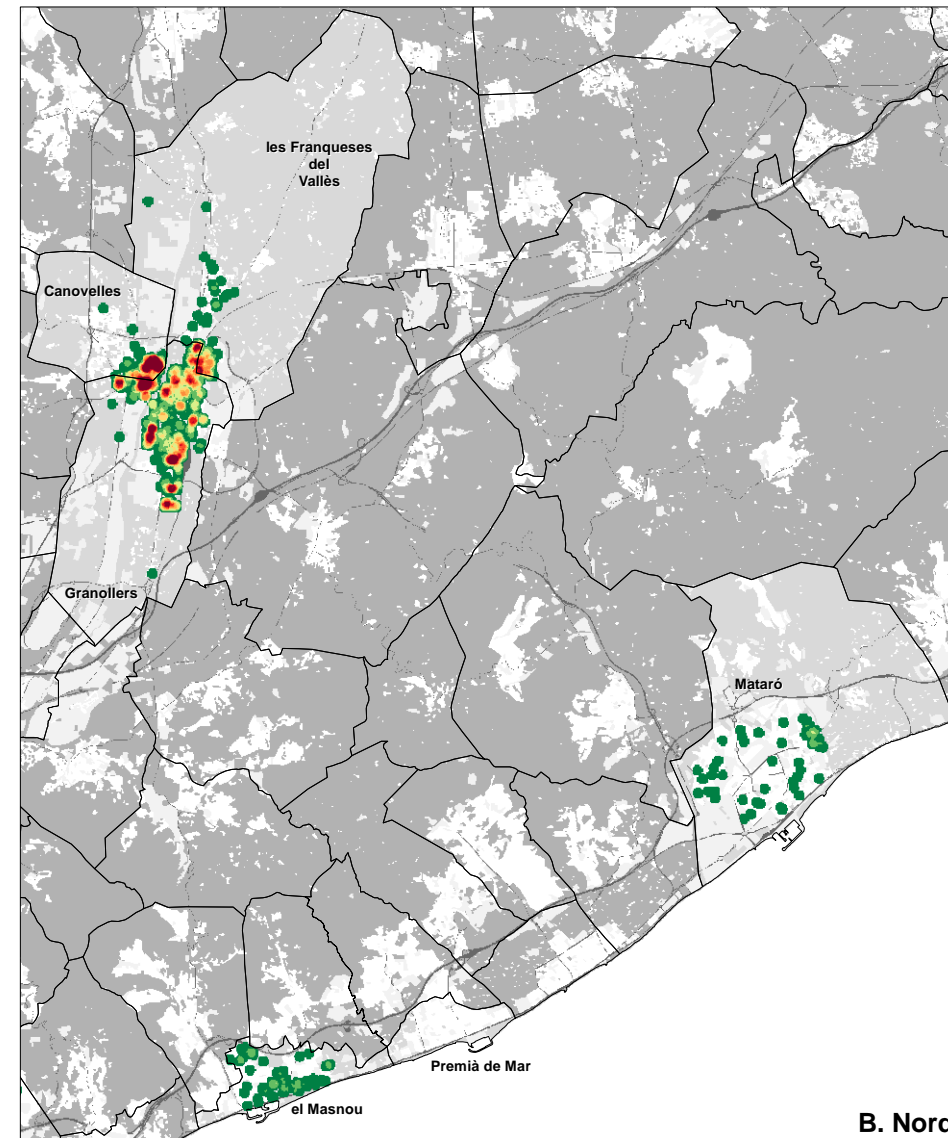
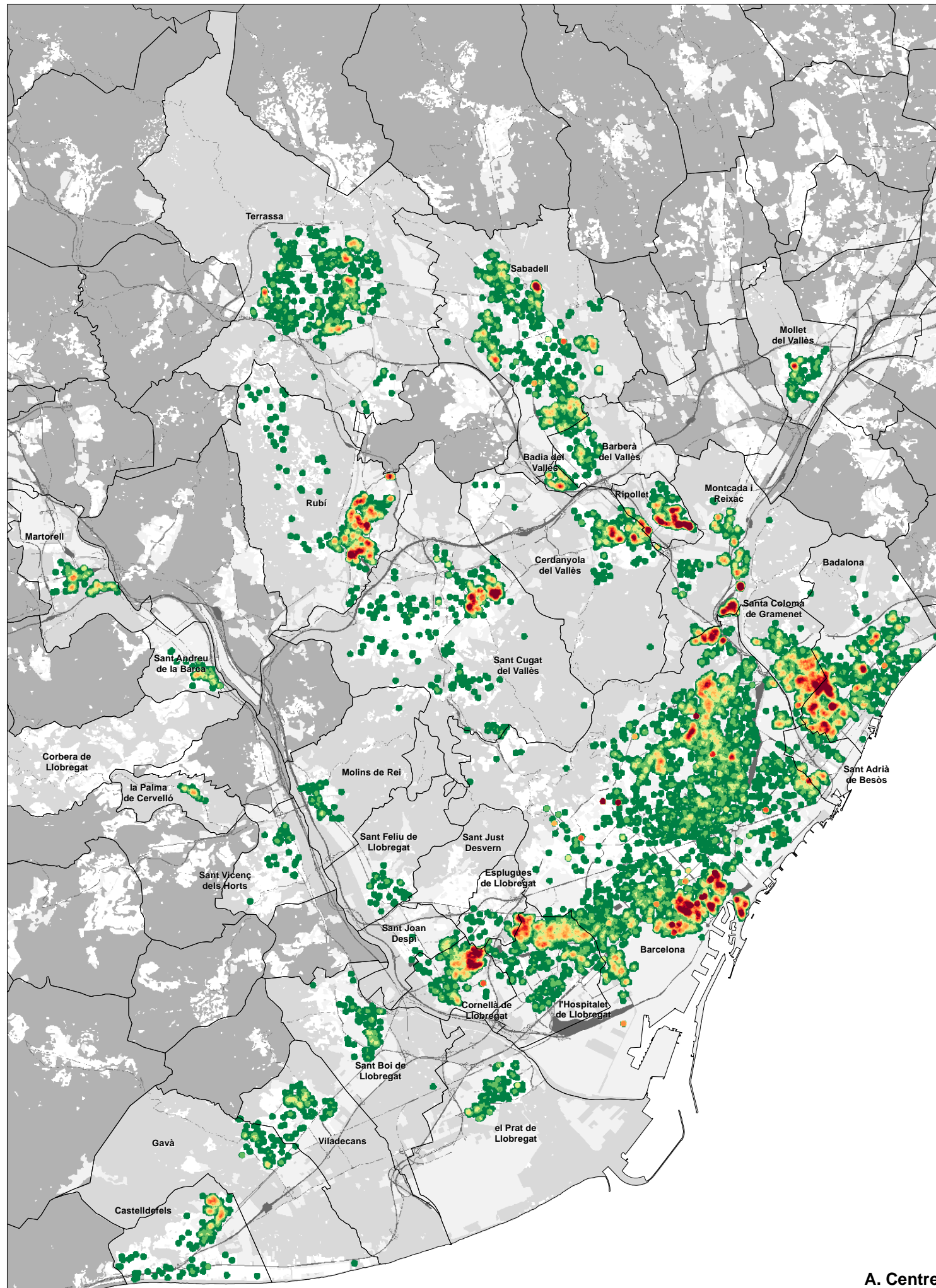
Municipis sense dades per l'any 2013:

- CDB:
  - el Masnou
  - Premià de Mar
- CDSF:
  - Corbera de Llobregat
  - la Palma de Cervelló
  - Sant Just Desvern
- CDT:
  - Badia del Vallès
  - Barberà del Vallès

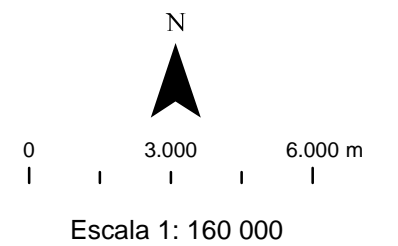
*en el cas de CDB, les dades són de l'any 2012

Figura 38. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2013. Font: Ruiz et alt. 2020b.

Densitat de llars ateses, 2016

- Càritas Diocesana de Barcelona
- Càritas Diocesana de Sant Feliu
- Càritas Diocesana de Terrassa

Nombre de llars ateses per hectàrea

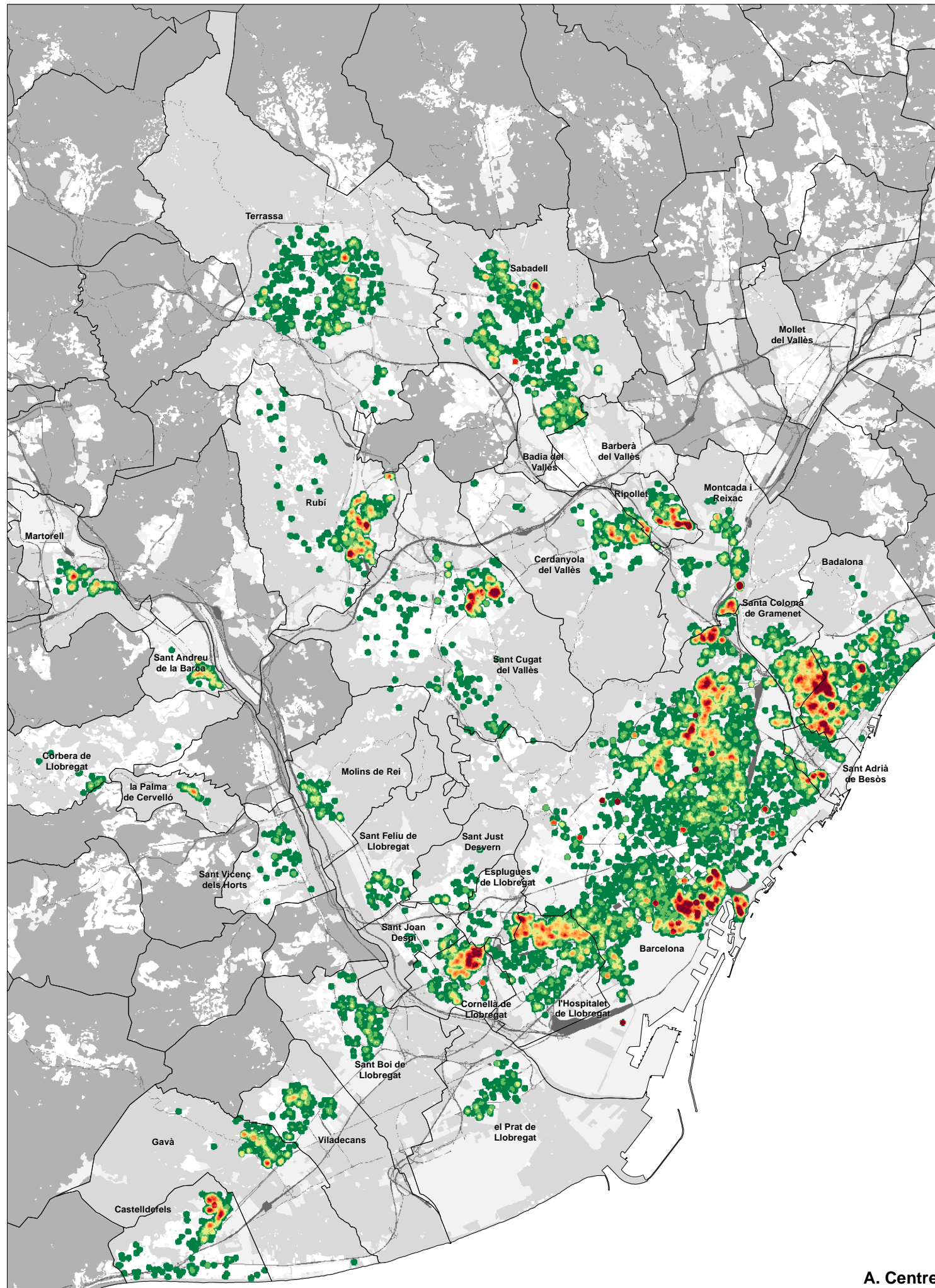
- menys de 1
- de 1 a 2
- de 2 a 3
- de 3 a 4
- de 4 a 5
- de 5 a 6
- de 6 a 7
- de 7 a 8
- de 8 a 9
- més de 9

Municipis sense dades per l'any 2016:

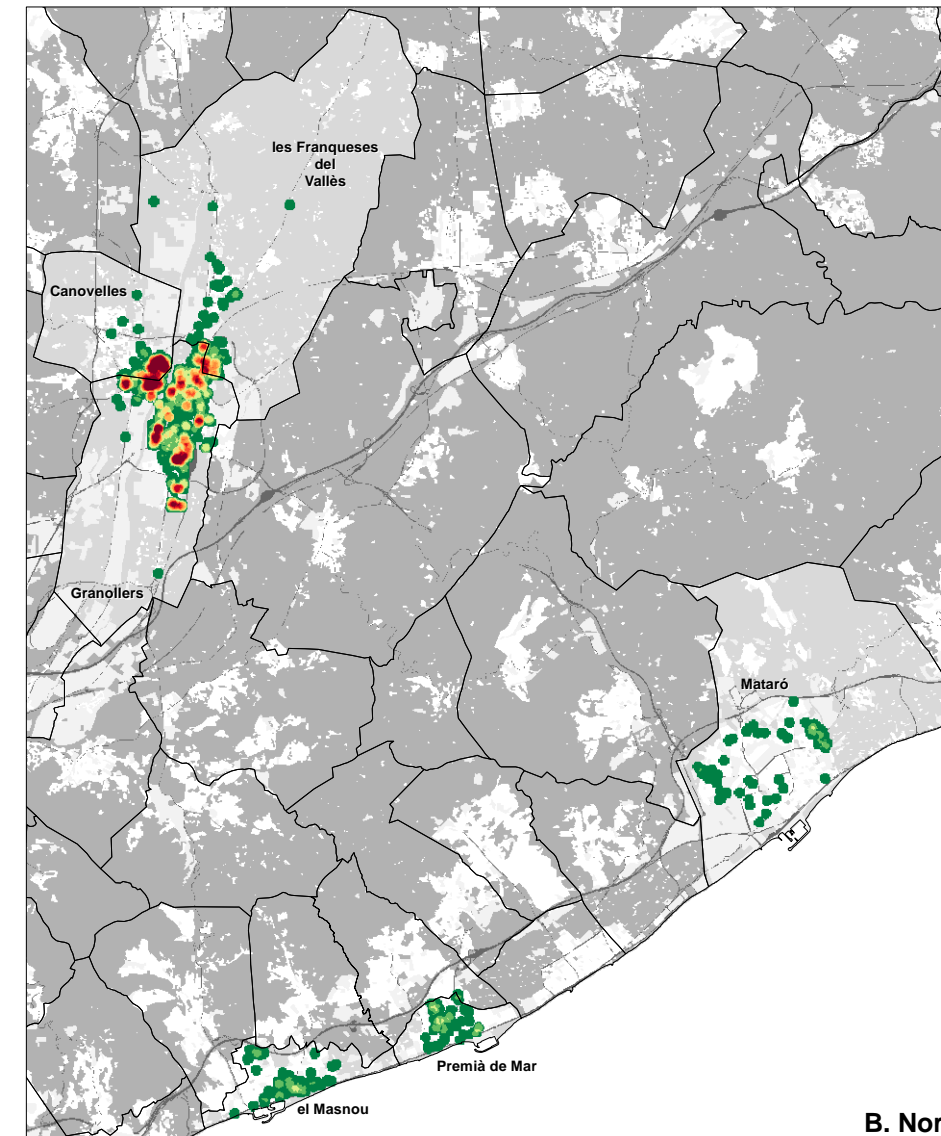
- CDB:
  - Premià de Mar
- CDSF:
  - Corbera de Llobregat
  - Sant Just Desvern

Figura 39. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2016. Font: Ruiz et alt. 2020b.

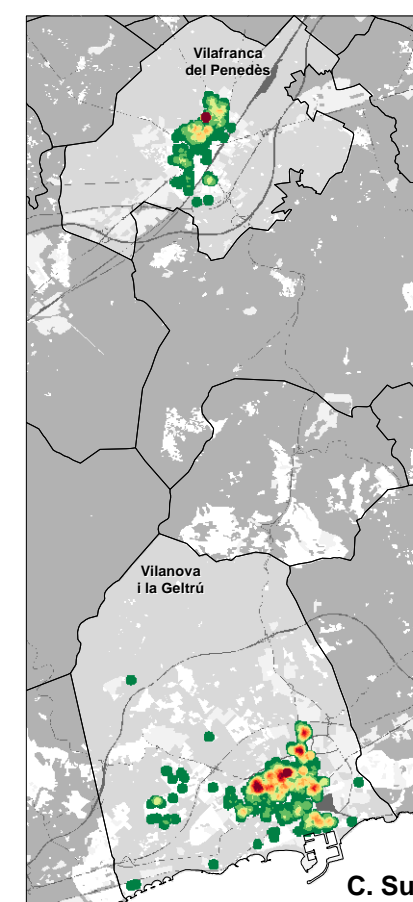
Densitat de llars ateses, 2017

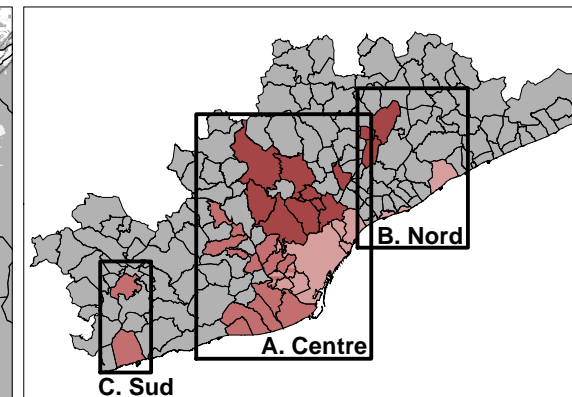
A. Centre

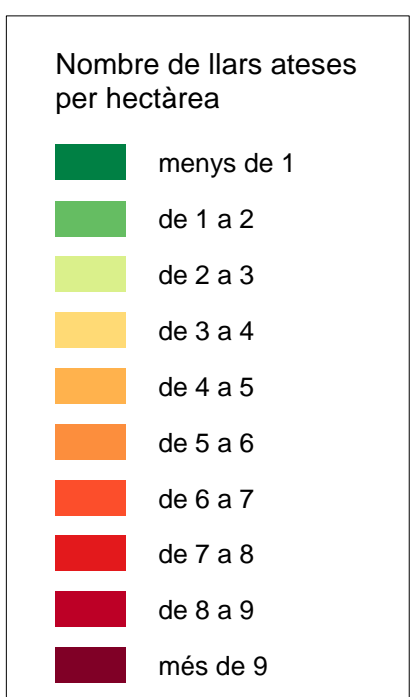
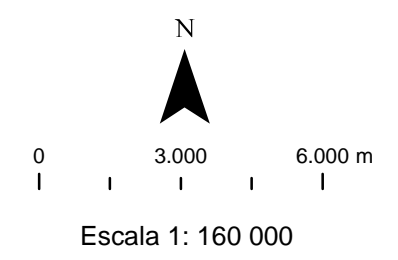
B. Nord

C. Sud

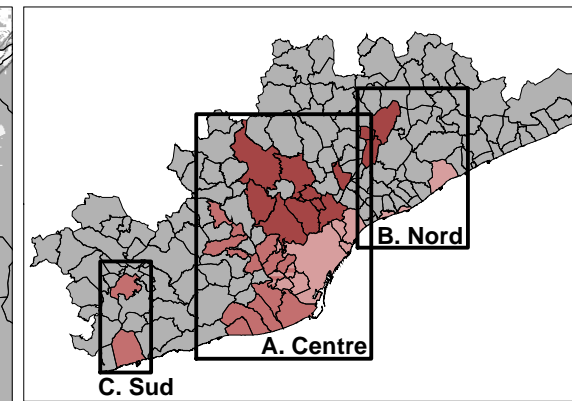
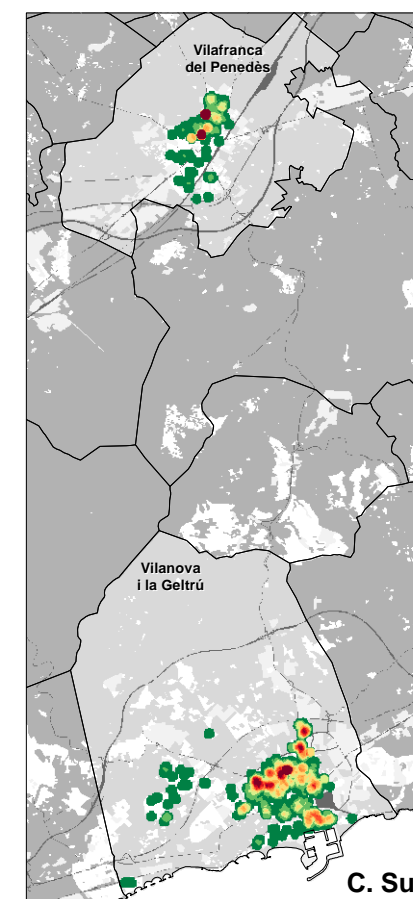
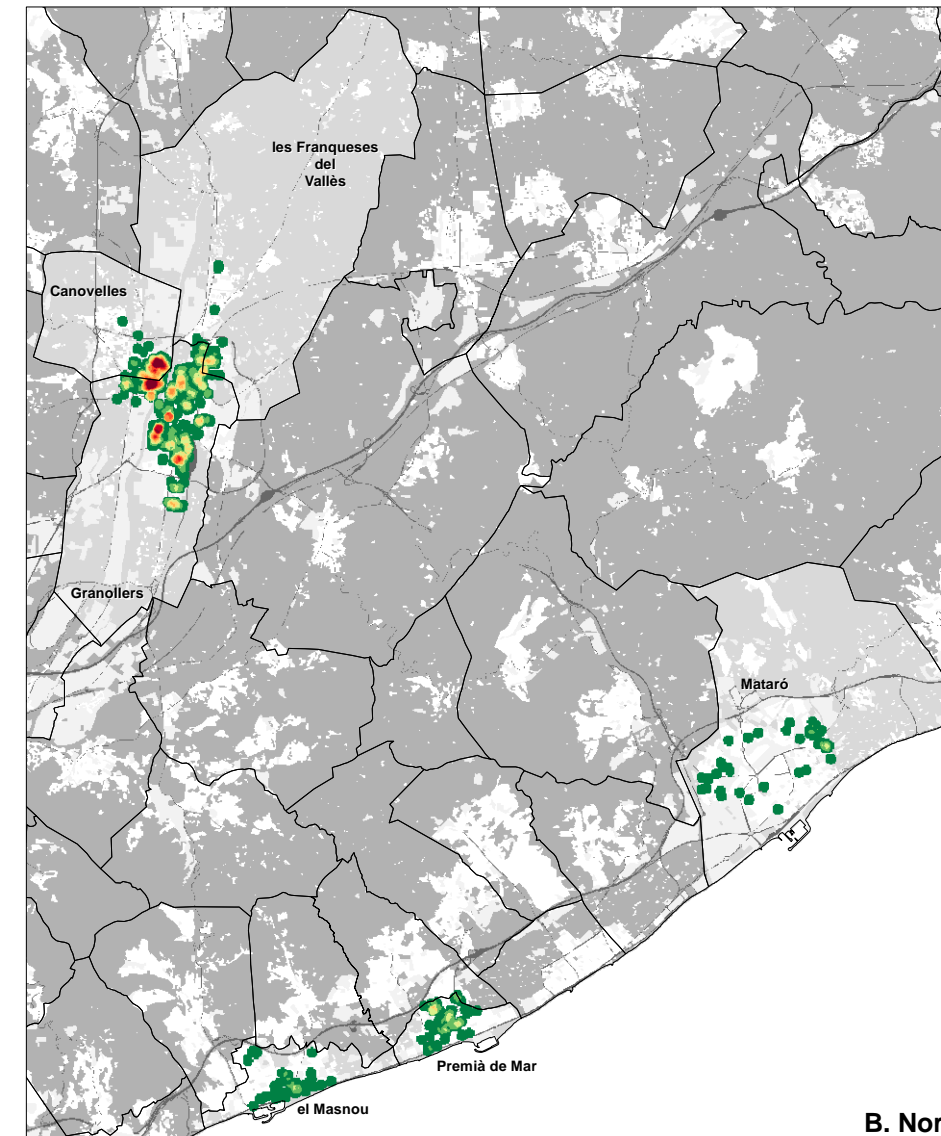
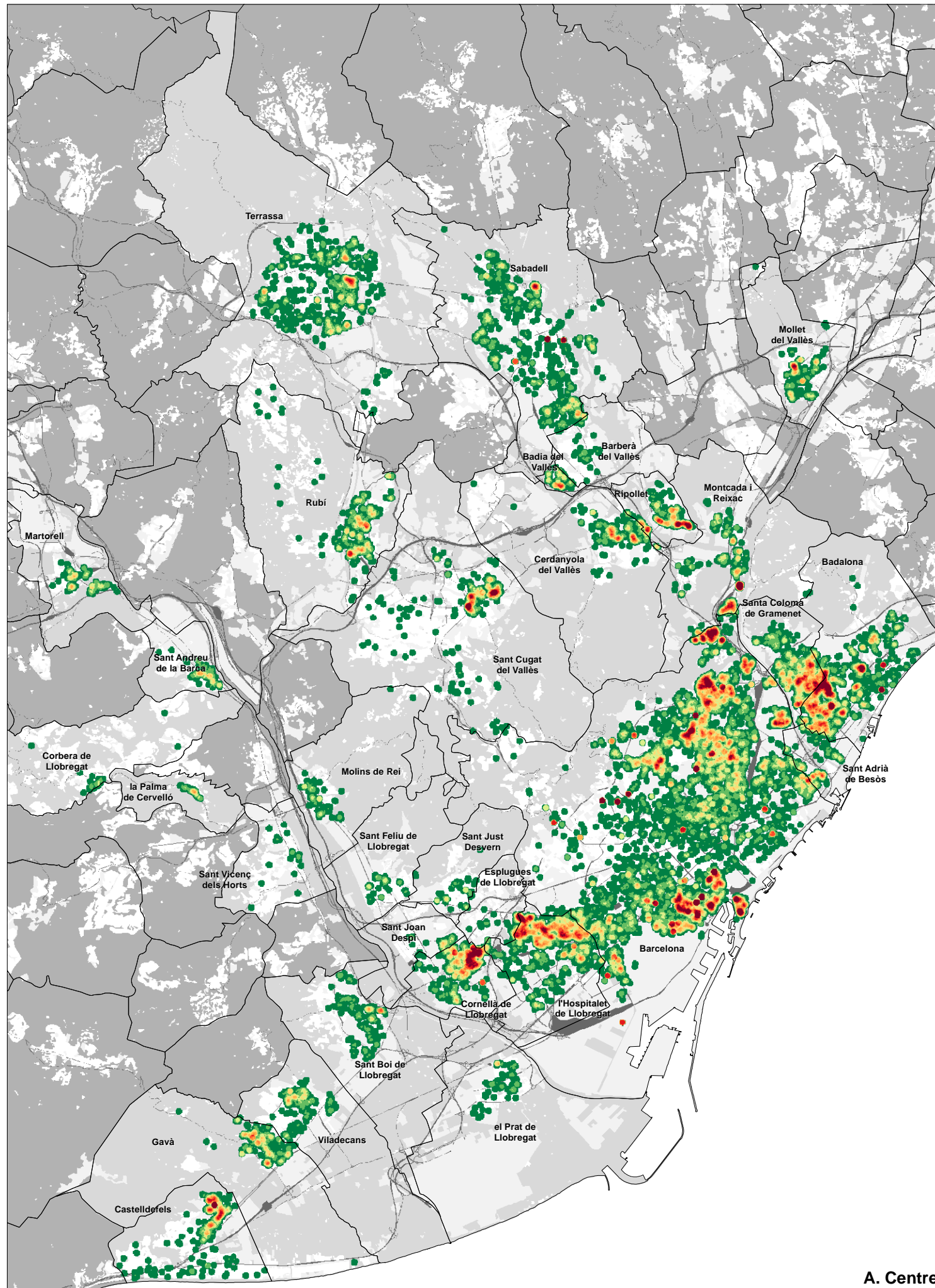
- Càritas Diocesana de Barcelona
- Càritas Diocesana de Sant Feliu
- Càritas Diocesana de Terrassa

- Municipis sense dades per l'any 2017:
- CDT:
  - Badia del Vallès
  - Barberà del Vallès
  - Mollet del Vallès

Figura 40. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2017. Font: Ruiz et alt. 2020b.

Densitat de llars ateses, 2018

- Càritas Diocesana de Barcelona
- Càritas Diocesana de Sant Feliu
- Càritas Diocesana de Terrassa

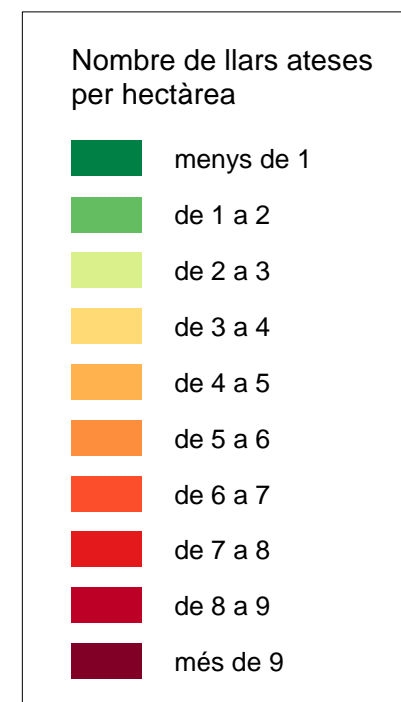
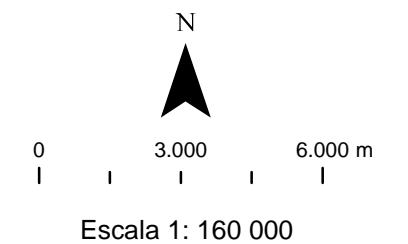
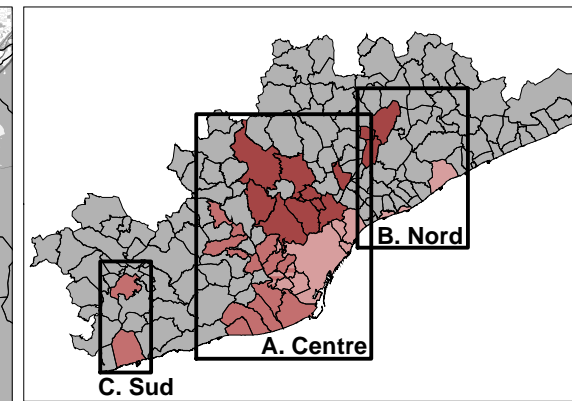
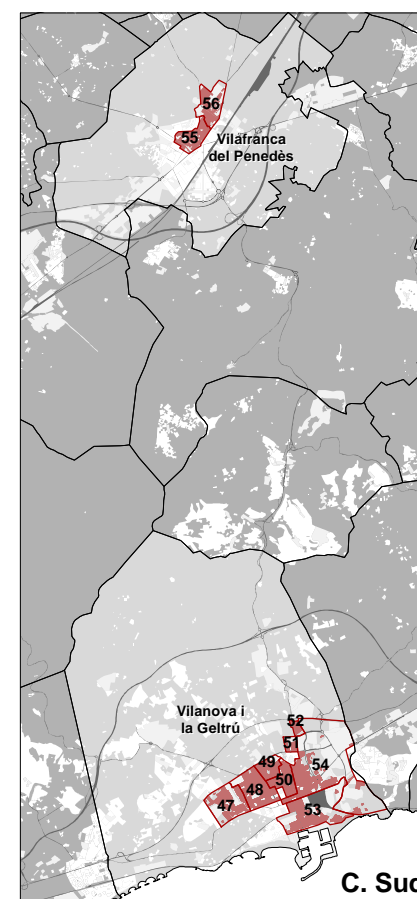
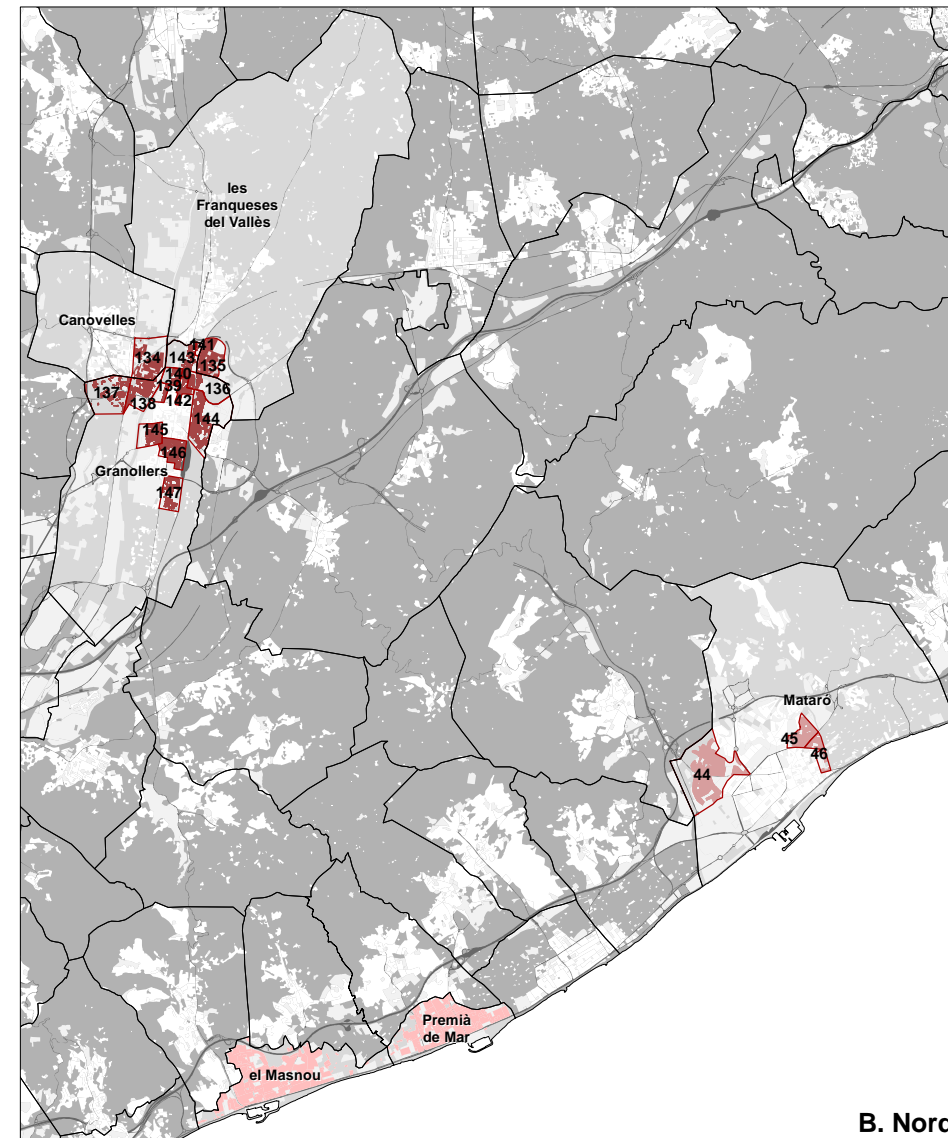
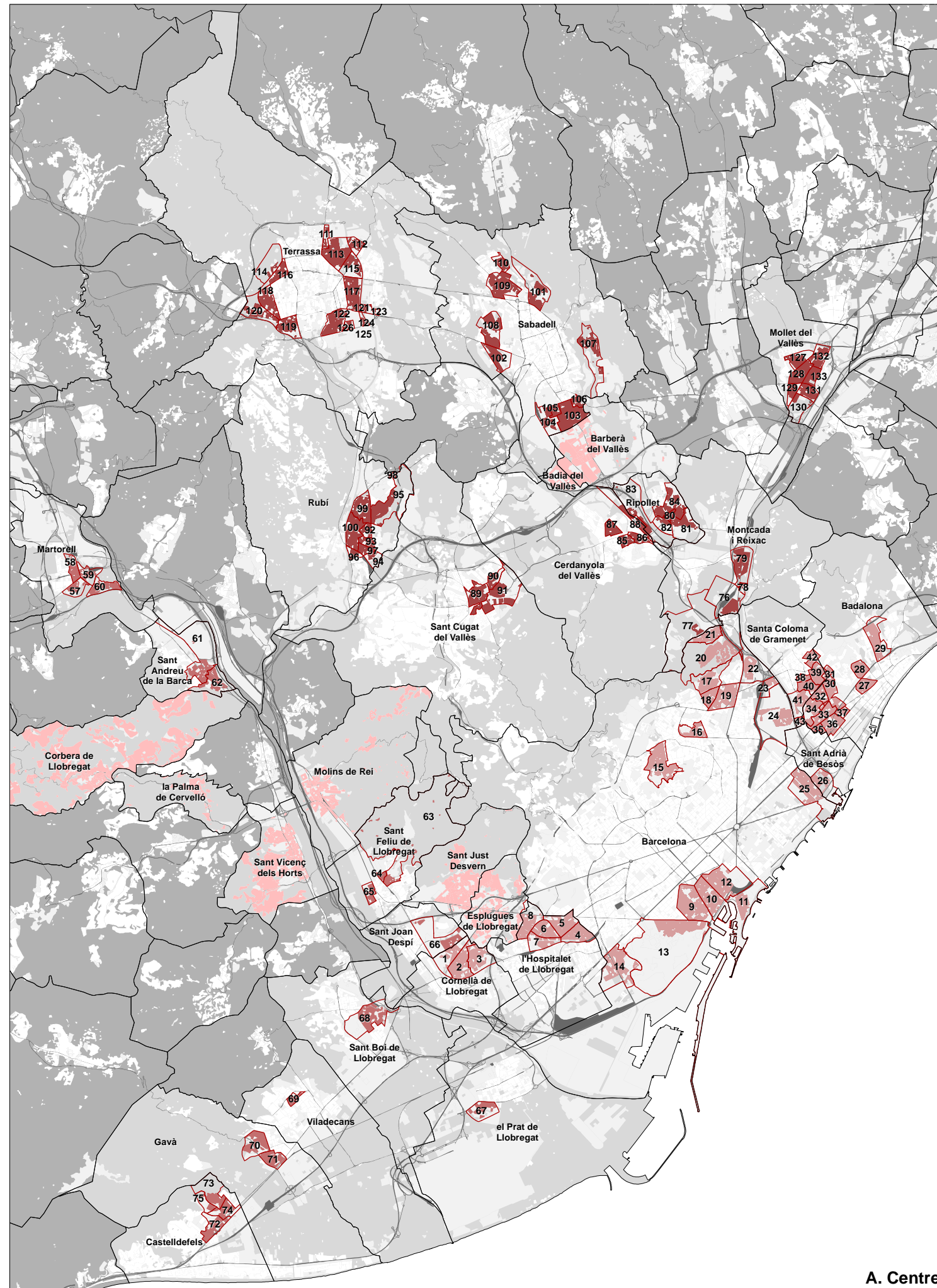
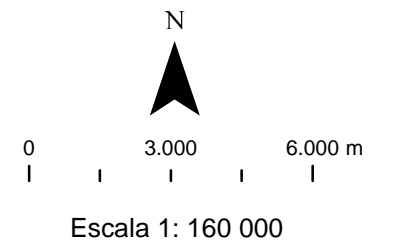

Figura 41. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2018. Font: Ruiz et alt. 2020b.

Barris amb gran densitat de llars ateses

- Càritas Diocesana de Barcelona
- Càritas Diocesana de Sant Feliu
- Càritas Diocesana de Terrassa
- Límit i codi de barri
- Municipis amb poques atencions o atencions al conjunt del terme

BARRIS				
Cornellà de Llobregat (CDB)	Santa Coloma de Gramenet (CDB)	Viladecans (CDSF)	Sabadell (CDT)	Granollers (CDT)
1 el Pedró	38 Can Mariner	69 Montserratina	101 Can Puiggener	136 Granollers Nord
2 Gavarrà	39 Fondo	Gavà (CDSF)	102 els Merinals	137 Can Gili
3 Sant Ildefons	40 Santa Rosa	70 Bòbiles - Diagonal - Les Colomeres - Santa Teresa	103 la Creu de Barberà	138 Congost
4 l'Hospitalet de Llobregat (CDB)	41 el Raval	71 Can Serra Balet - Àngela Roca - Ausiàs Marc	104 Campomor	139 Ponent
5 Collblanc	42 Llatí	Castelldefels (CDSF)	105 Espronceda	140 Hostal
6 la Florida	43 Safarejos	72 Centre	106 les Termes	141 Can Mònic
7 les Planes	44 Cerdanyola	Mataró (CDB)	107 Torre-Romeu	142 Joan Prim
8 la Pubilla Cases	45 Rocafonda	73 Vista Alegre	108 Can Rull	143 Lledoner
9 el Raval	46 El Palau - Escorxador	74 el Castell-Poble Vell	109 Ca n'Oriac	144 la Font Verda
10 el Barri Gòtic	47 Vilanova i la Geltrú (CDSF)	75 Can Vinader	110 la Plana del Pintor	145 Sota el Camí Ral
11 la Barceloneta	48 Sant Joan	Montcada i Reixac (CDT)	Terrassa (CDT)	146 Sant Miquel
12 Sant Pere - Santa Caterina - la Ribera	49 Nucli Antic	76 Can Sant Joan	111 Can Tusell	147 Can Bassa
13 el Poble Sec	50 Centrevila	77 Can Cuyàs	112 Sant Llorenç	
14 la Marina de Port	51 l'Armanyà	78 la Ribera	113 Sant Pere Nord	
15 el Carmel	52 Tacó	79 Montcada Centre	114 Can Boada del Pi	
16 el Turó de la Peira	53 Barri de Mar	80 Centre	115 Egara	
17 les Roquetes	54 la Geltrú	81 Can Mas	116 Can Boada Casc Antic	
18 Verdun	55 Centre Vila	82 Maragall	117 Ca n'Anglada	
19 la Prosperitat	56 l'Espirall	83 Can Tiana-Pont Vell	118 la Maurina	
20 Torre Baró	57 Martorell (CDSF)	84 Sant Andreu	119 la Cogullada	
21 Ciutat Meridiana	58 Buenos Aires	Cerdanyola del Penedès (CDSF)	120 Roc Blanc	
22 la Trinitat Vella	59 Can Carreres	85 Centre	121 Montserrat	
23 Baró de Viver	60 la Vila	86 les Fontetes	122 Can Palet	
24 el Bon Pastor	61 Centre	87 Banús - Bonasort	123 Vilardell	
25 el Besòs - el Maresme	62 Estació	88 Carretera de Barcelona	124 Xúquer	
Sant Adrià de Besòs (CDB)	63 Can Calders	89 Nucli Antic	125 Can Palet II	
26 la Mina	64 la Salut	Sant Andreu de la Barca (CDSF)	126 Guadalupe	
27 el Raval	65 Falguera	90 Sant Francesc	Mollet del Vallès (CDT)	
28 Sant Crist de Can Cabanyes	66 les Planes	91 Torreblanca - Can Magí - el Coll	127 la Plana Lledó	
29 Bufalà	67 Sant Joan Despi (CDSF)	Rubi (CDT)	128 Col·legis Nous	
30 la Salut	68 Centre	92 la Plana de Can Bertran	129 Estació del Nord	
31 la Pau		93 Can Calders	130 el Calderí	
32 Sant Joan de Llefià		94 la Salut	131 Estació de França	
33 Sant Mori de Llefià		95 Can n'Oriol	132 Can Pantiquet	
34 Sant Antoni de Llefià		96 les Torres	133 Centre	
35 Artigas		97 el Progrés - Rubí 2000	134 Canovelles (CDT)	
36 Sant Roc		98 el Prat de Llobregat (CDSF)	135 la Barriada Nova	
37 Congrés		99 Zona Nord	les Franqueses del Vallès (CDT)	
		100 Centre	136 Bellavista	

Figura 42. Mapa dels barris amb gran densitat de llars ateses per Càritas. Font: Ruiz et alt. 2020b.

Molts d'aquests espais es corresponen amb barris que es van construir entre els anys 1950 i 1970 per acollir les persones immigrants procedents de la resta del territori espanyol. D'aquestes zones, algunes són polígons d'habitatges construïts per l'estat, els ajuntaments o empreses privades³, mentre que altres van començar sent zones d'auto-construcció⁴ que posteriorment es van haver d'adaptar a les necessitats de la vida quotidiana dels seus veïns. En aquests llocs, aquests factors de vulnerabilitat hi són detectables quasi des del seu origen i hi han perdurat al llarg del temps, tot i que en alguns casos, s'hagi produït una substitució de la població original, que hi va arribar just després de la seva construcció al llarg dels anys ja esmentats procedents de la resta de l'estat espanyol, per nova població immigrada ara procedent de l'estranger.

Quant als perfils de les 19.533 llars ateses en conjunt en aquests territoris a l'any 2018 (figura 43), el darrer pel qual es disposa de dades, les tipologies que més destaquen són les llars de persones soles, les de parelles amb fills i les monoparentals. Els tipus d'habitatge i els seus règims de tinença varien notablement en cada model de llar així com en cada una de les diòcesis. En el cas de les llars on hi ha infants (parelles amb fills i llars monoparentals), dominen els habitatges unifamiliars i el règim de lloguer, mentre que en el cas de les persones soles l'habitatge unifamiliar comparteix protagonisme amb els habitatges col·lectius, les institucions o, fins i tot amb el sensellarisme que implica la vida al carrer, i els règims de tinença de relloguer, serveis d'allotjament i acolliment destaquen juntament amb el lloguer.

---

³ De les zones que destaquen en els mapes de Càritas corresponen a polígons d'habitatges que s'han pogut documentar: a Cornellà de Llobregat, Sant Ildefons (anys 1960); a Barcelona, la Marina del Port (polígons: el Polvorí (1953), Residencial Granvia (1964), Can Clos (1951), SEAT (1956)), el Turó de la Peira (1953), les Roquetes (habitatges del Governador, 1952), Verdun (1952), Ciutat Meridiana (1964), Baró de Viver (1929), el Bon Pastor (polígons Milans del Bosch (1929) i Bon Pastor (1963)) i el Besòs-Maresme (grups Sud-Oest Besòs i Maresme (ambdós al 1960)); a Sant Adrià de Besòs, la Mina (1971); a Badalona, Sant Roc (1962) i Congrés (anys 1960); Sant Cosme (1968) al Prat de Llobregat; les Fontetes (1972) i Can Serraparera (1973, al barri de Banús-Bonasort) a Cerdanyola del Vallès; tot el municipi de Badia del Vallès (1972); a Rubí els polígons 25 de Setembre (1964, reallotjament de les inundacions de 1962), les Torres (anys 1970) i el Pinar (anys 1960); a Sabadell, els Merinals (grup Arrahona, anys 1956-1961); a Terrassa, Can Tusell (Incasol, anys 1980), Sant Llorenç (Obra Sindical del Hogar-OSH, 1955-1964), Can Boada del Pi (anys 1970), Ègara (1952), Ca n'Anglada (anys 1960-1970), Roc Blanc (anys 1990), Montserrat (OSH, 1955), Can Palet I i II (1974 i 1976); i a Granollers Can Gili (FINSOBE, 1965-1970), Grup Primer de Maig (anys 1956-1961, situat al barri Sota el Camí Ral, antics grups Liberación i Victoria) i Can Bassa (Viviendas Carrero Blanco, 1973-1975).

⁴ De les zones que destaquen en els mapes de Càritas, corresponen a zones d'autoconstrucció que s'han pogut documentar: Torre Baró (Barcelona); Torre-Romeu i Ca n'Oriac (Sabadell); Sant Pere Nord (principi s.XX), Ca n'Anglada i la Maurina dels anys 1920 als 1950), la Cogullada (Terrassa); Bellavista (les Franqueses del Vallès).

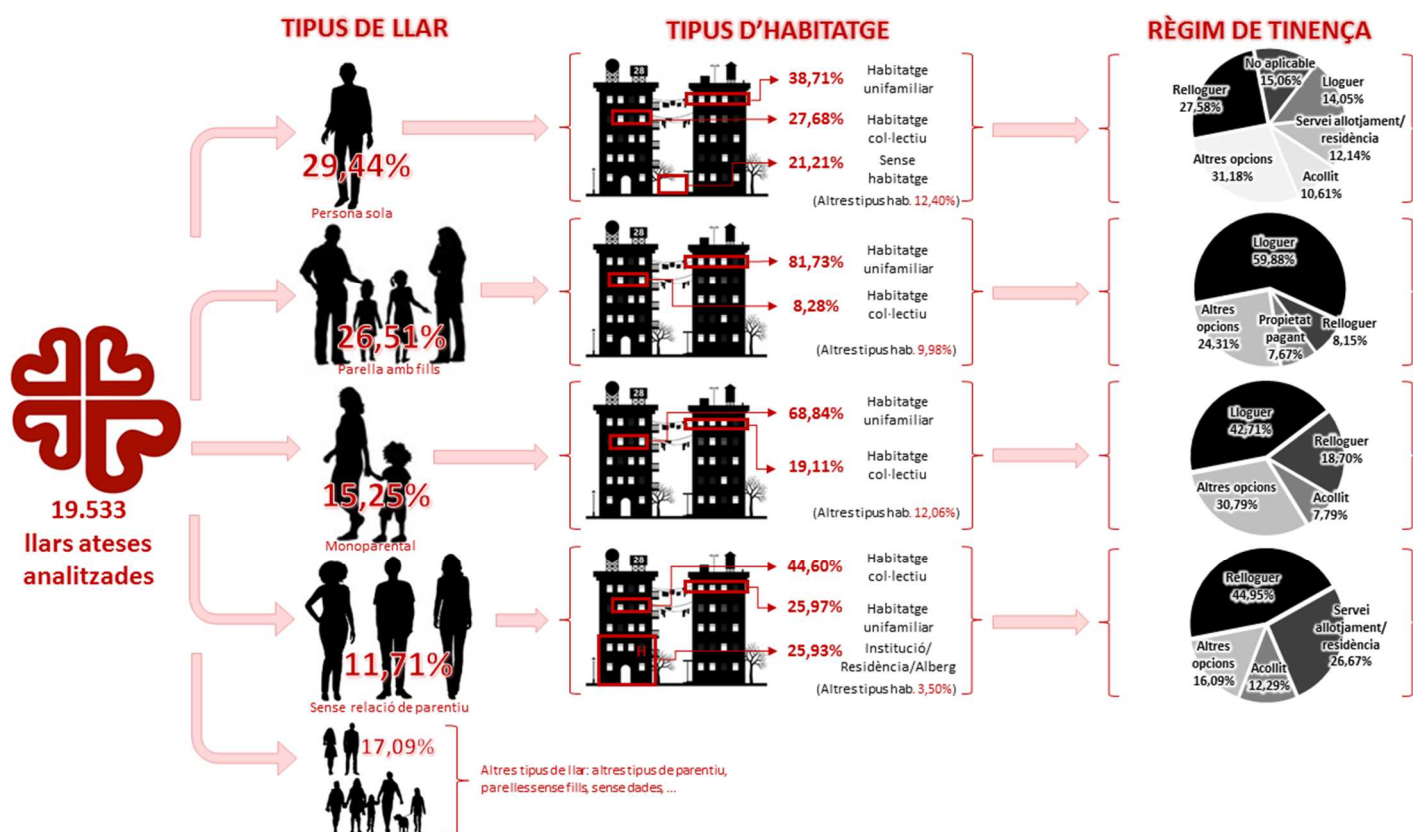

Figura 43. Classificació de les llars ateses a CDB, CDT i CDSF, en conjunt, a l'any 2018. Font: Ruiz et alt. 2020b.

Pel que fa a les persones, pel mateix any 2018, Càritas va atendre'n 35.109. Destaca la gran presència d'alguns col·lectius identificats com els més vulnerables: la major presència femenina, la gran quantitat d'atencions a persones migrants, de persones en edats de infantesa i joventut o, en menor mesura, de persones grans de més de 65 anys, especialment dones. De nou, aquestes característiques presenten variacions destacades entre els diversos tipus de llar i en cada una de les diòcesis, especialment en referència a la qüestió de la nacionalitat de les persones ateses. Un fet comú i rellevant a tots els àmbits estudiats és el cas de les llars monoparentals. Aquest tipus de llars són sostingudes bàsicament per dones i, per tant, esdevenen un col·lectiu que pot concentrar vulnerabilitats múltiples: en primer lloc, són famílies amb infants sostingudes per un sol adult del qual depèn la subsistència de la llar; si, com és el cas de la majoria, aquest adult és una dona, la seva vulnerabilitat augmenta per una qüestió de gènere; i, finalment, tot i que gairebé el 50% d'aquestes llars estan composades per ciutadanes espanyoles, també es pot afegir un tercer element de vulnerabilitat que seria el factor de ser migrant, amb tot el que això comporta.

Les detallades dades de les atencions de Càritas permeten fer una aproximació precisa, concreta i directa en relació a la desigualtat i la vulnerabilitat al territori metropolità, i constatar, per una banda, la permanència i gravetat de la situació de moltes persones i llars que habiten a Barcelona i el seu entorn proper i, per una altra, que una més de les conseqüències de la desigualtat és que la ciutadania hagi de recórrer a sol·licitar ajudes per desenvolupar la seva vida de manera plena a aquestes entitats o a organismes públics relacionats amb els serveis socials.

3.3. La desigualtat i la participació electoral de la ciutadania

A l'hora d'analitzar la relació entre desigualtat i participació electoral, és necessari mencionar tres aspectes que vinculen aquests dos elements: la possibilitat de participar en unes eleccions, la voluntat de participar-hi i la opció que s'escull.

En relació a la possibilitat de participar, existeix una part de la ciutadania que, tot i residir en l'entorn metropolità, no pot prendre part en les eleccions. Són totes aquelles persones de més de 18 anys que no tenen la nacionalitat espanyola i que, al quedar excloses del cens electoral, no tenen reconegut el dret a vot o a ser candidates (el dret al sufragi actiu i al sufragi passiu, respectivament), ni a les eleccions estatals, ni a les autonòmiques, encara que, si són ciutadans del país de la Unió Europea, sí que poden votar a les eleccions europees.

Pel que fa a la participació a les eleccions municipals, la normativa i els procediments per accedir al vot són molt complexos. El dret de ser electors i candidats el tenen les persones amb nacionalitat espanyola, les que tenen nacionalitat d'algun país de la Unió Europea i les que tenen nacionalitat d'algun dels dotze països amb els quals Espanya disposa de tractats de reciprocitat (Bolívia, Cap Verd, Colòmbia, Equador, Islàndia, Noruega, Nova Zelanda, Paraguai, la República de Corea, Trinitat i Tobago i Xile). Totes les persones amb nacionalitat de països de la Unió Europea o dels que tenen tractat poden votar sempre i quan s'inscriguin prèviament al cens electoral en el període establert per a cada elecció. Aquesta inscripció prèvia s'ha de realitzar només el primer cop que es participa en un procés electoral en cas dels ciutadans de la Unió Europea, mentre que els ciutadans dels països amb tractat ho han de fer cada vegada que hi vulguin prendre part. Les persones amb nacionalitat dels 12 països extracomunitaris mencionats, a més a més, han de tenir autorització de residència i acreditar que han estat residents a l'estat espanyol durant un període superior als 3 o 5 anys, depenent del país (Generalitat de Catalunya, 2018).

Una gran part de la població que es troba en aquestes situacions que impedeixen o dificulten l'exercici d'aquests drets, es correspon amb la població de nacionalitat estrangera, especialment l'extracomunitària, que s'ha identificat anteriorment a l'apartat 1.2.3. d'aquest treball. Generalment, aquesta població habita en zones amb acumulació de vulnerabilitats a les quals, amb la legislació vigent, s'hi afegeix la de la privació al sufragi.

Quant a la voluntat de participar, Castells (2018) afirma que "en temps de calma, quan el mercat pot gestionar l'economia i la població viu sense ensurts, l'ordre institucional funciona rutinàriament". Però quan una situació de crisi com la viscuda en els darrers anys fa augmentar la desigualtat sacsejant de dalt a baix una societat, "aquesta busca en les seves institucions algú que la defensi". Si el que troba com a resposta a la seva crida és desprotecció, "la representativitat d'aquestes institucions és posada en qüestió i la classe política que està al seu capdavant és identificada com a actor necessari de la situació desfavorable que afecta a la ciutadania".

Un dels aspectes més rellevants conseqüència d'aquestes conjuntures de crisi, és la desvinculació política que s'observa en la població que experimenta aquestes circumstàncies desfavorables quan es desmarca dels processos fonamentals de qualsevol democràcia, és a dir, l'esmentada participació a través de les eleccions (Foessa, 2019).

Al territori metropolità, aquest fet és perceptible si s'observen les dades disponibles d'abstenció dels darrers processos electorals celebrats al llarg de l'any 2019, concretament les eleccions municipals del mes de maig i les eleccions generals del mes de novembre, expressades cartogràficament en les figures 44 i 45.

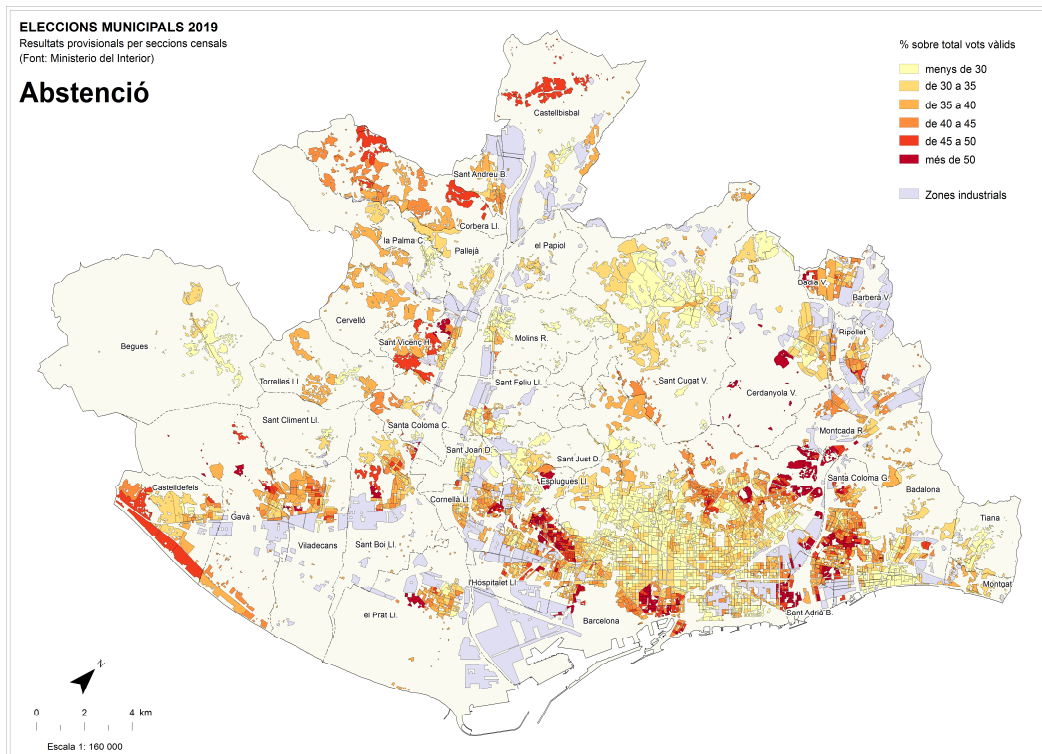

Figura 44. Eleccions Municipals 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Abstenció. Elaboració pròpia.

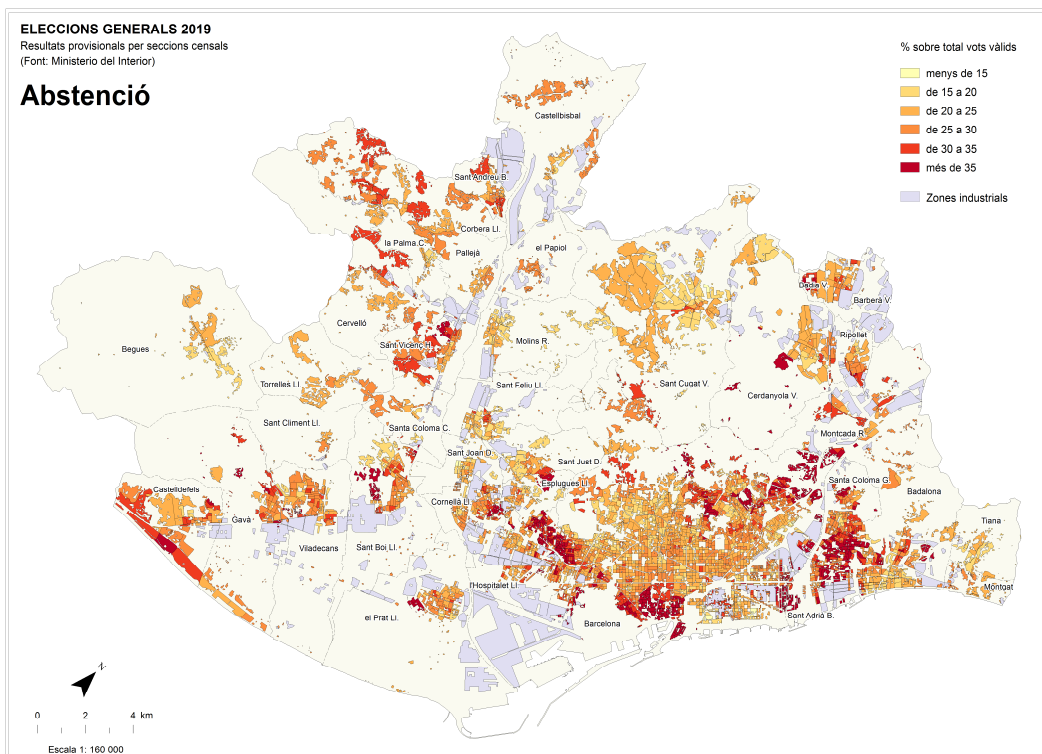

Figura 45. Eleccions Generals Novembre 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Abstenció. Elaboració pròpia.

Els dos mapes mostren que els percentatges més elevats d'abstenció es localitzen, molt significativament, en aquelles zones del territori metropolità que ja han estat reconegudes en aquest treball, aquelles on els factors determinants de la desigualtat són més intensos i les situacions de vulnerabilitat hi són més presents.

Aquesta circumstància no és, però, cap novetat, sinó que es repeteix elecció darrera elecció. Si, per exemple, s'observen les dades de l'abstenció de les eleccions municipals de 1999 (Figura 46), s'adverteix que la més elevada es registra en les mateixes localitzacions, la qual cosa mostra la permanència ja mencionada anteriorment.

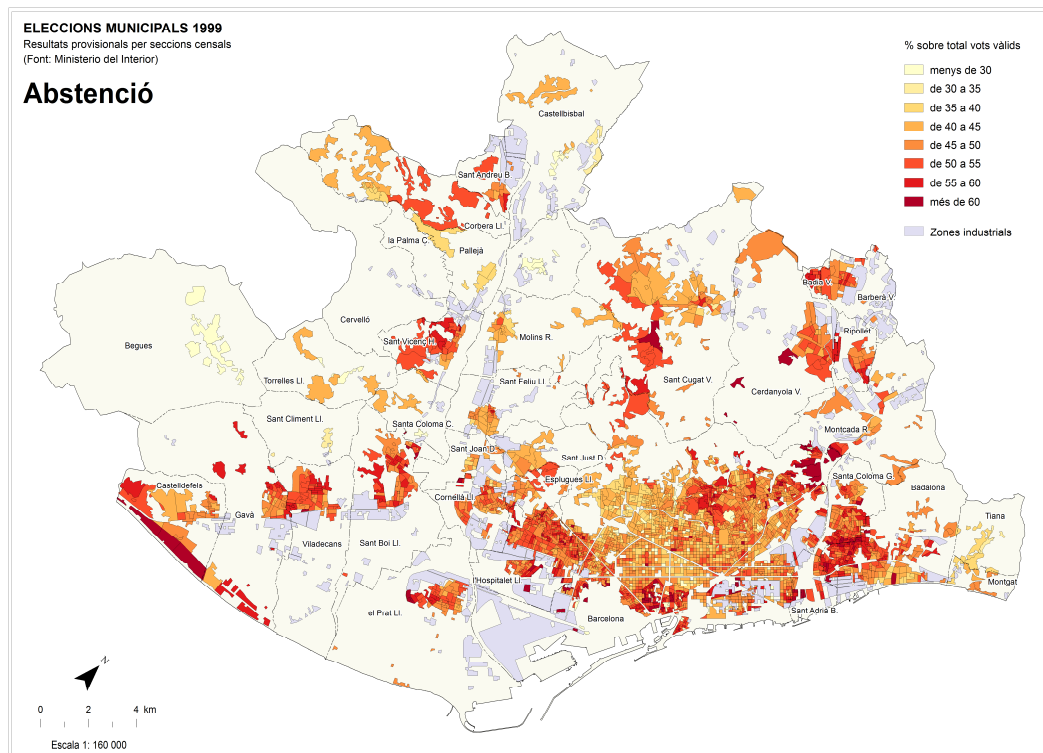

Figura 46. Eleccions Municipals 1999. Resultats provisionals per seccions censals. Abstenció. Elaboració pròpia.

La situació detectada, actualment explicable en un marc de crisi econòmica (que comporta més desigualtat), de percepció social de la corrupció i de sentiment antipolític és producte de la crisi de legitimitat política, conseqüència del trencament del vincle subjectiu entre el que pensen i desitgen els ciutadans i les accions que duen a terme els que són escollits (Castells, 2018). Així, es posa en qüestió la pròpia democràcia, quan una part de la ciutadania s'autoexclou de participar-hi com a conseqüència de la postergació social a què es veu sotmesa i del sentiment d'abandonament que experimenta, resultat d'un procés econòmic, social i polític global de fons. Aquest fet és tremendament significatiu perquè "no hi ha democràcia de qualitat sense la participació dels més fràgils" (Foessa, 2019).

Per últim, respecte a l'opció que s'escull, diversos autors (Russell, 2016; Castells, 2018; Guilluy, 2019; Veiga et al., 2019; Adorno, 2020⁵) situen en l'àmbit de la reacció d'una part de la societat occidental que es veu abocada a aquestes situacions de postergació i desconnecten d'una democràcia per la qual no se senten representats, l'elecció d'opcions polítiques extremes de caràcter discriminatori, xenòfob, racista, masclista, homòfob o antifeminista i que, en ocasions, fins i tot opten per promoure l'enfrontament entre aquelles persones o col·lectius que estan més exposades a les situacions de desigualtat.

Adorno (2020), ja mencionava fa més de cinquanta anys que el radicalisme de dretes, o el potencial per a que existeixi aquest radicalisme, continua viu perquè continuen existint les condicions socials que el generen. Aquestes condicions tenen a veure amb la tendència a l'acumulació desigual del capital, que ocasiona el desclassament d'una part de la societat, concretament la d'aquella a la qual no li és possible acumular i que veu com la situació de desequilibri que es genera, comporta la degradació de les seves condicions de vida.

Castells (2018) assenyala que “a totes les societats són els sectors més vulnerables”, la massa creixent de ciutadans frustrats i encolerits que pateixen la precarietat i la incertesa econòmica, “els que reaccionen moguts per la por i es mobilitzen a l'entorn d'aquells que diuen el que el discurs de les elits no diu. Aquells que sense cap limitació articulen un discurs xenòfob i racista. Aquells que apel·len a la força de l'estat per resoldre qualsevol problema”, i al mateix temps renequen d'aquest tipus d'organització política, “o que denuncien la corrupció que impera a tot arreu, encara que en molts casos ells i elles formen part d'aquesta mateixa corrupció”.

Tanmateix, els representants d'aquestes opcions polítiques són capaços d'apropiar-se per a les seves estratègies, del discurs i dels plantejaments que altres formacions, especialment d'esquerres, havien adreçat tradicionalment a les classes obreres i que ara han quedat vacants, en el context d'una crisi econòmica en què aquestes i altres formacions no varen aplicar solucions que tinguessin la cura suficient de les classes més desafavorides, sinó que van prioritzar les voluntats i directrius imposades pels poders polítics i econòmics supranacionals no escollits democràticament (Veiga et al., 2019).

A l'àrea metropolitana de Barcelona, el reflex d'aquesta situació s'observa en el mapa que representa les localitzacions on les candidatures que corresponen a aquestes opcions extremes han estat la segona o tercera força més votada a les eleccions generals de novembre de 2019⁶.

Encara que aquesta situació es dona a pocs llocs, el que s'adverteix és que quan succeeix, es produeix simultàniament en aquelles zones que gaudeixen de les millors condicions segons els factors socioeconòmics determinants analitzats en aquest treball i, també, en aquelles altres que s'han identificat reiteradament com les més debilitades (Figura 47).

---

⁵ El text de Theodor W. Adorno al que es fa referència és la transcripció d'una conferència que el filòsof alemany va pronunciar el 6 d'abril de 1967 a la Universitat de Viena. Ha estat editat per primera vegada en llengua alemanya a l'any 2019 i en llengua castellana a l'any 2020.

⁶ No han estat la primera força en nombre de vots a cap secció censal.

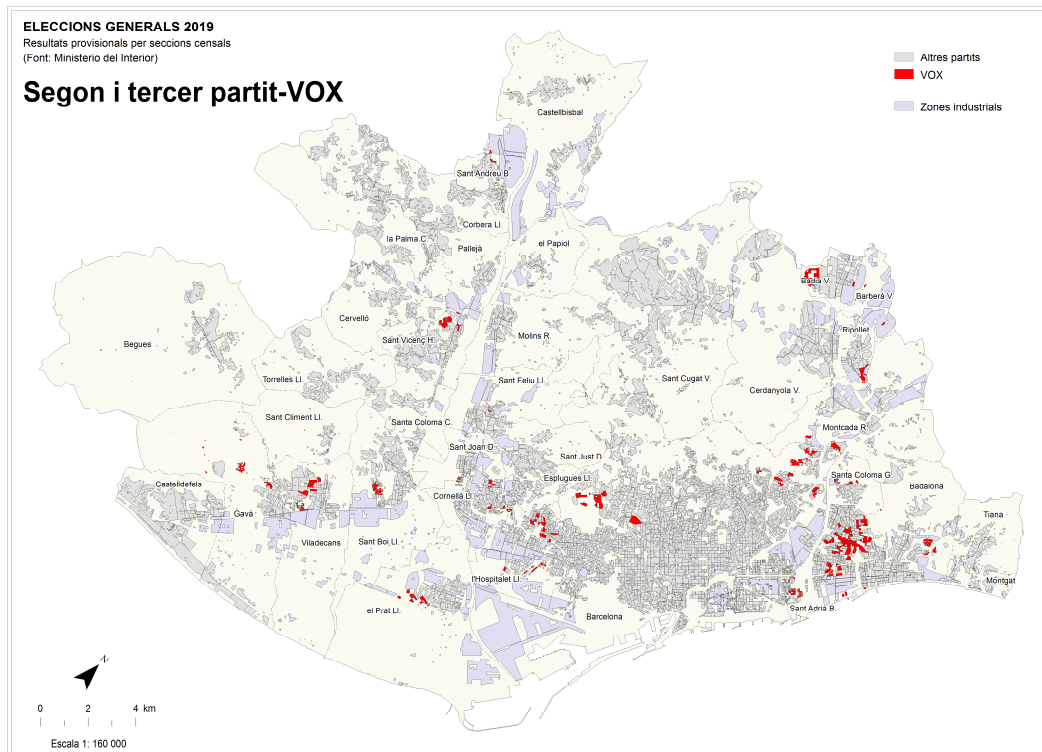

Figura 47. Eleccions Generals Novembre 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Segon i tercer partit-VOX. Elaboració pròpia.

Segons Vallespín (2017), en el nostre context actual, els vots cap a alternatives polítiques d'aquest caire són “una reacció a una multitud de factors de caràcter socioeconòmic, cultural i psicosocial, polític i de noves formes de comunicació producte d’una profunda reestructuració del nostre espai públic” i tots estan interconnectats i relacionats.

És necessari emfatitzar, però, que en aquestes zones on es detecta la coincidència de situacions de vulnerabilitat i vot a opcions extremes, les forces més votades es corresponen amb les de l’espectre ideològic de les esquerres. En aquelles altres on es dona aquest tipus de vot extrem però no hi ha vulnerabilitat, les forces més votades coincideixen amb les de la dreta tradicional (figura 48). Totes dues circumstàncies són compatibles amb el que apunten diversos autors quan indiquen que les classes treballadores, tot i experimentar situacions de vulnerabilitat social, voten més a les opcions d’esquerres i les classes mitjanes (especialment els directius i quadres professionals tradicionals) voten més a les de dretes i a altres opcions extremes en aquest costat de l’espectre ideològic (Garzón, 2019).

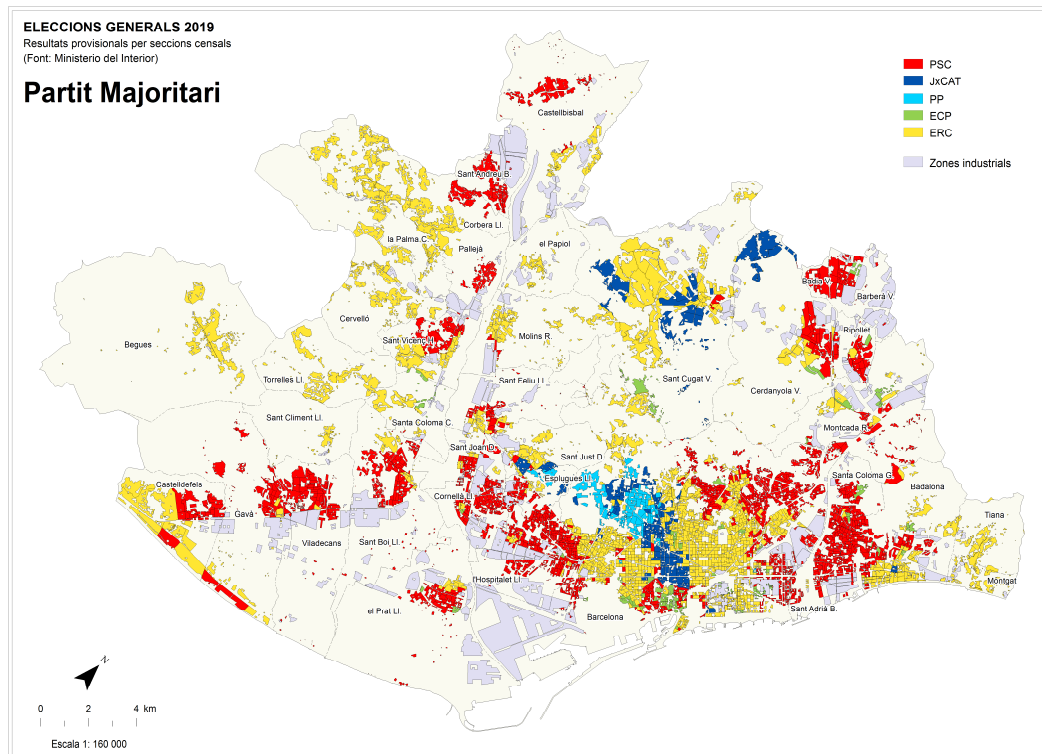

Figura 48. Eleccions Generals Novembre 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Partit majoritari. Elaboració pròpia.

Quant a la permanència temporal de factors que ja ha estat detectada en altres ocasions al llarg d'aquest treball, també es troba en aquest cas si s'observen els resultats que aquest tipus de formacions polítiques van obtenir, igualment com a segona o tercera opció escollida, a les eleccions municipals de 2011⁷ (figura 49). En aquella ocasió, però, aquestes opcions es varen concentrar únicament a algunes de les zones més dèbils del territori metropolità i no a zones en millors condicions.

⁷ No varen estar la primera força en nombre de vots a cap secció censal. Aquestes formacions es van presentar a 18 municipis dels 36 que conformen l'àmbit metropolità: Badalona, Badia del Vallès, Barberà del Vallès, Barcelona, Castelldefels, Cerdanyola del Vallès, Cornellà de Llobregat, Esplugues de Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, Montcada i Reixac, el Papiol, Ripollet, Sant Adrià de Besòs, Sant Andreu de la Barca, Sant Boi de Llobregat, Sant Vicenç del Horts, Santa Coloma de Gramenet i Viladecans.

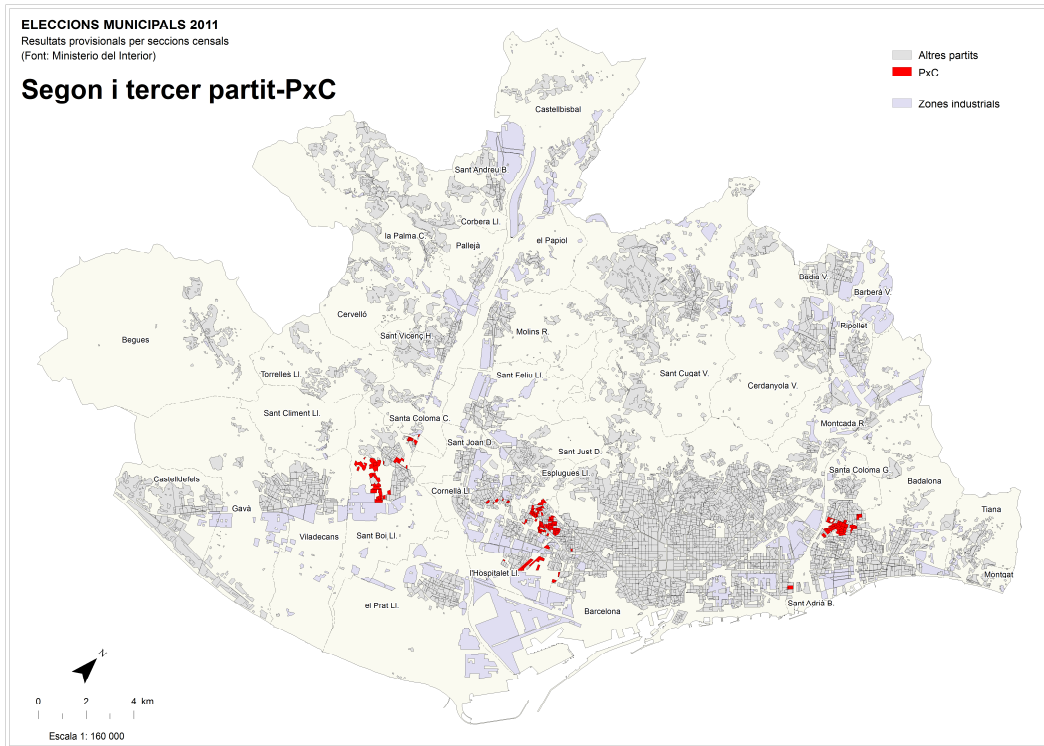

Figura 49. Eleccions Municipals 2011. Resultats provisionals per seccions censals. Segon i tercer partit-Plataforma per Catalunya. Elaboració pròpia.

En aquelles eleccions, en aquestes zones amb presència de vot extrem coincidents amb les de vulnerabilitat social més accentuada, els partits que van ser primera força van ser, de nou, els de l'espectre polític de les esquerres, cosa que confirma la tendència esmentada anteriorment (figura 50).

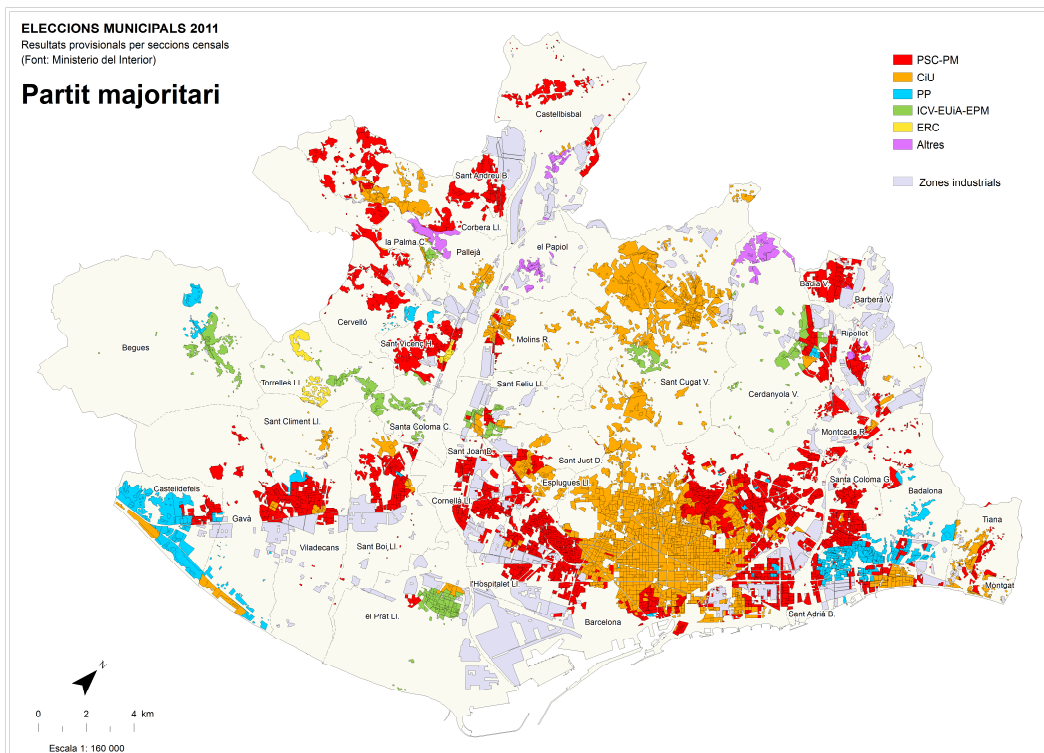

Figura 50. Eleccions Municipals 2011. Resultats provisionals per seccions censals. Partit majoritari. Elaboració pròpia.

4. CONCLUSIONS

La desigualtat social interfereix en la vida de les persones i en l'existència de les societats d'una manera tremendament profunda. És el desafiament més important que una societat pot tenir davant seu, si el que es vol és que aquesta societat sigui digna de ser anomenada com a tal i que la vida de les persones que en formen part sigui veritablement plena (Therborn, 2015). La desigualtat causa la regressió i la desvinculació social dels ciutadans que la pateixen, genera immobilitat, postergació social i geogràfica (Guilluy, 2019) i és l'expressió de la contradicció existent entre democràcia i capitalisme, la mostra d'una incompatibilitat que qüestiona directament els valors de les societats democràtiques (Piketty, 2014).

La desigualtat no és una situació casual, sinó que és un dels resultats del constructe social actual. Un constructe que respon a determinades ideologies (Piketty, 2019) que, lluny de ser autònomes, han estat creades i promogudes per satisfer els interessos de les classes que les originen (Navarro, 2019). És a dir, no deixen de ser un al·legat de classe que intenta justificar la situació, els interessos o els projectes d'un grup social particular (Bihr, 2019) que busca reestructurar les relacions socials en el seu favor. Per tant, la desigualtat, derivada d'aquestes ideologies de classe, no pot deslligar-se de conceptes com els d'extracció de la plusvàlua (a través de l'alienació i l'explotació dels treballadors) i els de circulació i acumulació de capital centrals del model capitalista (Confavreux et al., 2019).

En aquest treball s'ha fet una aproximació a la situació de la desigualtat en el territori metropolità de Barcelona a través de l'anàlisi dels factors que la caracteritzen, així com mitjançant la construcció de l'Indicador de Vulnerabilitat Social, que permeti estudiar-la espacialment i temporalment amb objectivitat, coherència i simplicitat, amb l'objectiu de detectar els llocs on aquestes situacions de desigualtat són més significatives, de manera que sigui possible activar les accions que siguin necessàries per a poder corregir-les. També s'ha fet una reflexió sobre les conseqüències que comporta aquesta desigualtat, destacant com els factors de la desigualtat acaben sent també conseqüències de la mateixa i com la vulnerabilitat social afecta a la ciutadania en totes les dimensions de la seva vida. Des del punt de vista territorial, s'ha pogut constatar la vulnerabilitat de certs espais en relació a diferents factors característics (renda, treball, educació, atencions socials, ...), així com la permanència d'aquests llocs com a zones vulnerables al llarg del temps i, en molts casos, des del seu origen.

Els desafiaments que planteja la presència d'aquestes situacions de desigualtat social a l'entorn metropolità de Barcelona, i per extensió a qualsevol altre territori, són molt grans. La qüestió principal que es deriva de la seva existència és que si no es produeixen canvis estructurals en les característiques del model distributiu actualment vigent i, per tant, en el sistema econòmic, polític i social en el qual s'emmarca aquest model, "difícilment es registraran millores durables en les dimensions que determinen el benestar social de les persones" (Foessa, 2018).

Tot i que l'objectiu d'aquest estudi no és oferir cap recepta concreta al respecte de com enfrontar les situacions de desigualtat i vulnerabilitat social, sí que voldria mostrar alguna de les possibilitats que proposen els experts, alguns dels quals ja s'han mencionat amb anterioritat, a aquest respecte.

Atkinson (2015) assenyala que per reduir aquesta desigualtat han de donar-se una sèrie de passos que, encara que no siguin senzills, són totalment necessaris i han d'estar orientats tots ells a assolir aquest objectiu. Defensa el paper de l'estat i la seva intervenció per reduir la desigualtat, mitjançant mecanismes que incloguin, entre d'altres: l'establiment d'un sistema veritablement progressiu d'impostos, que augmenti les taxes a aquells ciutadans que més riquesa tenen i que, consegüentment, equilibri el sistema de redistribució de la mateixa; l'estructuració de mecanismes de provisió de rendes destinades a la ciutadania (renda pels infants, renda de ciutadania, herència universal); l'actuació de l'estat com a ocupador d'últim recurs i l'establiment d'un salari mínim suficient i adequat al context econòmic de cada societat que faci possible el desenvolupament complet de la vida de la ciutadania; el control del canvi tecnològic des de l'àmbit públic, de manera que s'encoratgi aquells avenços que millorin l'ocupabilitat dels treballadors, emfatitzant el vessant humà de la provisió de serveis; la construcció d'un marc legal que permeti als treballadors recuperar la defensa dels seus drets a través de les organitzacions sindicals.

Piketty (2014, 2019) per la seva banda proposa, també, un sistema d'impostos veritablement progressiu i que recapti més d'aquells que més tenen, el control del dret de vot dels accionistes de grans empreses de manera que en les seves decisions tinguin en compte els impactes socials que provoquen, una igualtat més gran en el sistema educatiu que permeti l'accés a tots els nivells formatius a tota la ciutadania, l'actualització de les regles del mercat global que regulin l'actual lliure circulació del capital, un pagament estatal per a tots els ciutadans ("herència per a tots") com un pas més d'un sistema d'accés universal a béns i serveis públics fonamentals (educació, sanitat, pensions, ingrés ciutadà), la redistribució de la riquesa, ara molt concentrada en poques mans.

Entre les propostes i els argumentaris d'aquests dos economistes, cal destacar la menció que fan a la necessitat de proveir a la població amb algun sistema de renda garantida, que pugui fer front a l'actual capitalisme que es troba immers en situacions qüestionables i insostenibles com són la desigualtat, la inseguretat, el deute, la precarietat, l'automatització, el risc de l'extinció i el populisme extremista i, a més, està sotmès a les anades i vingudes de les seves successives crisis.

Un dels aspectes claus que seria imprescindible incorporar en la posada en marxa dels canvis necessaris, en el marc d'un nou projecte col·lectiu per al segle XXI, és la perspectiva global de caràcter ambiental que contempli el sistema-terra com a element determinant en el nou constructe.

En aquest sentit, Raworth (2012, 2017) proposa el concepte "d'economia dònut" per referir-se a un enfocament integrador que contempla, per una banda, quins són els fonaments essencials que haurien de permetre a les persones assolir una vida plena, segura i justa en el seu context social (equitat social, equitat de gènere, salut, alimentació, aigua, ingressos, educació, resiliència, participació, treball i energia) i, per una altra, quines són les limitacions ecològiques globals que existeixen i no poden ser superades (canvi climàtic, consum d'aigua dolça, cicles del nitrogen i el fòsfor, acidificació dels oceans, contaminació química, emissió d'aerosols a l'atmosfera, esgotament de la capa d'ozó, pèrdua de la diversitat, canvis als usos del sòl). Les condicions idònies de vida, el que l'autora anomena un *espai just i segur per a la humanitat* que permetria un *desenvolupament inclusiu i sostenible*, es donarien en aquelles circumstàncies on

els fonaments essencials fossin assolits, tot respectant les limitacions ecològiques i ambientals, mitjançant una economia regenerativa cíclica i distributiva que compagini drets i sostenibilitat.¹

Figura 51. Elements constitutius de l'Economia Dònut segons Raworth, 2012. Font: Oxfam International.

Per la magnitud que haurien de tenir, seria necessari que aquestes propostes, i els canvis que comportarien, involucressin a tots els sectors implicats en la lluita contra les desigualtats, mitjançant l'apoderament de les persones i fomentant la participació i implicació ciutadanes que permetessin l'emancipació de l'individu a través d'un projecte col·lectiu, que inclogués mecanismes de distribució equilibrada i justa de la riquesa i de les oportunitats que permetin gaudir d'una vida plena. L'objectiu d'aquests canvis hauria de ser impedir que les situacions de debilitat continuïn registrant-se i que es transmetin a la generacions futures, per evitar que es continuïn produint les desigualtats d'oportunitats i les desigualtats de resultats que existeixen avui en dia (Atkinson, 2015).

¹ La ciutat d'Amsterdam acaba d'incloure en el seu programa d'economia circular els conceptes i objectius de l'economia dònut de Raworth. El seu programa d'acció 2020-2025 pot ser consultat en línia a <https://www.amsterdam.nl/en/policy/sustainability/circular-economy/>.

5. EPÍLEG

Quan aquest document estava a punt de ser enllestit per a la seva publicació, es va esdevenir l'aturada global conseqüència de l'epidèmia del COVID-19. Tot i que encara és aviat per preveure quins seran els impactes que aquesta crisi planetària tindrà en la vida de les persones, les primeres previsions fetes públiques indiquen que seran molts i molt intensos i que, probablement, afectaran amb més profunditat a aquelles persones que prèviament es trobaven experimentant alguna situació de debilitat. Seran especialment sensibles aquelles ciutadanes que estiguin experimentant condicions de desigualtat i vulnerabilitat social conseqüència dels factors socioeconòmics que han estat objecte d'anàlisi en aquest treball. Aquesta situació futura que s'espera que es produeixi, fa més necessari disposar d'un indicador com l'IVS que permeti tenir constància de com evolucionen les condicions de vida d'aquestes persones, per poder actuar en el seu favor amb l'objectiu d'atenuar les conseqüències que es derivaran de la sobtada aturada global.

En el moment d'escriure aquest text es disposa ja de les primeres dades al respecte d'un dels factors fonamentals que afecten directament la desigualtat social, el binomi treball-atur. Concretament les dades sobre la situació de l'atur registrat¹, les noves contractacions i la afiliació a la seguretat social al territori metropolità de Barcelona i als 36 municipis de forma part de l'administració metropolitana, publicades al primer trimestre de 2020 (Ruiz et al., 2020a).

En aquest període, l'atur registrat ha experimentat uns augments que no es veien des de l'any 2013 al que s'ha fet referència a l'apartat 1.2.1. d'aquest treball. S'ha situat en les 168.047 persones aturades (75.928 homes i 92.119 dones) amb una taxa d'atur registrat del 10,68% (9,53% en les homes i 11,86% en les dones). Aquestes xifres suposen un augment en nombre absoluts, respecte de tercer trimestre de 2019, de 16.687 persones, mentre que la taxa ha augmentat 1,17 punts percentuals (per sexes, l'increment ha estat de 9.825 homes i 1,32 punts i 6.862 dones i 1,02 punts).

Igualment, ha augmentat l'atur de llarga durada (57.158 persones es troben en aquesta situació, que suposa un increment de 1.159 persones i representa un 34,01% de l'atur total), l'atur juvenil de fins a 34 anys (ara hi ha 43.051 persones joves aturades, 6.395 més que al tercer trimestre de 2019, la qual cosa suposa un augment de 1,40 punts percentuals i un 25,62% de l'atur total) i l'atur de persones de nacionalitat estrangera (ara hi ha 31.979 persones aturades, ha pujat en 5.311 aturats, 1,41 punts i representa un 19,03% del total).

Quant al nivell d'estudis, el grup amb més persones desocupades és el dels que han completat els estudis secundaris, que representen 106.682 aturats, un 63,48% del total. El segueixen el col·lectiu d'aturats amb estudis de formació professional (28.606; 17,02%) i el dels que han cursat estudis universitaris (19.566; 11,64%). Respecte del tercer trimestre de l'any 2019, tots els grups han augmentat el seu nombre absolut d'aturats, però destaquen especialment els

---

¹ Cal deixar constància que les dades d'atur registrat no inclouen les situacions dels treballadors que estan afectats per un Expedient de Regulació Temporal de l'Ocupació (ERTO), ni els autònoms en situació de cessament d'activitat extraordinària, la qual cosa significa que les circumstàncies del mercat laboral són encara més fràgils del que les xifres d'atur registrat indiquen.

col·lectius amb estudis secundaris i de formació professional amb uns augments de 12.180 i 3.030 aturats, respectivament.

Per sectors d'activitat econòmica, els serveis continuen sent el sector que presenta més aturats, amb 131.205 persones, el 78,08% del total. Respecte del tercer trimestre de 2019 aquest sector incrementa en 15.644 el nombre de noves persones registrades a les oficines de l'atur, 1,73 punts. Els sectors de la construcció, la indústria i l'agricultura també augmenten el seu nombre d'aturats respecte l'anterior trimestre (736, 698 i 60 persones respectivament), mentre que el sector de les persones sense ocupació anterior és l'únic on la xifra d'aturats disminueix en -451 persones, -0,90 punts.

Finalment, per categories professionals, són les persones amb ocupacions elementals les que generen un nombre més elevat d'aturats registrats amb 45.891 aturats (27,31%). En relació a l'atur registrat del tercer trimestre de 2019, totes les categories professionals augmenten el seu nombre de persones registrades a les oficines d'ocupació, sent el grup del comerç i la restauració on es produeix l'augment més destacat (5.522 nous aturats, 0,91%).

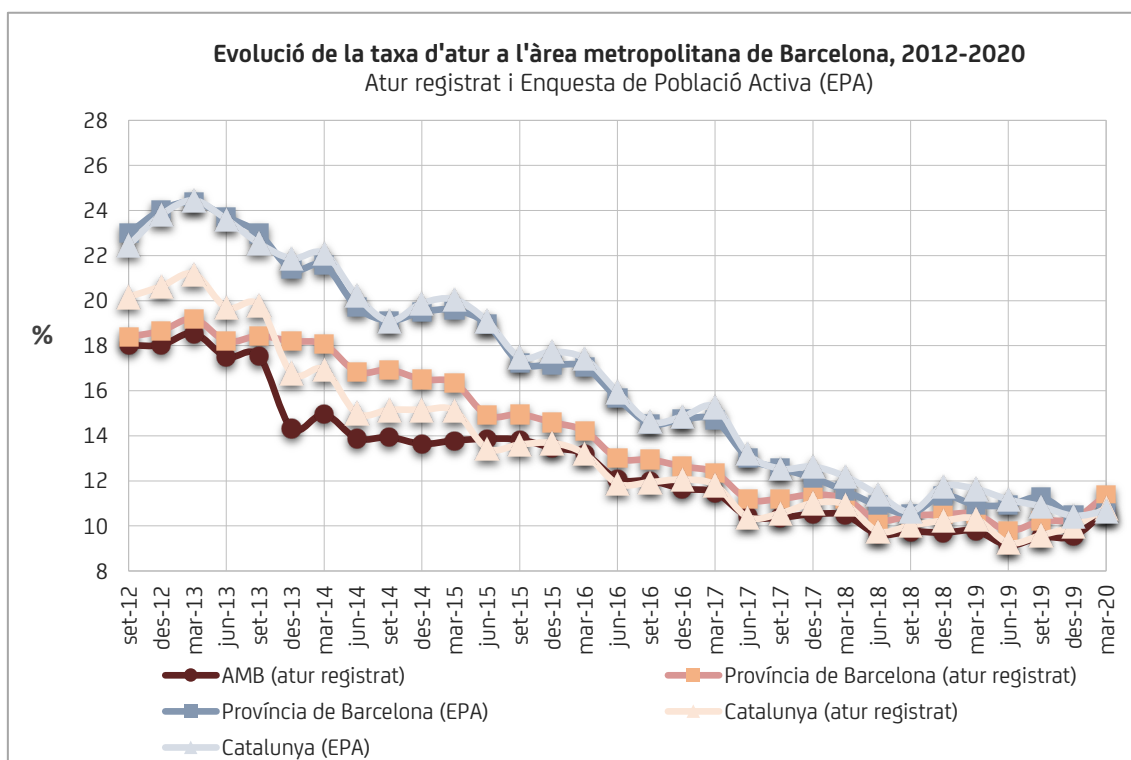

Figura 52. Evolució de la taxa d'atur a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2020. Font: Ruiz et alt., 2020a.

Les estadístiques de contractació també experimenten una forta davallada respecte del tercer trimestre de 2019. Tal com mostren les figures 53 i 54, al març de 2020 s'han signat 92.988 nous contractes laborals, la qual cosa suposa una disminució de -66.332 respecte del tercer trimestre de 2019. La proporció de contractes temporals respecte dels contractes indefinits continua sent molt favorable als del primer tipus. Del total de nous contractes laborals, 76.892 són temporals, representant el 82,69% del total. Únicament 16.096 són indefinits, un 17,31%. Del total de contractes temporals, un 54,84% tenen una durada igual o inferior a tres mesos (figura 55).

Contractes laborals			Tipus de contractes			
Total	Homes	Dones	Indefinits	%	Temporals	%
92.988	46.070	46.918	16.096	17,31	76.892	82,69

Figura 53. Contractació laboral segons sexe i modalitat. Àrea metropolitana de Barcelona, març 2020.
Font: Ruiz et al., 2020a.

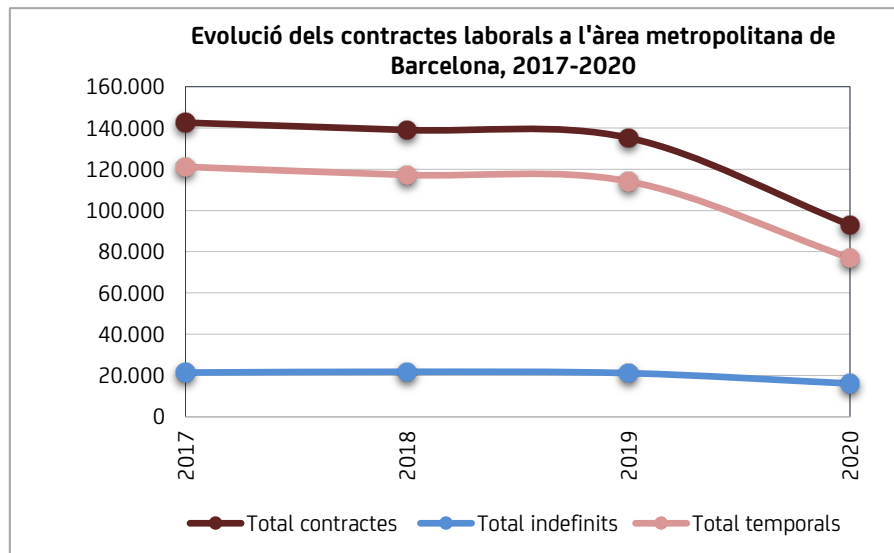

Figura 54. Evolució dels contractes laborals a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2017-2020. Font: Ruiz et al., 2020a.

Contractes temporals			Durada									
Total	Homes	Dones	≤ 3 mesos	%	De 3 a 6 mesos	%	De 6 a 12 mesos	%	Més de 12 mesos	%	Indeterminada	%
76.892	37.451	39.441	42.170	54,84	7.955	10,35	3.766	4,90	425	0,55	22.535	29,31

Figura 55. Durada dels contractes temporals. Àrea metropolitana de Barcelona. Març 2020.. Font: Ruiz et al., 2020a.

Quant a les estadístiques d'afiliació de la seguretat social, amb les dades del mes de març s'observa que el nombre d'afiliats a l'àrea metropolitana de Barcelona és de 1.672.961. Respecte al tercer trimestre de 2019, el nombre total d'afiliats ha disminuït en -40.614 persones. Per grans sectors d'activitat, el del serveis ocupa el nombre més gran de treballadors amb 1.437.783 persones (85,94%), i baixa en -37.248 afiliats respecte el tercer trimestre de 2019. El segueix la indústria amb 158.773 afiliats (9,49%), que puja en 1.429 afiliats. La construcció amb 75.387 afiliats (4,51%), experimenta una davallada de -4.789 afiliats. En el sector dels serveis, el nombre més gran d'afiliats es registra al grup del comerç a l'engròs i al detall (285.541; -6.443), seguit per les activitats administratives i auxiliars (168.793; -22.896), les activitats sanitàries i serveis socials (160.393; 3.357), les activitats professionals i tècniques (149.167; -1.049) i l'hostaleria (115.706; -16.344).

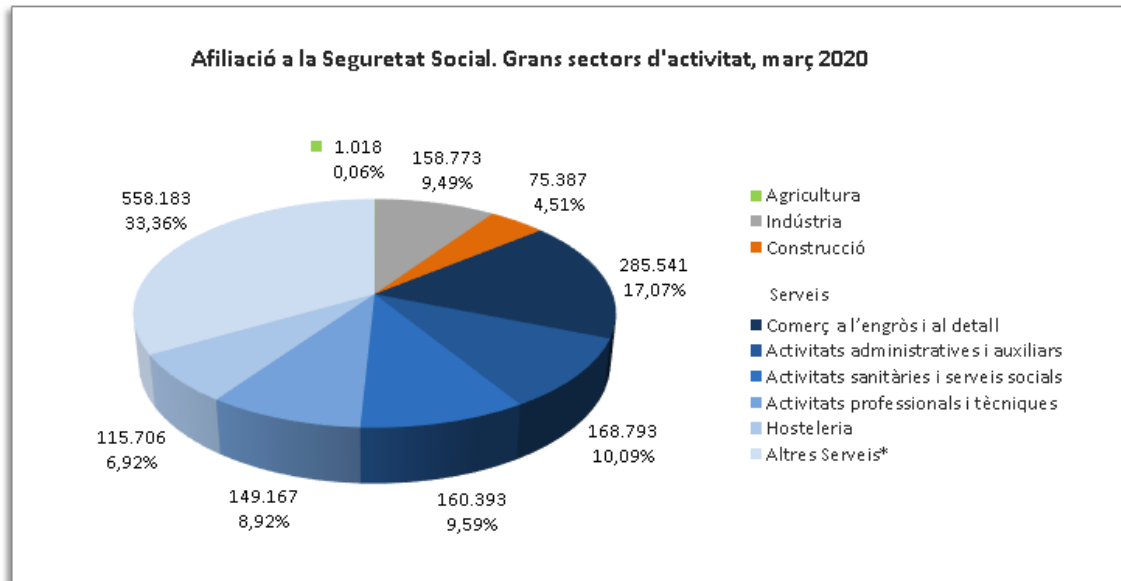

Figura 56. Afiliació a la Seguretat Social. Àrea metropolitana de Barcelona. Grans sectors d'activitat. Març 2020.
Font: Ruiz et al., 2020a.

*El grup "altres serveis" inclou activitats de l'educació, l'administració pública, el transport, les activitats financeres i immobiliàries, etc. Cap d'aquests grups supera en nombre d'afiliats a la resta de serveis representats al gràfic.

Tot aquest conjunt de dades, posa de nou de manifest que el mercat laboral està dominat per l'alta volatilitat dels llocs de treball, unes condicions de treball d'alta inestabilitat i orientat cap a les ocupacions de baix valor afegit, la qual cosa configura un context de debilitat poc resistent a situacions adverses, estructurals o conjunturals com la que ha representat el gran sotrac del COVID-19, que potser acabarà actuant com un accelerador de la mai finalitzada crisi de la gran recessió.

L'element subjacent a totes aquestes estadístiques és un sistema econòmic deficient, en el qual les successives crisi a què es veu sotmès acaben sent la norma que el regeix i la causa dels desequilibris existents. Aquests es manifesten en la desigualtat i la vulnerabilitat social analitzada en aquest treball, conseqüència de la concentració de la riquesa cada vegada en menys poques mans, la qual cosa provoca que la major part de la ciutadania, especialment aquella que viu les situacions més fràgils, vegi com les seves condicions de vida es degraden contínuament.

6. BIBLIOGRAFIA I FONTS D'INFORMACIÓ

Adorno, T.W. (2020). *Rasgos del nuevo radicalismo de derecha. Una conferencia*. Barcelona: Taurus.

Arango, J. (2007). Las migraciones Internacionales en un mundo globalizado. *La Vanguardia dossier: Inmigrantes, el continente móvil*. [en línia] Març 2007, vol. 22. [Consulta: 12 setembre 2019]. Disponible a: http://insyde.org.mx/pdf/movilidad-humana/arango_2007_las_migraciones_internacionales.pdf

Atkinson, A.B. (2015). *Inequality. What can be done?* Cambridge: Harvard University Press.

Bihr, A. (1997). La Sociedad dual: solución o callejón sin salida? *Contra(el)poder*. [en línia] [Consulta: 10 de gener 2020]. Disponible a <https://www.nodo50.org/lucha-autonoma/textos/cp1/cpdsdual.htm>

Bihr, A., Pfefferkorn, R. (2008). *Le système des inégalités*. París: La Découverte.

Bihr, A. (2019). Capital e ideología: un título engañoso. *Viento Sur*. [en línia] Desembre 2019, [Consulta: 15 gener 2020]. Disponible a: <https://vientosur.info/spip.php?article15439>

Castells, M. (2014). Angeles y demonios de las grandes ciudades. *Congreso internacional de Pastoral de las grandes ciudades*. Barcelona. Disponible a <https://www.youtube.com/watch?v=YgUllcK2p7M>

Castells, M. (2018). *Ruptura. La crisis de la democracia liberal*. Barcelona: Alianza Editorial. 2a edició.

Confavreux, J., Escalona, F., Godin, R. (2019). “Capital e ideología” de Thomas Piketty: la propiedad es el mal. *sinpermiso*. [en línia] Setembre 2019, [Consulta: 14 setembre 2019]. Disponible a: <http://www.sinpermiso.info/textos/capital-e-ideologia-de-thomas-piketty-la-propiedad-es-el-mal>

Cortina, A. (2017). *Aporofobia, el rechazo al pobre. Un desafío para la democràcia*. Barcelona: Edicions Paidós.

Domingo, A. (2007). El Boom migratorio en España: razones demográficas. *Revista Antropológicas*. [en línia] Gener 2007, vol. 10. [Consulta 16 setembre 2019]. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/277226571_El_boom_migratorio_en_Espana

Fleming, P. (2018). *Sugar Daddy Capitalism: The Dark Side of the New Economy*. Cambridge: Polity Press.

Fundación FOESSA (2018). *Exclusión Estructural e Integración Social*. Madrid: Fundación FOESSA; Cáritas Espanyola Editores.

Fundación FOESSA (2019). *VIII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España*. Madrid: Fundación FOESSA; Cáritas Espanyola Editores.

Fontana, J. (2019). *Capitalisme i democràcia 1756-1848. Com va començar aquest engany*. Barcelona: Edicions 62.

Frutos, C. (2019). El desafío de la aporofobia. Posibles acciones para superarla. *Researchgate*. [en línia] Gener 2019, *Temps d'Educació*, 55. Universitat de Barcelona. [Consulta: 16 setembre 2019]. Disponible a:

https://www.researchgate.net/publication/330384691_El_desafio_de_la_aporofobia_Posible_acciones_para_superarla

García-López, M. A., Jofre, J., Martínez, R., Segú, M (2019). Do short-term rent platforms affect housing markets? Evidence from Airbnb in Barcelona. *Institut d'economia de Barcelona, IEB* [en línia] Maig 2019, [Consulta: 16 setembre 2019]. Disponible a: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/140501/1/IEB19-05_GarciaLopez%28et%20a%29.pdf

Garzón, A. (2019). ¿A quién vota la clase trabajadora? *Revista de cultura y pensamiento*. [en línia] Agost 2019, [Consulta: 11 febrer 2020]. Disponible a: <https://la-u.org/a-quien-vota-la-clase-trabajadora-en-espana/>

Generalitat de Catalunya. *Ets resident estranger i vols votar a les eleccions municipals del 26 de maig?*. [en línia] Desembre 2018, [Consulta: 11 febrer 2020]. Disponible a: <https://govern.cat/govern/docs/2018/12/03/15/40/d8d09676-8c40-4ebc-aa43-970f8de9eac5.pdf>

Guilluy, C. (2019). *No society. El fin de la clase media occidental*. Barcelona: Taurus.

Harvey, D. (2004). *El nuevo imperialismo*. Madrid: Akal.

Harvey, D. (2007). *Breve historia del neoliberalismo*. Madrid: Akal.

Harvey, D. (2014). *Diecisiete contradicciones del capital y el fin del neoliberalismo*. Madrid: Traficantes de sueños.

Harvey, D. (2019) The importance of municipal socialism to reclaim cities. Keynote speech. *The future is public: democratic ownership of the economy*. Transnational Institute. Amsterdam. Disponible a: https://www.youtube.com/watch?v=ngxc_tJkcfY

Mason, P. (2019). The unbearable unrealism of the present. *Social Europe Magazine*. [en línia] Febrer 2019, [Consulta: 16 abril 2019]. Disponible a: <https://www.socialeurope.eu/postcapitalism-unbearable-unrealism>

Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación. *Nacionalitat espanyola*. [en línia] Abril 2018, [Consulta: 07 febrer 2020]. Disponible a: <http://www.exteriores.gob.es/Portal/ca/ServiciosAlCiudadano/InformacionParaExtranjeros/Paginas/Nacionalidad.aspx>

Navarro, V. (2019). Crítica a Thomas Piketty: ¿incremento de desigualdades o de explotación? *Pensamiento Crítico. Diari Públic*. [en línia] Novembre 2019, [Consulta: 28 novembre 2019]. Disponible a: <https://blogs.publico.es/vicenc-navarro/2019/11/28/critica-a-thomas-piketty-incremento-de-desigualdades-o-de-explotacion>

Navarro, S.R., Larrubia, R. (2006). Indicadores para medir situaciones de vulnerabilidad social. Propuesta realizada en el marco de un proyecto europeo. *Baetica. Estudios de Arte, Geografía e Historia*. 2006, núm. 28, fascicle 1. [Consulta: 13 març 2020]. Disponible a <https://dialnet.unirioja.es/ejemplar/152788>

Nussbaum, M.C. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge: Harvard University Press.

OCDE. (2019), *Under Pressure: The Squeezed Middle Class*. Paris: OECD Publishing. Disponible a <https://doi.org/10.1787/689afed1-en>

Piketty, T. (2014). *El capital al segle XXI*. Barcelona: RBA La Magrana.

Piketty, T. (2019). *Capital i ideologia*. Barcelona: Edicions 62.

Raworth, K (2012). Un espacio seguro y justo para la humanidad. ¿Podemos vivir dentro del donut?. Oxfam International. [en línia] Febrer 2012, [Consulta: 16 d'abril de 2020], Disponible a <https://www.oxfam.org/es/informes/un-espacio-seguro-y-justo-para-la-humanidad>

Raworth, K. (2017) *Doughnut Economics: seven ways to think like a 21st century economist*, London: Penguin Random House.

Requena, M. (2016). El ascensor social. ¿Hasta qué punto una mejor educación garantiza una mejor posición social? *Observatorio Social de La Caixa*. [en línia] Setembre 2016 [Consulta: 29 agost 2019]. Disponible a: <https://observatoriosociallacaixa.org/-/el-ascensor-social-hasta-que-punto-una-mejor-educacion-garantiza-una-mejor-posicion-social->

Ruiz, E. (2018). “Zones vermelles”. Desigualtat social i espais en crisi a Barcelona i la seva àrea metropolitana. *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*. [en línia] Gener 2018, vol. XXII, núm. 581. [Consulta: 14 febrer 2019]. Disponible a: <http://revistes.ub.edu/index.php/ScriptaNova/article/view/18097/22806>

Ruiz, E., Aparicio, R., Serrano, M., Velasco, A. (2017). Dades demogràfiques del territori metropolità de Barcelona, 2016. [En línia]. Secció d'Estudis Territorials. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Consulta: 16 abril 2019]. Disponible a: http://www3.amb.cat/repositori/Estudis%20territorials/dossier_demografic_2016.pdf

Ruiz, E., Serrano, M., Velasco, A. (2019a). Característiques de l'atur registrat a l'AMB. Dades del 3r trimestre de 2019 [En línia]. Secció d'Estudis Territorials. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Consulta: 26 novembre 2019]. Disponible a: <https://docs.amb.cat/alfresco/api/-default-/public/alfresco/versions/1/nodes/946c79a4-9e26-46ef-923f-94f20c130cad/content/Dossier%20atur%203r%20trimestre%202019.pdf?attachment=false&mimeType=application/pdf&sizeInBytes=5914112>

Ruiz, E., Marco, C., Serrano, M., Velasco, A. (2019b). Característiques de la renda a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, 2015-2016 per seccions censals [En línia]. Secció d'Estudis Territorials. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Consulta: 12 desembre 2019]. Disponible a: http://www3.amb.cat/repositori/Estudis%20territorials/Renda_2015_2016.pdf

Ruiz, E., Aparicio, R., Serrano, M., Velasco, A. (2019c). Dades demogràfiques del territori metropolità de Barcelona, 2018 [En línia]. Secció d'Estudis Territorials. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Consulta: 6 juny 2019]. Disponible a: http://www3.amb.cat/repositori/Estudis%20territorials/dossier_demografic_2018.pdf

Ruiz, E., Serrano, M., Velasco, A. (2020a). Característiques de l'atur registrat a l'AMB. Dades del 1r trimestre de 2020 [En línia]. Secció d'Estudis Territorials. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Consulta: 8 maig 2020]. Disponible a: <https://docs.amb.cat/alfresco/api/-default-/public/alfresco/versions/1/nodes/663331c0-27b0-4a21-b105-5986383ad63b/content/Dossier%20atur%201r%20trimestre%202020.pdf?attachment=false&mimeType=application/pdf&sizeInBytes=5659434>

Ruiz, E., Velasco, A., Marco, C. (2020b). Les llars ateses per Càritas Diocesana a l'àrea metropolitana de Barcelona i el seu entorn metropolità. [En línia]. Secció d'Estudis Territorials. Àrea Metropolitana de Barcelona. Disponible a: <https://www.amb.cat/ca/web/territori/urbanisme/estudis-territorials/detall/-/estuditerritorial/les-llars-ateses-per-caritas-diocesana/9262319/11656>

Russell Hochschild, A. (2016). *Strangers in their own land. Anger and mourning on the american right*. New York: The New Press.

Sassen, S. (2015). The politics of equity. Who own the city?. Urban Age. London School of Economics and Political Science. Disponible a <https://www.youtube.com/watch?v=UAQuyizBlug>

Sen, A. (1973). *On Economic Inequality* (expanded ed.). Oxford New York: Clarendon Press Oxford University Press.

Sen, A. (1992). *Inequality Reexamined*. New York Oxford New York: Russell Sage Foundation Clarendon Press Oxford University Press.

Smith, N. (1979). Toward a Theory of Gentrification A Back to the City Movement by Capital, not People. *Journal of the American Planning Association*. [en línia] Novembre 2007, vol. 45:4, pp. 538-548. [Consulta: 22 gener 2020]. Disponible a: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944367908977002>

Smith, N. (2007). *Uneven development. Nature, capital and the production of space*. Third Edition. New York: Verso Books.

Standing, G. (2013). *El precariado. Una nueva clase social*. Barcelona: Pasado y Presente.

Therborn, G. (2015). *La desigualdad mata*. Madrid: Alianza Editorial.

Therborn, G. (2018). Las ciudades como manifestaciones de poder. *El Colegio de México*.
Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=nzHEWXq45zE>

Vallespin, F.; Bascuñan, M. (2017). *Populismos*. Madrid: Alianza Editorial.

Veiga, F. et al (2019). *Patriotas indignados: Sobre la nueva ultraderecha en la Posguerra Fría. Neofascismo, posfascismo y nazbols*. Madrid: Alianza Editorial.

ÍNDEX DE FIGURES

Figura 1. Evolució de la taxa d'atur a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2019. Font: Ruiz et alt., 2019a.	10
Figura 2. Contractació laboral segons modalitat a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2019. Elaboració pròpia.	11
Figura 3. Contractació laboral segons sexe i modalitat. Àrea metropolitana de Barcelona, setembre 2019. Font: Ruiz et alt., 2019a.	11
Figura 4. Contractació laboral temporal amb durada inferior o igual a 6 mesos a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2019. Elaboració pròpia.	11
Figura 5. Durada dels contractes temporals. Àrea metropolitana de Barcelona, setembre 2019. Font: Ruiz et alt., 2019a.	12
Figura 6. Afiliació a la Seguretat Social. Àrea metropolitana de Barcelona. Grans sectors d'activitat, setembre 2019. Font: Ruiz et alt., 2019a.	13
Figura 7. Nivell socioeconòmic 1996. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	14
Figura 8. Renda mitjana per llar 2016. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Ruiz et alt., 2019b.	15
Figura 9. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Salari. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et alt., 2019b.	16
Figura 10. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Pensions. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et alt., 2019b.	17
Figura 11. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Altres ingressos (capital mobiliari, immobiliari i rendiments d'activitats econòmiques). Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et alt., 2019b.	17
Figura 12. Distribució de la renda per font d'ingrés, 2016. Prestacions (desocupació i altres de caràcter social). Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Font: Ruiz et alt., 2019b.	18
Figura 13. Grups d'ocupació 2011. Àrea metropolitana de Barcelona per agrupacions censals. Elaboració pròpia.	19
Figura 14. Taxa de població sense estudis 2011. Àrea metropolitana de Barcelona per agrupacions censals. Elaboració pròpia.	20
Figura 15. Taxa d'universitaris 2011. Àrea metropolitana de Barcelona per agrupacions censals. Elaboració pròpia.	21
Figura 16. Evolució de la població nascuda a l'estranger 2001-2017. Elaboració pròpia.	24
Figura 17. Evolució de la població de nacionalitat estrangera 2001-2018. Elaboració pròpia.	24
Figura 18. Població de nacionalitat estrangera 2018. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	26
Figura 19. Població nascuda a l'estranger 2018. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	26
Figura 20. Població de nacionalitat estrangera extracomunitària 2018. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	27
Figura 21. Població nascuda en països extracomunitaris 2018. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	28

Figura 22. Preu mitjà dels habitatges de nova construcció (€/m ²). Elaboració pròpia.	29
Figura 23. Preu mitjà habitatges lloguer (€/mes). Elaboració pròpia.	29
Figura 24. Edificis en mal estat 2011. AMB per agrupacions censals. Elaboració pròpia.	30
Figura 25. Vulnerabilitat social 2020. Estructura d'edats. Perfils d'edats. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	37
Figura 26. Vulnerabilitat social 2020. Estructura d'edats. Zones vulnerables. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	37
Figura 27. Vulnerabilitat social 2020. Lloc de naixement. Perfils de lloc de naixement. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	40
Figura 28. Vulnerabilitat social 2020. Lloc de naixement. Zones vulnerables. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	40
Figura 29. Vulnerabilitat social 2020. Renda de la llar. Perfils de renda de la llar. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	42
Figura 30. Vulnerabilitat social 2020. Renda de la llar. Zones vulnerables. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	42
Figura 31. Vulnerabilitat social 2020. Tipologia de la vulnerabilitat. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	44
Figura 32. Vulnerabilitat social 2020. Índex de Vulnerabilitat Social. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	45
Figura 33. Vulnerabilitat social 2020. Índex de Vulnerabilitat Social >4. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	46
Figura 34. Vulnerabilitat social 2010. Índex de Vulnerabilitat Social. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	47
Figura 35. Vulnerabilitat social 2010. Índex de Vulnerabilitat Social >4. Àrea metropolitana de Barcelona per seccions censals. Elaboració pròpia.	47
Figura 36. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2007. Font: Ruiz et alt. 2020b.	52
Figura 37. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2010. Font: Ruiz et alt. 2020b.	53
Figura 38. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2013. Font: Ruiz et alt. 2020b.	54
Figura 39. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2016. Font: Ruiz et alt. 2020b.	55
Figura 40. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2017. Font: Ruiz et alt. 2020b.	56
Figura 41. Mapa de densitat de llars ateses per Càritas, 2018. Font: Ruiz et alt. 2020b.	57
Figura 42. Mapa dels barris amb gran densitat de llars ateses per Càritas. Font: Ruiz et alt. 2020b.	58
Figura 43. Classificació de les llars ateses a CDB, CDT i CDSF, en conjunt, a l'any 2018. Font: Ruiz et alt. 2020b.	60
Figura 44. Eleccions Municipals 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Abstenció. Elaboració pròpia.	62

Figura 45. Eleccions Generals Novembre 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Abstenció. Elaboració pròpia.	62
Figura 46. Eleccions Municipals 1999. Resultats provisionals per seccions censals. Abstenció. Elaboració pròpia.	63
Figura 47. Eleccions Generals Novembre 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Segon i tercer partit-VOX. Elaboració pròpia.	65
Figura 48. Eleccions Generals Novembre 2019. Resultats provisionals per seccions censals. Partit majoritari. Elaboració pròpia.	66
Figura 49. Eleccions Municipals 2011. Resultats provisionals per seccions censals. Segon i tercer partit-Plataforma per Catalunya. Elaboració pròpia.	67
Figura 50. Eleccions Municipals 2011. Resultats provisionals per seccions censals. Partit majoritari. Elaboració pròpia.	67
Figura 51. Elements constitutius de l'Economia Dònut segons Raworth, 2012. Font: Oxfam Internacional.	70
Figura 52. Evolució de la taxa d'atur a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2012-2020. Font: Ruiz et alt., 2020a.	72
Figura 53. Contractació laboral segons sexe i modalitat. Àrea metropolitana de Barcelona, març 2020. Font: Ruiz et alt., 2020a.	73
Figura 54. Evolució dels contractes laborals a l'àrea metropolitana de Barcelona, 2017-2020. Font: Ruiz et alt., 2020a.	73
Figura 55. Durada dels contractes temporals. Àrea metropolitana de Barcelona. Març 2020.. Font: Ruiz et alt., 2020a.	73
Figura 56. Afiliació a la Seguretat Social. Àrea metropolitana de Barcelona. Grans sectors d'activitat. Març 2020. Font: Ruiz et alt., 2020a.	74

